

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Διπλωματική Εργασία

«Η Στρατηγική της Ελλάδας και της Κύπρου στην Ανατολική
Μεσόγειο υπό το πρίσμα των μελετών των Μικρών Κρατών:
Μια σύγκριση.»

Σύνταξη: Σπυρίδων Κουμίδης

Επίβλεψη: Ρεβέκκα Παιδή
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Δεκέμβριος 2021

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα διατριβή μελετά κατά πόσο η Ελλάδα και η Κυπριακή Δημοκρατία εφαρμόζουν τις στρατηγικές των μικρών κρατών για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις και να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που αναδύονται στην νέα περιφέρεια της Ανατολικής Μεσογείου. Η αναθεωρητική πολιτική της Άγκυρας, η οποία επιδιώκει να αναδειχθεί σε περιφερειακή δύναμη σε συνδυασμό με την ανακάλυψη αποθεμάτων φυσικού αερίου στη Ανατολική Μεσόγειο δημιούργησαν τις συνθήκες για την Ελλάδα και την Κύπρο να αναζητήσουν ένα πιο ενεργό ρόλο στην περιοχή. Με θεμέλιο τη συνεργασία στον ενεργειακό τομέα Αθήνα και Λευκωσία ανέλαβαν πρωτοβουλίες και εφάρμοσαν μια «επιχειρηματική στρατηγική» με σκοπό να προωθήσουν τη σταθερότητα, την ασφάλεια και την ευημερία στην περιοχή. Με αυτό τον τρόπο πέτυχαν να αναγνωρίζονται ως «καλή δύναμη» και «χρήσιμος εταίρος» για τα γειτονικά κράτη αλλά και για τους εξωτερικούς δρώντες του «δυτικού πόλου» αφού παράγουν αξία για τις ίδιες και την ευρύτερη περιοχή.

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Σπυρίδων Κουμίδης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Γενικά	1
Σκοπός	3
Ερευνητικές Ερωτήσεις	3
Προϋποθέσεις - Παραδοχές	4
ΓΕΝΙΚΗ ΔΟΜΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ	6
1.1 Ψηλαφώντας την Έννοια του Μικρού Κρατους	6
1.2 Διλλήματα και Προκλήσεις των Μικρών Κρατών	8
1.3 Επιθετικές Στρατηγικές Μικρών Κρατών	13
1.4 Μικρά Κράτη στο Πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών	18
1.5 Μικρά Κράτη: Διμερείς – Πολυμερείς Συνεργασίες - Συμμαχίες	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΥ – ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ	24
2.1 Γενικά	24
2.2 Χαρακτηριστικά και Ιδιαιτερότητες της Ανατολικής Μεσογείου: Μία Νέα Περιφέρεια με Διεθνές Ενδιαφέρον	24
2.3 Οι Επιδράσεις του Διεθνούς Συστήματος στο Υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου	29
2.4 Ανάλυση Χωρών Ανατολικής Μεσογείου	37
2.5 Απειλές στην Ανατολική Μεσόγειο	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	54

3.1 Οι Προκλήσεις και η Μονοδιάστατη Στρατηγική Μέχρι το 2011	54
3.2 Ο Ρόλος της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Νέα Ανατολική Μεσόγειο	57
3.3 Προκλήσεις και Απειλές για τη Στρατηγική της ΚΔ	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΛΛΑΔΑ	73
4.1 Η Εξωτερική Πολιτική Μέχρι το 2015	73
4.2 Αντιλήψεις, Απειλές και η Νέα Πραγματικότητα	74
4.3 Ο Νέος Ρόλος της Ελλάδας	76
4.4 Προκλήσεις και Απειλές της Ελληνικής Στρατηγικής	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	91
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	97

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

- «Α» ΠΙΘΑΝΟΙ ΔΙΑΔΡΟΜΟΙ ΕΞΑΓΩΓΗΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ**
- «Β» ΑΓΩΓΟΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ «EUROAFRICA»**
- «Γ» ΑΓΩΓΟΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ «EUROASIA»**

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ 1:	ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΔΙΛΛΗΜΑ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	12
ΕΙΚΟΝΑ 2:	ΠΙΘΑΝΟΙ ΔΙΑΔΡΟΜΟΙ ΕΞΑΓΩΓΗΣ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΩΝ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ.....	A-1
ΕΙΚΟΝΑ 3:	ΑΓΩΓΟΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ EUROAFRICA.....	B-1
ΕΙΚΟΝΑ 4:	ΑΓΩΓΟΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ EUROASIA.....	Γ-2

Στην Μαρία,

στην Δωροθέα, τον Κωνσταντίνο, την Ελένη και το Δημήτρη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γενικά

Το διεθνές σύστημα σήμερα είναι πιο ρευστό, οι κρίσεις πολλαπλασιάζονται και ως εκ τούτου η στρατηγική των μικρών κρατών τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό αποκτά μεγάλη σημασία (Revecca Pedi; Anders Wivel, 2022).

Η σημασία των μικρών κρατών για το διεθνές σύστημα κρατών υπογραμμίστηκε από τον Herbert Butterfield (1966). Υποστήριξε ότι τα μικρά κράτη είχαν μια «εγγενή αξία» για το ΔΣ επειδή μέσω αυτών ισορροπούν οι μεγαλύτερες. Τα μικρά κράτη επωφελήθηκαν από το σύστημα ισορροπίας δυνάμεων, διότι τους εξασφάλιζε κάποιο βαθμό αυτονομίας στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής» (Maass, 2014, σ. 713).

Ο 21ος αιώνας έχει επιφέρει αλλαγές σε πολλαπλά πολιτικά και κοινωνικοοικονομικά μέτωπα, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό τη δομή του διεθνούς συστήματος. Σε αυτή τη νέα εποχή, η Ανατολική Μεσόγειος έχει γίνει ένας χώρος όπου το διεθνές ενδιαφέρον, η δραστηριότητα και η ένταση συνεχώς αυξάνονται. Η ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο έχει δημιουργήσει νέα δυναμική στον τομέα της γεωοικονομικής και μπορεί να λειτουργήσει ως ευχή - καταλύτης σταθερότητας και συνεργασίας - ή ως κατάρρα - πηγή αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων (Ploeg, 2011).

Από την άλλη, στον απόηχο της επιδείνωσης των σχέσεων Ισραήλ -Τουρκίας το 2010 και των εξεγέρσεων της Αραβικής Άνοιξης, το γεωπολιτικό τοπίο στη Μεσόγειο έχει αλλάξει και έχουν διαμορφωθεί νέες στρατηγικές συνεργασίες. Η πιο σημαντική αλλαγή είναι ότι η Ελλάδα και η Κυπριακή Δημοκρατία (ΚΔ), δύο κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), με θεμέλιο τον ενεργειακό τομέα έχουν αναπτύξει ειδικές και ξεχωριστές τριμερείς συνεργασίες με την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Παλαιστίνη, το Λίβανο και την Ιορδανία (Χριστοδουλίδης, 2021). Οι εν λόγω τριμερείς συνεργασίες περιλαμβάνουν δράσεις από το επίπεδο των Προέδρων και των Πρωθυπουργών μέχρι και το επίπεδο Διευθύνσεων Υπουργείων (Tsardanidis, 2019, σ. 73).

Στο κέντρο αυτής της περιοχής, βρίσκεται η Κύπρος η οποία ανακάλυψε σταδιακά τη γειτονιά της. Η ΚΔ έχει επιδιώξει να διαδραματίσει έναν νέο ρόλο. Προσπαθεί να εμπνεύσει το δικό της όραμα για τη γεωπολιτική της Ανατολικής Μεσογείου και στους λοιπούς περιφερειακούς σε μία προσπαθώντας να μεγιστοποιήσει την ασφάλειά της και να εξασφαλίσει την επιβίωσή της (Tziarras, 2019).

Η θάλασσα στα νότια της Κύπρου σε συνδυασμό με τις θαλάσσιες περιοχές του Λιβάνου, του Ισραήλ και της Αιγύπτου συγκροτούν μια κοινή ζώνη στην οποία υπάρχουν ενδείξεις αποθεμάτων για πολλά τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια σε φυσικό αέριο (ΦΑ). Ως εκ τούτου, η ΚΔ παρά το γεγονός ότι αποτελεί το μικρότερο κράτος της περιοχής, η γεωγραφική της θέση στο κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου σε συνδυασμό με τα κοιτάσματα φυσικού αερίου (ΦΑ) που ανακαλύφθηκαν στην κυπριακή ΑΟΖ αποτελούν παράγοντες ισχύος που της προσδίδουν σημαντικό ρόλο στις γεωστρατηγικές εξελίξεις.

Η Λευκωσία ενεργώντας αθόρυβα και προορατικά αξιοποιώντας το ρόλο που της προσδίδει η ενεργειακή προοπτική της περιοχής, προσπαθεί να αναβαθμίσει τη θέση της στο πλαίσιο της ΕΕ αλλά και να βελτιώσει τις σχέσεις της με μεγάλες δυνάμεις. Αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες επιδιώκει να αναγνωριστεί ως «καλή δύναμη» και «χρήσιμος εταίρος» στην περιοχή και εφαρμόζει μια στρατηγική πολλαπλών κατευθύνσεων αξιοποιώντας τις ευκαιρίες που δημιουργούνται για την οικονομική και εμπορική της αναβάθμιση.

Ο βασικότερος όμως στόχος της Λευκωσίας είναι η αξιοποίηση των κυπριακής ιδιοκτησίας κοιτασμάτων ως εργαλείο για τη προώθηση μιας νέας αρχιτεκτονικής ασφαλείας στην περιοχή η οποία θα λειτουργήσει ως καταλύτης για την αναχαίτιση των τουρκικών βλέψεων για επικυριαρχία σε όλο το έδαφος της ΚΔ. Εφόσον ο παραπάνω στόχος επιτευχθεί θα συμβάλει καθοριστικά στην αντιμετώπιση του «διλήμματος ασφαλείας» που απορρέει από την προσπάθεια της «ηγεμονίζουσας» Τουρκίας να καταστεί περιφερειακή δύναμη.

Η Ελλάδα μετά από μία μεγάλη περίοδο κατά την οποία η ελληνική διπλωματία χαρακτηρίζεται από την παθητική προσέγγιση και αδράνεια στο διπλωματικό πεδίο δείχνει να αντιλαμβάνεται τις εξελίξεις στην περιοχή και

αναλαμβάνει ένα ενεργό ρόλο προκειμένου να βελτιώσει τη φήμη της και να αναγνωριστεί ως «καλή δύναμη» και «χρήσιμος εταίρος». Σε συντονισμό με την Κύπρο προχώρησε στη δημιουργία τριμερών συνεργασιών στην Ανατολική Μεσόγειο οι οποίες συνέβαλαν στην αναβάθμιση του ρόλου της στις σχέσεις της με την ΕΕ και τις ΗΠΑ. Από τη μία προβάλλεται ως «πάροχος ασφάλειας» στην περιοχή υποστηρίζοντας τα δυτικά συμφέροντα. Από την άλλη ως φυσική γέφυρα μεταξύ της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και Μέσης Ανατολής (MENA) στους τομείς της πολιτικής, της ενέργειας και εμπορίου.

Η Αθήνα έστω και καθυστερημένα αναλαμβάνει διάφορες πρωτοβουλίες και επιδιώκει να έχει ρόλο στις περιφερειακές υποθέσεις. Στον ενεργειακό τομέα προσπαθεί να αναδειχθεί σε ενεργειακό κόμβο – ακολουθώντας το παράδειγμα της Τουρκίας – για τη μεταφορά φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου στις ευρωπαϊκές αγορές (Tsardanidis, 2019, p. 75) συμβάλλοντας στον στρατηγικό στόχο της ΕΕ, για την κατά το δυνατό ενεργειακή απεξάρτηση της, από τη Ρωσία (Χαροκόπος, 2014).

Στον αμυντικό τομέα προσπαθεί να εγκαθιδρύσει συνεργασίες τόσο σε περιφερειακό επίπεδο όσο και με κράτη της ΕΕ. Τέλος ίσως η σημαντικότερη προσπάθεια της είναι η εμβάθυνση των σχέσεων της με τις ΗΠΑ η οποία διευκολύνθηκε από την επαμφοτερίζουσα συμπεριφορά της Άγκυρας. Συνοψίζοντας, μέσω των παραπάνω επιδιώκει την εσωτερική και εξωτερική της ενδυνάμωση προκειμένου να αντιμετωπίσει τις απειλές που προέρχονται από τη γειτονιά της.

Σκοπός

Ο σκοπός σύνταξης της διπλωματικής εργασίας είναι η ανάλυση της στρατηγικής της Ελλάδας και της Κύπρου στην περιφέρεια της Ανατολικής Μεσογείου υπό το πρίσμα της θεωρίας των μικρών κρατών και η μεταξύ τους σύγκριση προκειμένου να διαφανεί κατά πόσο αυτές οι στρατηγικές είναι επιτυχείς.

Ερευνητικές Ερωτήσεις

Στο πλαίσιο υλοποίησης του σκοπού, η παρούσα εργασία εξετάζει θέματα και απαντά σε ερωτήματα όπως παρακάτω:

Ποιες είναι οι προκλήσεις και οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ποια είναι η στρατηγική της Ελλάδας και της Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο με βάση τη θεωρία των Μικρών Κρατών;

Η στρατηγική των δύο χωρών κρίνεται επιτυχής; Έχουν κεφαλαιοποιήσει κέρδη από αυτή;

Η στρατηγική των δύο χωρών έχει φτάσει στο τέλος; Απαιτείται αλλαγή και εάν ναι τι πρέπει να αλλάξει και τι μπορεί να αλλάξει;

Με ποιους τρόπους θα αξιοποιήσουν και ενισχύσουν τους παράγοντες ισχύος που διαθέτουν προς όφελος των εθνικών συμφερόντων.

Προϋποθέσεις - Παραδοχές

Η κάλυψη της παρούσας μελέτης διέπεται από τις ακόλουθες προϋποθέσεις και παραδοχές:

Προϋποθέσεις

- Η ισχύς της Κυπριακής ΑΟΖ.
- Η σημερινή γεωπολιτική κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή δεν θα αλλάξει δραματικά και η επιθυμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) να απαλλαγεί ενεργειακά από τη Ρωσία παραμένει ως προτεραιότητα της.
- Η Τουρκία θα συνεχίσει την εχθρική-προκλητική της συμπεριφορά.
- Οι σχέσεις Τουρκίας - Ισραήλ δεν θα εξομαλυνθούν σε τέτοιο βαθμό που να επηρεάσουν τις σχέσεις Αθήνας και Λευκωσίας με το Τελ-Αβίβ.
- Οι φιλικές σχέσεις της Ελλάδας και της Κύπρου με την Αίγυπτο, Λίβανο, Παλαιστίνη και Ισραήλ θα διατηρηθούν στο ίδιο επίπεδο και θα ενισχύονται.
- Η τιμή πώλησης του φυσικού αερίου θα είναι τέτοια ώστε να επιτρέπει την εξαγωγή του, είτε προς την ΕΕ είτε προς την Ασία.

- Η χρήση του φυσικού αερίου ως μεταβατικό καύσιμο στην ΕΕ δεν επηρεάζει τη παρούσα εργασία.
- Η οικονομική «προσιτότητα» που αφορά το κόστος της ενέργειας και ο βαθμός αποδοχής που αναφέρεται στην περιβαλλοντική διάσταση και την ευρύτερη κοινωνική «ανεκτικότητα» σχετικά με το φυσικό αέριο ικανοποιεί τις αναγκαίες συνθήκες της ενεργειακής ασφάλειας.

Γενική Δομή

Η γενική δομή της εργασίας περιλαμβάνει 5 Κεφάλαια. Το 1^ο Κεφάλαιο περιλαμβάνει το θεωρητικό πλαίσιο. Ποια η έννοια του μικρού κράτους, ποια τα διλήμματα και οι προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει, ποιες είναι οι στρατηγικές των μικρών κρατών και ποιος ο ρόλος τους στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών και εντός συμμαχιών / συνεργασιών.

Στο 2^ο Κεφάλαιο γίνεται ανάλυση του περιβάλλοντος της Ανατολικής Μεσογείου, η οποία πλέον αναδεικνύεται ως μία διακριτή περιφέρεια. Η αποτίμηση του έγινε με βάση τα εθνικά συμφέροντα, τις προκλήσεις, τις δυνατότητες και επιδιώξεις, καθώς και τις συμμαχίες των χωρών της περιοχής. Η ανάλυση επεκτάθηκε και στα στρατηγικά συμφέροντα εξωτερικών δρώντων (κρατών και οργανισμών) που επηρεάζουν ή επηρεάζονται από τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσογείου.

Στο 3^ο Κεφάλαιο γίνεται ανάλυση της στρατηγικής της ΚΔ στην Ανατολική Μεσόγειο, χρησιμοποιώντας ως εργαλείο τις στρατηγικές και τη θεωρία των Μικρών Κρατών που αναλύθηκαν στο 1^ο κεφάλαιο.

Στο 4^ο Κεφάλαιο γίνεται ανάλυση της στρατηγικής της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο, χρησιμοποιώντας ως εργαλείο τις στρατηγικές και τη θεωρία των Μικρών Κρατών που αναλύθηκαν στο 1^ο κεφάλαιο.

Στο 5^ο Κεφάλαιο γίνεται σύγκριση μεταξύ της στρατηγικής της Ελλάδας και της Κύπρου μέσα από την οποία προκύπτει που υστέρησε και που ανταποκρίθηκε με επιτυχία η κάθε χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ

1.1 Ψηλαφώντας την Έννοια του Μικρού Κράτους

Η μελέτη των διεθνών σχέσεων εστιάζεται κυρίως στη μελέτη των μεγάλων δυνάμεων – μεγάλων κρατών- τα οποία είναι αυτά που καθορίζουν τη δομή του εκάστοτε Διεθνούς Συστήματος(ΔΣ). Η μελέτη των Μικρών Κρατών απασχολεί όλο και περισσότερο τους μελετητές των διεθνών σχέσεων αφενός λόγω της αύξησης του αριθμού τους και αφετέρου διότι, η μελέτη του Διεθνούς Συστήματος είναι πιο ολοκληρωμένη όταν συμπεριλαμβάνεται σε αυτήν και η επίδραση του στα μικρά κράτη (Maass, 2014).

Ενώ η ύπαρξη μικρών κρατών ως ξεχωριστής κατηγορίας κρατών είναι γενικά αποδεκτή, (Pedi, 2016, p. 18) καθόσον ικανοποιούν τα κριτήρια της Συνθήκης του Montevideo 1933 για την κρατική υπόσταση, δηλαδή πληρούν τα τρία συστατικά κριτήρια: έχουν μόνιμο πληθυσμό, έδαφος στο οποίο ασκούν κυριαρχία και νόμιμη κυβέρνηση- δεν υπάρχει συμφωνία σε ένα κοινά αποδεκτό ορισμό, λόγω του γεγονότος ότι τα χαρακτηριστικά, οι δυνατότητες και οι περιορισμοί μεταξύ των Μικρών Κρατών διαφέρουν σημαντικά.

Στην πραγματικότητα, ο ίδιος ο όρος «μικρό κράτος» σημαίνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους. Ελλείψει κοινού αποδεκτού ορισμού, όπως αναφέρει ο Maass 2014 οι μελετητές των μικρών κρατών υιοθετούν δικούς τους, μεμονωμένους ορισμούς χρησιμοποιώντας διαφορετικά κριτήρια, άλλοτε ποσοτικά και άλλοτε ποιοτικά οι οποίοι διευκολύνουν τους σκοπούς της έρευνας. Επίσης κάνει αναφορά στους Maurice East και ο Olafsson οι οποίοι υποστηρίζουν ότι τα ποσοτικά κριτήρια, περιλαμβάνου το μέγεθος του πληθυσμού ενός κράτους, τη γεωγραφική του έκταση, το μέγεθος της οικονομίας (ΑΕΠ) και των ενόπλων δυνάμεων τους (Maass, 2009, pp. 74-76).

Ορισμένοι μελετητές προσπαθούν να ορίσουν τα κράτη στηριζόμενοι στα ποιοτικά κριτήρια. Τα κυριότερα από αυτά αφορούν την περιορισμένη συμμετοχή των μικρών κρατών στις διεθνείς υποθέσεις, την προσήλωση και την υποστήριξη τους στο Διεθνές Δίκαιο, την αποφυγή χρήσης βίας και στο γεγονός ότι οι προτεραιότητες και επιδιώξεις της εξωτερικής τους πολιτικής αφορούν κυρίως στην περιφέρεια τους (Maass, 2009, p. 77).

Πέραν των παραπάνω διάφοροι μελετητές έχουν χρησιμοποιήσει και άλλες προσεγγίσεις για να προσδιορίσουν τα μικρά κράτη με βάση τη συμπεριφορά τους, τις αντιλήψεις τους καθώς και σχετικές και υπολειμματικές προσεγγίσεις (Pedi, 2017, p. 160). Τα μικρά κράτη είναι αυτά που χαρακτηρίζονται από την περιορισμένη ικανότητα των πολιτικών, οικονομικών και διοικητικών συστημάτων τους. Είναι συνήθως «το ασθενέστερο μέρος μιας ασύμμετρης σχέσης, ανίκανο να αλλάξει τη φύση ή τη λειτουργία της σχέσης στηριζόμενο στις δικές τους δυνάμεις» (Baldacchino & Wivel, 2020, p. 7)

Η Pedi 2017 εξηγώντας την έννοια του μικρού κράτους αναφέρεται στον Payne (2009) ο οποίος υποστηρίζει ότι η ουσία της μικρότητας είναι η τρωτότητα. Τα μικρά κράτη λόγω των περιορισμένων πόρων και της επιρροής τους είναι πιο ευάλωτα από ότι οι μεγάλες δυνάμεις στις αλλαγές του διεθνούς συστήματος. Νιώθουν τις συνέπειες του ανταγωνισμού και της αναρχίας του συστήματος περισσότερο από τις μεγάλες δυνάμεις και η μοίρα τους εξαρτάται από το ΔΣ (Pedi, 2017, p. 145).

Ως εκ τούτου τα μικρά κράτη έχουν περιορισμένα περιθώρια λάθους και για αυτό πρέπει να έχουν τη σωστή ανάγνωση του ΔΣ. Η ασυμμετρία ισχύος και η διαφορετική τρωτότητα των μικρών κρατών καθορίζει τις διαφορετικές στρατηγικές τους. Στρατηγικές οι οποίες απαιτείται να προσαρμόζονται ανάλογα με τη πολικότητα του συστήματος επιλέγοντας κάθε φορά να παίζουν ένα διαφορετικό ρόλο αξιοποιώντας τους συντελεστές ισχύος που διαθέτουν (Tziarras, 2019).

Τα μικρά κράτη δεν διαμορφώνουν τους κανόνες του ΔΣ αλλά τους αποδέχονται. Λόγω των περιορισμένων πόρων τους είναι πιο ευάλωτα και χαρακτηρίζονται από μεγάλη τρωτότητα και μικρή επιρροή. Όμως από την άλλη το μικρό τους μέγεθος, τους επιτρέπει να αντιλαμβάνονται και να επιλύουν ευκολότερα κάποια από τα προβλήματα τους (Wivel, et al., 2014, pp. 10-11).

Σύμφωνα με τον Maass, αυτό που ξεχωρίζει τα κράτη σε μικρά και μεγάλα είναι η δυνατότητα άσκησης εξουσίας δηλαδή η αδυναμία των μικρών να επιβάλουν τη θέλησή τους σε άλλα κράτη και να αντισταθούν σε άλλα κράτη που επιδιώκουν να τους επιβάλλουν τη θέληση τους. Ανάλογη προσέγγιση έχει σύμφωνα με τον Maass και η Fox η οποία θεωρεί τα μικρά κράτη ως παράγοντες του διεθνούς

συστήματος που δεν έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν αποτελεσματικά την εξουσία τους ή να αντιμετωπίσουν την προσπάθεια άλλων κρατών να τους επιβληθούν. (Maass, 2009, p. 72).

Μια άλλη παράμετρος για να κατανοήσουμε την έννοια του μικρού κράτους είναι η μέτρηση των δυνατοτήτων του έναντι κυρίως όχι όλων των κρατών του συστήματος αλλά έναντι των κρατών που βρίσκονται στη περιφέρεια του και ιδιαίτερα των δυνητικών του αντιπάλων καθόσον η επιβίωση του εξαρτάται από την ισορροπία ισχύος με αυτή του αντίπαλου κράτους (Ευαγόρου, 2010).

Σε επίπεδο συστήματος αυτό που χαρακτηρίζει τα μικρά κράτη δεν είναι το φυσικό τους μέγεθος αλλά οι περιορισμένες δυνατότητες τους για την διαμόρφωση της δομής του η οποία προκύπτει από τις μεγάλες δυνάμεις. (Maass, 2014, p. 711) Το επιχείρημα ότι τα μικρά κράτη είναι αδύναμα, ανίσχυρα κράτη στον τομέα της ασφάλειας προσθέτει μια διάσταση εξωτερικής πολιτικής στην κατηγοριοποίηση, υποστηρίζοντας ότι τα μικρά κράτη, εξ ορισμού, πρέπει να επιδείξουν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά εξωτερικής πολιτικής, κάτι που δεν ισχύει. Στο πλαίσιο των διεθνών υποθέσεων σύμφωνα με τον Rothstein αυτό έχει αλλάξει και η πραγματική επιρροή και συμπεριφορά των μικρών κρατών δεν καθορίζεται πρωτίστως μόνο από τη «σκληρή» ισχύ και στρατιωτική τους δύναμη (Maass, 2009, p. 77).

Συμπερασματικά, η κατάληξη σε ένα κοινά αποδεκτό ορισμό του μικρού κράτους δικαιολογημένα δεν έχει επιτευχθεί. Το σημαντικό όμως είναι ότι όλες οι θεωρήσεις συμβάλουν στο να κατανοήσουμε τη συμπεριφορά, τις προκλήσεις, τις αδυναμίες αλλά και τα πλεονεκτήματα των μικρών κρατών. Η ορθή κατανόηση των παραπάνω είναι καθοριστικής σημασίας για την υιοθέτηση των κατάλληλων στρατηγικών που θα τους επιτρέψει να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τα διλήμματα τους και να επιβιώσουν.

1.2 Διλήμματα και Προκλήσεις των Μικρών Κρατών

Πρωταρχικός στόχος όλων των κρατών όπως είχε προσδιοριστεί πρώτα από το Θουκυδίδη, είναι η επιβίωση τους και το κυριότερο δίλλημα τους, ανεξάρτητα από την κατηγορία στην οποία εντάσσονται Μεγάλες Δυνάμεις ή μικρά κράτη, είναι αυτό της ασφάλειας τους. Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη (2015) το δίλημμα ασφάλειας

δημιουργεί φόβο ο οποίος επηρεάζει καθοριστικά τη διαδικασία επιλογής της στρατηγικής των μικρών κρατών.

Το δίλημμα ασφάλειας είναι αυτό που καθοδηγεί τη συμπεριφορά των κρατών στο άναρχο διεθνές σύστημα. Συνεχής επιδίωξη τους είναι να αποκτήσουν περισσότερη ισχύ προκειμένου να διασφαλίσουν την επιβίωση τους. Για τους επιθετικούς ρεαλιστές η επιβίωση επιτυγχάνεται αποκτώντας όσο το δυνατόν περισσότερη ισχύ επιδιώκοντας την ηγεμονία (Mearsheimer 2001) ενώ για τους νεορεαλιστές όπως ο Waltz η απόκτηση τόσης ισχύς ώστε να διατηρείται το status quo (Waltz, 1979).

Η απόκτηση ισχύος είναι ζητούμενο και για τα μικρά κράτη παρόλο που η επιβίωση τους εξαρτάται σημαντικά από τις πολιτικές και τις ενέργειες των κρατών που έχουν μεγαλύτερες δυνατότητες. Παρόλο που η δομή του Διεθνούς Συστήματος δεν επιτρέπει μεγάλη ελευθερία στα μικρά κράτη, πολλές φορές συμμετέχουν στη διαμόρφωση ισορροπιών και ιδιαίτερα σε περιφερειακό επίπεδο. Όπως αναφέρει και ο Keohane οι ΗΠΑ ήταν πρόθυμοι να καταβάλουν οποιοδήποτε αντίτιμο για να επιτύχουν τους σκοπούς κατά την επιχείρηση στο Βιετνάμ (Keohane, 1971, pp. 161-163). Τα μικρά κράτη προσπαθούν να επωφεληθούν από την αντιπαλότητα και τον ανταγωνισμό που υφίσταται μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων ή όπως αναφέρει ο Παρίσσης αξιοποιώντας την στρατηγική αξία που ενδεχομένως έχουν για αυτές (Παρίσσης, 2011, p. 63).

Σύμφωνα με τον Waltz τα κράτη που διαμορφώνουν το σύστημα και μπορούν να αλλάξουν τη θεμελιώδη δομή του είναι οι μεγάλες δυνάμεις (Waltz, 1990). Τα χαρακτηριστικά του Διεθνούς Συστήματος διαφέρουν ανάλογα με τη χρονική περίοδο. Το διεθνές σύστημα αλλάζει, εξελίσσεται και μετατοπίζεται, μερικές φορές αργά και προοδευτικά ενώ άλλες ριζικά ή και απότομα με αποτέλεσμα, οι τρόποι με τους οποίους επηρεάζονται τα μικρά κράτη να μην είναι συγκεκριμένοι και προβλέψιμοι (Maass, 2014). Ως εκ τούτου, τα μικρά κράτη πρέπει να είναι προορατικά, να τους απασχολεί η μελέτη του ΔΣ και να προβαίνουν σε σωστή ανάγνωση αυτού, προκειμένου να προσαρμόζουν τη στρατηγική τους (Πεδή, 2016).

Στις στρατηγικές των μικρών κρατών σύμφωνα με τους Bailes, Thayer, and Thorhallsson, (2016) περιλαμβάνονται αυτές της «εξισορρόπησης», της

σύμπλευσης με σκοπό τη αποκόμιση οφέλους, της «ουδετερότητας», η στρατηγική αναζήτησης «καταφυγίου - συμμαχίας», και η στρατηγική «πολλαπλών κατευθύνσεων» σύμφωνα με τους Contessi, (2015); Gnedina, (2015). Οι παραπάνω στρατηγικές παρουσιάζουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα και οδηγούν σε νέα διλήμματα και προκλήσεις (Pedi, 2020, p. 4).

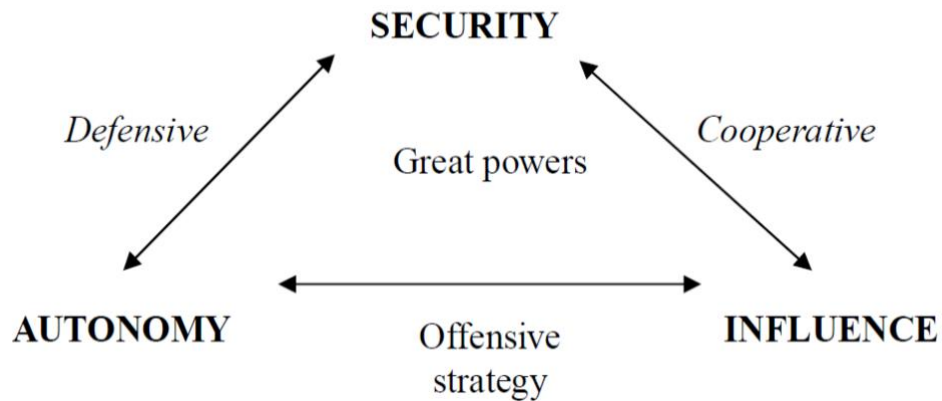
Οι τρόποι για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα ασφαλείας τα μικρά κράτη είναι η εξωτερική και η εσωτερική ενδυνάμωση αξιοποιώντας τους παράγοντες ισχύος που διαθέτουν (Κουσκουβέλης, 2004).

Η εσωτερική ενδυνάμωση αφορά στην ισχύ ενός κράτους η οποία καθορίζεται πρωτίστως από τους λεγόμενους βασικούς παράγοντες ισχύος όπως ενδεικτικά αναφέρονται: ένοπλες δυνάμεις, οικονομία, πληθυσμιακό μέγεθος, πρώτες ύλες, βιομηχανική υποδομή, επίπεδο τεχνολογικής ανάπτυξης, γεωγραφική θέση, ηγεσία, ποιότητα ανθρώπινου δυναμικού, διπλωματία και η διεθνής εικόνα της χώρας (Ντόκος, 2017).

Μεταξύ Εγκατάλειψης και Παγίδευσης

Τα κράτη καταφεύγουν σε μία συμμαχία για δύο λόγους. Πρώτο δεν είναι ικανοποιημένα με την ασφάλεια που έχουν και επιδιώκουν να την αυξήσουν συμμαχώντας με άλλα κράτη. Δεύτερο επιδιώκουν να ενταχθούν στη συμμαχία προκειμένου να αποφύγουν την απομόνωση ή να εμποδίσουν τον αντίπαλο τους να συμμαχήσει εναντίον τους. Η συμμετοχή σε μία συμμαχία οδηγεί στην εξωτερική ενδυνάμωση αλλά παράλληλα δημιουργεί νέα διλήμματα (Snyder, 1984).

Η εξωτερική ενδυνάμωση, δηλαδή η αναζήτηση βοήθειας από το εξωτερικό περιβάλλον, από μόνη της δεν διασφαλίζει την επιβίωση του κράτους άλλα δημιουργεί επιπλέον διλήμματα, όπως αυτό της εγκατάλειψης στην περίπτωση που οι επιδιώξεις των Μεγάλων Δυνάμεων εξυπηρετούνται με τέτοιο τρόπο που να πλήττονται τα συμφέροντα του μικρού κράτους. Επίσης η εξωτερική ενδυνάμωση μπορεί να οδηγήσει σε ένα άλλο δίλημμα, αυτό της παγίδευσης όπου περιορίζεται η αυτονομία του κράτους και ενεργεί με σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της Μεγάλης Δύναμης (Pedi, 2019).

Εικόνα 1. Στρατηγικό Δίλλημα των Μικρών Κρατών (Rickli, 2008)

Σύμφωνα με τον Rickli η αυτονομία δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τους κινδύνους. Ως εκ τούτου, η στρατηγική ασφάλειας των μικρών κρατών πρέπει να ευνοεί τη συνεργασία. Ο καλύτερος τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι η συμμετοχή και η άσκηση επιρροής είτε μέσω της ένταξης σε οργανισμούς ασφαλείας είτε μέσω της συμμετοχής σε συμμαχίες (Rickli, 2008, p. 315).

Το αρχικό δίλημμα αφορά στην επιλογή των κρατών με τα οποία θα συμμαχήσει. Τα κριτήρια για την επιλογή επηρεάζονται από τις πολιτικές διεργασίες στο εσωτερικό του κράτους και από τις ιδεολογικές προτιμήσεις. Ενώ μετά την ένταξη σε μία συμμαχία, τα διλήμματα που δημιουργούνται είναι αυτά «της εγκατάλειψης» και της «παγίδευσης», τα οποία συνδέονται με την πολικότητα του συστήματος (Rickli, 2008).

Τα διλήμματα που δημιουργεί μια συμμαχία είναι πιο σοβαρά σε ένα πολυπολικό παρά σε ένα διπολικό σύστημα, επειδή η υψηλή αλληλεξάρτηση αυξάνει την πιθανότητα ένας σύμμαχος να ευθυγραμμιστεί με τον αντίπαλο. Ενώ σε ένα διπολικό σύστημα είναι λιγότερο σοβαρό επειδή-αν και υπάρχει ο κίνδυνος της παγίδευσης - η πιθανότητα εγκατάλειψης είναι πολύ μικρή (Snyder, 1984).

Συνοψίζοντας, η συμμετοχή σε μία συμμαχία δεν συνεπάγεται απόλυτη ασφάλεια. Τα κράτη πρέπει να έχουν πάντα στη σκέψη τους τη διαχρονική αρχή των ρεαλιστών ότι το διεθνές σύστημα είναι καθεστώς αυτοβοήθειας.

Διασπείροντας το Χαρτοφυλάκιο - Μεταξύ Εξισορρόπησης και Σύμπλευσης

Μία άλλη στρατηγική που αφορά τα μικρά κράτη είναι αυτή των «πολλαπλών κατευθύνσεων» (Hedging or Multivector). Όπως αναφέρουν οι Freire (2010), Mesbahi (2010) (Contessi, 2015) η συγκεκριμένη στρατηγική εφαρμόστηκε αρχικά από τα κράτη της Κεντρικής Ασίας έναντι του γεωπολιτικού πλουραλισμού που εισήγαγε η «διασταύρωση» γεωοικονομικών, γεωπολιτικών και γεωπολιτιστικών συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων. Μέσω αυτής της στρατηγικής τα κράτη προσπαθούν να αποφύγουν να ενταχθούν στη σφαίρα επιρροής ή να εξαρτώνται από μία μεγάλη δύναμη. Οι λόγοι που οδηγούν στην υιοθέτηση αυτής της πολιτικής είναι από τη μια η προσπάθεια των κρατών να αποφύγουν την εξάρτηση και από την άλλη, δεν μπορούν να ενταχθούν σε ένα άλλο σχήμα και να ζητήσουν καταφύγιο από το αντίπαλο δέος διότι αυτή η κίνηση τους θα προκαλούσε την εχθρική αντίδραση της γειτονικής δύναμης. Όπως για παράδειγμα αποτελεί η Ρωσία για τα κράτη της Κεντρικής Ασίας και η Κίνα για τα Κράτη της Νοτιοανατολικής Ασίας.

Ουσιαστικά, με αυτή τη πολιτική πετυχαίνουν μία διασπορά του χαρτοφυλακίου τους αφού καταφέρνουν να διατηρούν καλές σχέσεις με τις αντίπαλες δυνάμεις ενισχύοντας την ασφάλεια τους μέσω της μίας δύναμης και διατηρώντας παράλληλα πολύ καλές οικονομικές σχέσεις με την άλλη δύναμη (Contessi, 2015). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό του Αζερμπαϊτζάν το οποίο συνεργάζεται στον αμυντικό τομέα με ΗΠΑ και Ισραήλ αλλά έχει στενές σχέσεις στον ενεργειακό τομέα με τη Ρωσία (Μάζης, 2020).

Σύμφωνα με τον Weitz (2008), η πολιτική πολλαπλών κατευθύνσεων είναι η επιδίωξη διπλωματικών επαφών από ένα κράτος σε όλους τους τομείς χωρίς να δεσμεύεται σε συγκεκριμένο εξωτερικό εταίρο. Αυτό γίνεται στο πλαίσιο της προσπάθειας του να διατηρήσει καλές σχέσεις με όλους επιδιώκοντας να «εξισορροπήσει τα συχνά αντικρουόμενα συμφέροντα διαφόρων παραγόντων» (Minasyan 2012, 269).

Ο Contessi (2015) αναφέρεται στους Alison (2004) και Spero (2003) οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η διπλωματία πολλαπλών κατευθύνσεων συνεπάγεται την ταυτόχρονη συν-ευθυγράμμιση με διαφορετικές μεγάλες δυνάμεις η οποία κινείται από την εξισορρόπηση έως την σύμπλευση. (Contessi, 2015, pp. 299-301). Συνεχίζοντας ο Contessi διαφοροποιείται από τη προσέγγιση του νεορεαλισμού ότι τα μικρά κράτη δεν έχουν άλλη επιλογή, από το να συμμορφωθούν με την

πραγματικότητα της μειονεκτικής τους θέσης στη δομή του συστήματος (Waltz, 1979) και υποστηρίζει ότι η πολιτική πολλαπλών κατευθύνσεων επιτρέπει τη δημιουργία μιας σφαίρας ελιγμών. (Contessi, 2015, pp. 299-301)

Καταληκτικά, η στρατηγική πολλαπλών κατευθύνσεων περιορίζει την τρωτότητα των κρατών και επιτρέπει σε ένα ασθενέστερο κράτος να μετριάσει τα διλήμματα της εξάρτησης που προκύπτουν από τη συμμετοχή του σε μία ασύμμετρη σχέση διότι καμία από τις μεγάλες δυνάμεις δεν κυριαρχεί πλήρως σε ένα τομέα. Η εφαρμογή της απαιτεί επιδέξιους χειρισμούς πολύ καλή διπλωματία, σοβαρή εσωτερική ενδυνάμωση και το κράτος να λειτουργεί αποτελεσματικά προκειμένου να αντιμετωπίσει την αντίδραση μιας μεγάλης δύναμης που θα θεωρήσει ότι πλήττονται τα συμφέροντα της (Revecca PEDI; Anders Wivel, 2022).

1.3 Επιθετικές Στρατηγικές Μικρών Κρατών

Οι μεγάλες δυνάμεις και η πολικότητα διαμορφώνουν ένα πλαίσιο το οποίο δημιουργεί προκλήσεις στις οποίες τα μικρά κράτη πρέπει να ανταποκριθούν υιοθετώντας την κατάλληλη στρατηγική κάθε φορά. Στην γκάμα των στρατηγικών περιλαμβάνονται και αυτές οι οποίες θεωρούνται ως επιθετικές. Μπορούν επίσης να χαρακτηριστούν ως έξυπνες ή επιχειρηματικές αφού αποσκοπούν στην αξιοποίηση των ευκαιριών που προκύπτουν λόγω των αλλαγών στο Διεθνές Σύστημα (PEDI, 2016).

Επιχειρηματίες Πολιτικής

Οι ερμηνείες για την έννοια της «εξυπνάδας» στη διεθνή βιβλιογραφία ποικίλουν. Οι Tarp και Hansen 2013 τη συνδέουν με την ικανότητα των μικρών κρατών να προσαρμόζονται, να ασκούν επιρροή αλλά να μην έχουν καμία από τις υποχρεώσεις που συνοδεύουν τις μεγάλες δυνάμεις του συστήματος. Ο Κουσκουβέλης 2015 συνδέει τη εξυπνάδα με την ευφυή ηγεσία, ενώ ο Prasad 2009 με την ικανότητα τους να ελίσσονται και να πετυχαίνουν αύξηση του πλούτου τους κατά τη διάρκεια μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης (PEDI & Sarri, 2019, pp. 6-8).

Ο Τζιάρρας 2013 αναφέρεται στον Joseph Nye (2011) ο οποίος ορίζει την έξυπνη ισχύ ως την ικανότητα συνδυασμού πηγών σκληρής και ήπιας ισχύος σε αποτελεσματικές στρατηγικές και τονίζει ότι:

«για την αποτελεσματική εφαρμογή έξυπνης ισχύος απαιτείται η παράλληλη αξιοποίηση πηγών ήπιας (ιδέες, κουλτούρα, προσήλωση σε αξίες και θεσμούς) και σκληρής ισχύος (οικονομία και ένοπλες δυνάμεις). Η εφαρμογή έξυπνης «ισχύος» έχει λειτουργήσει θετικά σε μικρά κράτη όπως είναι η Σιγκαπούρη, η Ελβετία και το Κατάρ. Η Ελβετία, σε συνδυασμό με την υποχρεωτική στράτευση ως παράγοντας αποτροπής έχει πετύχει να είναι ελκυστική στο εξωτερικό μέσω τραπεζικών, εμπορικών και πολιτισμικών δικτύων. Το Κατάρ ενώ επέτρεψε σε αμερικανικές δυνάμεις να χρησιμοποιήσουν το έδαφος του για την εισβολή στο Ιράκ ταυτόχρονα χρηματοδότησε το κανάλι Al Jazeera το οποίο κατέκρινε την αμερικανική πολιτική» (Τζιάρας, 2013, pp. 83-84).

Η επιτυχία μιας στρατηγικής συνεπάγεται την αναγνώριση της από άλλα κράτη. Όπως αναφέρουν οι Pedi & Sarri (2019):

«Οι ενέργειες των «μικρών αλλά έξυπνων» κρατών είναι, ή τουλάχιστον πρέπει να φαίνονται, ότι είναι επωφελείς όχι μόνο για τα ίδια αλλά και για τους άλλους παράγοντες, ακόμη και για το σύστημα στο σύνολό του. Άρα η πρωτοβουλία ή η συμβολή ενός μικρού κράτους για να θεωρείται επιτυχημένη θα πρέπει να προσθέσει κάποια αξία, να κάνει τη διαφορά στο περιφερειακό ή το διεθνές σύστημα και να ωφελήσει και άλλους εταίρους» (Pedi & Sarri, 2019, p. 8).

Συνοψίζοντας, ένα «μικρό αλλά έξυπνο κράτος» είναι αυτό που κάνει αποτελεσματική χρήση των περιορισμένων πόρων του, αξιοποιεί ευνοϊκές συνθήκες, συνεργάζεται με άλλους για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του, επιδιώκει να πετύχει αλλαγές και ενεργεί με τρόπο επωφελή τόσο για τον εαυτό του όσο και για τους άλλους. Η δημιουργικότητα, η καινοτομία, η ευελιξία, η προσαρμοστικότητα, η προνοητικότητα, η τεχνογνωσία και η καλή φήμη είναι οι απαραίτητες ιδιότητες. Σε αυτό το πλαίσιο, ένα κράτος μπορεί να «χτυπήσει πάνω από το βάρος του» ενεργώντας ως έντιμος διαμεσολαβητής και ως εμπειρογνώμονας (Pedi, 2016).

Οι Pedi & Sarri (2019) κάνοντας χρήση την προσέγγιση του Waltz (1979) ότι το διεθνές σύστημα είναι η αγορά θεωρούν ότι οι μεγάλες δυνάμεις ενεργούν όπως οι μεγάλες επιχειρήσεις και οι μικρές δυνάμεις όπως οι μικρές επιχειρήσεις. Βασικό συστατικό της επιχειρηματικής στρατηγικής ενός κράτους είναι η παραγωγή αξίας με τον ίδιο τρόπο που για τον επιχειρηματία είναι η παραγωγή κέρδους (Pedi & Sarri, 2019, p. 11). Έτσι συνδυάζοντας τις διάφορες θεωρίες και προσεγγίσεις που καταγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία, σχετικά με την έννοια της «εξυπνάδας» και της «αδυναμίας» των μικρών κρατών, καταλήγουν σε μία νέα προσέγγιση προκειμένου να εξηγήσουν πληρέστερα τη συμπεριφορά και τη στρατηγική των μικρών κρατών, αυτή του «μικρού και επιχειρηματικού κράτους». Αναλυτικότερα καταλήγουν στα παρακάτω (Pedi & Sarri, 2019, p. 12):

- Τα κράτη αναλαμβάνουν επιχειρηματική δράση ως στρατηγική επίλυσης προβλημάτων προκειμένου να ανταποκριθούν ή/και να προσαρμοστούν στις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που θέτει το περιβάλλον τους και να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό από άλλα κράτη.
- Η ετοιμότητα για αξιοποίηση των ευκαιριών και η μεγιστοποίηση της επιρροής βρίσκονται στο επίκεντρο της επιχειρηματικής δράσης. Στο πλαίσιο αυτό, οι ευκαιρίες (θετικές και ευνοϊκές συνθήκες που οδηγούν σε επιχειρηματική δράση) μπορεί να προκύψουν από αλλαγές (υλικές ή ιδεαλιστικές) στο διεθνές ή στο περιφερειακό σύστημα. Οι ευκαιρίες μπορεί να είναι θεσμικές στο πλαίσιο ενός διεθνούς οργανισμού ή να σχετίζονται με τη γεωγραφία ή ακόμα με συγκεκριμένη εμπειρογνωμοσύνη που διαθέτει ένα κράτος. Μπορεί να προκύψει από την προοπτική εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων ή ακόμη και από την αλλαγή στην ηγεσία ενός κράτους.
- Καθώς τα κράτη αξιοποιούν τις ευκαιρίες προκειμένου να αυξήσουν το κέρδος τους –δηλαδή να μεγιστοποιήσουν την επιρροή τους – καινοτομούν εισάγοντας νέες ιδέες, κανόνες, πολιτικές, συνεργασίες και θεσμούς. Κατά την εισήγηση των παραπάνω, οι αποφάσεις τους χαρακτηρίζονται ως επιχειρηματικές.

- Με αυτόν τον τρόπο, τα μικρά κράτη μπορούν να επιφέρουν αλλαγές σε περιφερειακό ή διεθνές επίπεδο και δημιουργούν αξία, δηλαδή ευημερία, ασφάλεια, σταθερότητα για τα ίδια και για τους άλλους. Έτσι, η επιχειρηματική δράση από ένα μικρό κράτος, μετατρέπει μια ευκαιρία σε αλλαγή.
- Το επιχειρηματικό κράτος είναι ένα κράτος που αντέχει την αβεβαιότητα, αναλαμβάνει κινδύνους, είναι προορατικό, δημιουργικό και ανταποκρίνεται. Αναγνωρίζει ότι το διεθνές σύστημα είναι ένα σύστημα αυτοβοήθειας (Waltz, 1979) και, ως εκ τούτου, όπως και οι επιχειρηματίες, διαθέτουν έναν «εσωτερικό τρόπο ελέγχου», κάτι που υποδηλώνει ότι αποδέχεται ότι είναι υπεύθυνος για τη μοίρα του.
- Ο σχηματισμός συνασπισμών και η αξιοποίηση των πόρων των άλλων συμμάχων αποτελεί επίσης αναπόσπαστο μέρος μιας επιχειρηματική κρατικής στρατηγικής.
- Τα κράτη μέλη, ανάλογα με τους πόρους τους, μπορούν να ενεργούν επιχειρηματικά σε διεθνές ή περιφερειακό επίπεδο, εντός θεσμικών οργάνων, όπως η ΕΕ ή ο ΟΗΕ, και στις διακρατικές τους σχέσεις.

Στρατηγική Αναζήτησης Status

Τα μικρά κράτη στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν το δίλλημα ασφάλειας τους επιδιώκουν να μειώσουν την τρωτότητα τους και να αυξήσουν την επιρροή τους. Σε αυτό το πλαίσιο επιδιώκουν την εξωτερική ενδυνάμωση τους, προσπαθώντας να αποκτήσουν κάποιο ρόλο και να αναβαθμίσουν τη θέση τους εκμεταλλευόμενοι τους παράγοντες ισχύος τους. Έτσι υιοθετούν μία στρατηγική αναζήτησης status (Pedi, 2016).

Οι Pedi & Kouskouvelis (2019) παραθέτοντας και αναλύοντας τις απόψεις των Larson et.al (2014), Neumann και De Carvalho (2015) καθώς και Wohlforth et al. (2017) καταλήγουν στα παρακάτω που διέπουν τη συγκεκριμένη στρατηγική (Pedi & Kouskouvelis, 2019, pp. 152-153):

- Σκοπός της στρατηγικής αναζήτησης status ενός μικρού κράτους είναι να διατηρήσει και να βελτιώσει τη θέση του στην ιεραρχία του ΔΣ.

- Αναβάθμιση της θέσης ενός κράτους συνεπάγεται ότι είτε έχει κερδίσει ένα ηγετικό ρόλο ανάμεσα σε άλλα μικρά κράτη είτε έχει αναγνωριστεί από μια μεγάλη δύναμη ως, «καλή δύναμη και χρήσιμος εταίρος» που παράγει αξία για την ίδια αλλά και τη συμμαχία. Επίσης όταν θεωρείται ως αμερόληπτος διαμεσολαβητής ή ως κράτος που συνεισφέρει στη διατήρηση του συστήματος. Αυτή η αναγνώριση επιτρέπει στα μικρά κράτη να μοιράζονται τα φώτα της δημοσιότητας με τις μεγάλες δυνάμεις και η συμβολή τους αναγνωρίζεται δημόσια ως σημαντική συνεισφορά.

- Ένα μικρό κράτος δεν ανταγωνίζεται για τη θέση του με μία μεγάλη δύναμη αλλά με άλλα μικρά κράτη με σκοπό να κερδίσει την αναγνώριση.

- Υπάρχουν τρεις στρατηγικές για τη βελτίωση του status ενός κράτους: α) η κινητικότητα η οποία αφορά την υιοθέτηση των αξιών και των θεσμών κρατών με ανώτερο status, β) ο ανταγωνισμός, όπου το κράτος επιδιώκει να φτάσει ή να ξεπεράσει το status ενός άλλου κράτους, στους τομείς στους οποίους υπερέχει και γ) δημιουργικότητα, μέσω της οποίας επιδιώκεται να αλλάξει το κοινωνικά αποδεκτό status εισάγοντας νέους τομείς/πεδία και πολιτικές.

Η επιχειρηματική στρατηγική μπορεί να συνδυαστεί με μία στρατηγική αναβάθμισης status γιατί όταν ένα μικρό κράτος παράγει αξία για το ίδιο αλλά και τα άλλα κράτη πετυχαίνει και αναβάθμιση της θέσης του, στο σύστημα. Επίσης θα μπορούσε να συνδυαστεί με τη στρατηγική αναζήτησης καταφυγίου είτε με τη στρατηγική πολλαπλών κατευθύνσεων γιατί επιτρέπει την παραγωγή αξίας για διάφορους παίκτες. Για παράδειγμα το Αζερμπαϊτζάν αναθέτει την υλοποίηση δημόσιων έργων σε εταιρείες που προέρχονται από τις ΗΠΑ και την Κίνα και συνεργάζεται στον αμυντικό τομέα με το Ισραήλ, τη Ρωσία, την Τουρκία και τις Ηνωμένων Πολιτειών (Contessi, 2015, pp. 302-304). Παράλληλα, μπορεί να συνδυαστεί και με τη αναζήτηση καταφυγίου όπου μια χώρα αναζητεί την ασφάλεια

της εντασσόμενη σε ένα διεθνή οργανισμό όμως εφαρμόζοντας επιχειρηματική στρατηγική παράγει αξία τόσο για την ίδια όσο και για τους εταίρους (Πεδή, 2016).

Η εφαρμογή της «έξυπνης» ισχύος από μικρά κράτη έχει λειτουργήσει θετικά σε ότι αφορά στη διεθνή τους αναγνώριση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα σύμφωνα με τον Τζιάρρας 2013:

«Η Ελβετία, η οποία εφαρμόζει υποχρεωτική στράτευση των πολιτών στέλνει μήνυμα αποτροπής και παράλληλα έχει πετύχει να αναγνωρίζεται ως βασικός διεθνής παράγοντας τραπεζικών, εμπορικών και πολιτισμικών δικτύων. Ανάλογη συμπεριφορά παρουσιάζει και η Σιγκαπούρη η οποία έχει δαπανήσει τεράστια ποσά στην άμυνα της και παράλληλα έχει ενεργή παρουσία στο Σύνδεσμο Νοτιοανατολικών Κρατών» (Τζιάρρας, 2013, p. 84).

1.4 Μικρά Κράτη στο Πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών

«For the small state, diplomacy is the tool of statecraft in whose use it can on occasion hope to excel» (Fox, 1959).

Στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών τα μικρά κράτη έχουν μικρή επιρροή και υψηλή τρωτότητα. Όμως, λόγω του πλουραλισμού που παρουσιάζουν στη λειτουργία και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, μπορούν να προσφέρουν στα μικρά κράτη ένα είδος «διαφυγής από τη μικρότητα» (Wivel, et al., 2014, p. 11). Παρόλο που η ασυμμετρία ισχύος έχει πολύ μεγάλη σημασία, καθώς τα μικρότερα κράτη ενός οργανισμού διαθέτουν λιγότερους πόρους, υιοθετώντας έξυπνες και επιχειρηματικές στρατηγικές οι οποίες να παράγουν αξία για τα ίδια αλλά και για τους άλλους, τους επιτρέπουν να «υπερβούν το βάρος τους» να μεγιστοποιήσουν την επιρροή τους και να αναβαθμίσουν το ρόλο τους προκειμένου να αποκτήσουν λόγο στη διαμόρφωση πολιτικών που να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους (Pedi & Sarri, 2019, p. 4).

Η κατανόηση αυτής της πραγματικότητας, και η ετοιμότητα γρήγορης ανταπόκρισης εφαρμόζοντας επιχειρηματική στρατηγική σε μία δύσκολη κατάσταση μπορεί να δημιουργήσει αξία αρχικά για το ίδιο το κράτος και παράλληλα για τους άλλους συμμάχους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Εσθονία η οποία μετά

την κυβερνοεπίθεση που δέχθηκε το 2007 αντέδρασε ορθά και σήμερα θεωρείται ως η «μεγάλη δύναμη» στο τομέα της κυβερνοασφάλειας. Ουσιαστικά μετά την επίθεση αντέδρασε σε δύο επίπεδα και πέτυχε εσωτερική και εξωτερική ενδυνάμωση. Αρχικά προέβηκε σε όλες τις αναγκαίες ενέργειες για την ανάπτυξη δυνατοτήτων στο τομέα της κυβερνοασφάλειας και στη συνέχεια αξιοποιώντας αυτή την εξειδίκευση ανάλαβε πρωτοβουλίες και ανέδειξε το πρόβλημα των κυβερνοεπιθέσεων στο NATO τον ΟΗΕ και την ΕΕ. Επίσης κατάφερε οι κυβερνοεπιθέσεις να αναγνωρίζονται ως μέρος της συλλογικής άμυνας που επιτρέπουν την επίκληση του άρθρου 5. Με την υιοθέτηση της ορθής στρατηγικής, η Εσθονία έχει πετύχει να είναι πιο οχυρωμένη κατά αυτής της απειλής από ότι στο παρελθόν και παράλληλα να αναγνωρίζεται ως «ειδικός» και «ηγέτης» σε αυτό το τομέα στο πλαίσιο του NATO και της ΕΕ. Με αυτό το τρόπο ενίσχυσε τη φήμη της, αναβάθμισε τη θέση της και μεγιστοποίησε την επιρροή της (Crandall & Allan, 2015).

Σημαντική παράμετρος για την στρατηγική των μικρών κρατών είναι η ετοιμότητα αξιοποίησης των παρουσιαζόμενων ευκαιριών. Σύμφωνα με τον Pastore (2013) μικρά και νεότερα κράτη μέλη της ΕΕ όπως η Λετονία, η Εσθονία, η Λιθουανία, η Μάλτα και η Κύπρος αξιοποιούν κάθε ευκαιρία για να προωθήσουν μέσω της Πολιτικής Γειτονίας της ΕΕ τα συμφέροντά τους, που σχετίζονται με συγκεκριμένες προκλήσεις που απορρέουν από τη γεωγραφική τους θέση (Pedi, 2019, p. 7).

Τα μικρά κράτη μέλη στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών πέραν της ενίσχυσης τους σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, έχουν την ευκαιρία να αποκομίζουν οικονομικά οφέλη και να έχουν πρόσβαση σε νέα τεχνολογία (Pedi, 2019, p. 3). Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η προσπάθεια της ΕΕ για ολοκλήρωση στο τομέα της ασφάλειας και άμυνας. Στην ΕΕ των 28 κρατών μελών, το μικρό κράτος είναι ο τυπικός τύπος κράτους όπου η επίσημη ισότητα μεταξύ των κρατών μελών συνυπάρχει με την άτυπη ανισότητα. Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας αποτελεί ουσιαστικά πρωτοβουλία των μεγάλων κρατών της ΕΕ (Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο) και ως εκ τούτου δημιουργεί διλήμματα εγκατάλειψης ή παγίδευσης. Παράλληλα, όμως έχουν την ευκαιρία να επωφεληθούν από την επιρροή της ΕΕ στο εξωτερικό και να αναδείξουν ένα εθνικό πρόβλημα σε ευρωπαϊκό (Pedi, 2019).

Οι Pedi & Kouskouvelis, (2019) αναφέρονται στον Wivel (2005 p.408) σύμφωνα με τον οποίο τα μικρά κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να αποδεχθούν κάποια ανισότητα στις αποφάσεις λόγω των περιορισμένων πόρων και να μη δεσμεύσουν τις Μεγάλες Δυνάμεις αλλά, να ενεργήσουν ως «έξυπνα κράτη», εστιάζοντας στη θεσμική καινοτομία και την ευελιξία, προωθώντας ιδέες σε τομείς που έχουν εξειδίκευση και εξυπηρετούν τα συμφέροντα τους. Τα μικρά κράτη πρέπει να είναι αξιόπιστα και να επιδιώκουν τη συναίνεση παίζοντας το ρόλο των «έντιμων διαμεσολαβητών» και σχηματίζοντας συνασπισμούς προκειμένου να προωθήσουν τα συμφέροντα τους. Πέρα από τη σημασία της καινοτομίας, ο Wivel τονίζει επίσης τη σημασία που έχει η επιλογή των σωστών ζητημάτων για τα οποία τα μικρά κράτη θα «πολεμήσουν». Σε αυτό το πλαίσιο, ο Wivel κάνει αναφορά και στον τον Arter, 2000 ο οποίος τονίζει την ανάγκη για την υιοθέτηση—μιας «έξυπνης» στρατηγικής η οποία να δίνει λύση σε ένα πρόβλημα που αναγνωρίζεται από τους συμμάχους (Pedi, 2019, pp. 7-8).

Ο ενεργός ρόλος σε μία συμμαχία είναι συνώνυμο με την αξιοπιστία και έχει καθοριστική σημασία για την αναβάθμιση της θέσης ενός κράτους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Δανία η οποία αν και κατατάσσεται στα μικρά κράτη, επέλεξε μία επιθετική στρατηγική για να προωθήσει τα συμφέροντα της. Η διαχρονική ενεργός εμπλοκή της σε στρατιωτικές επιχειρήσεις στο πλευρό των ΗΠΑ εντός και εκτός NATO, αναβάθμισε τη θέση της ως αξιόπιστος σύμμαχος ο οποίος αναγνωρίζεται ως πάροχος ασφάλειας και όχι καταναλωτής. Με αυτό τον τρόπο έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει τη διαμόρφωση πολιτικής της υπερδύναμης σε κάποιους τομείς (Wivel, et al., 2018).

Ο ρόλος της φήμης είναι σημαντικός παράγοντας για τα μικρά κράτη που λειτουργούν στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών. Τα σκανδιναβικά κράτη αναγνωρίζονται ως δημοκρατίες συναίνεσης με ισχυρές κοινωνικές δομές ως εκ τούτου έχουν αναδείξει τη μικρότητα τους σε πλεονέκτημα. Μέσω της ενεργής συμμετοχής τους στον ΟΗΕ, εφαρμόζοντας επιχειρηματική στρατηγική έχουν πετύχει να αυξήσουν την επιρροή τους στη διαδικασία λήψης απόφασης στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Η διαχρονική έμπρακτη υποστήριξη τους στους θεσμούς του ΟΗΕ καθώς και η μεγάλη οικονομική συνεισφορά τους στις ειρηνευτικές και ανθρωπιστικές αποστολές του Οργανισμού έχουν μεγιστοποιήσει την επιρροή τους στη διαδικασία λήψης απόφασης επιτυγχάνοντας την προώθηση εθνικών τους

θεμάτων. Αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες πέτυχαν τη δημιουργία της Ταξιαρχίας Υψηλής Ετοιμότητας του ΟΗΕ με έδρα τη Κοπεγχάγη με αποτέλεσμα να έχουν λόγο στα θέματα ειρηνευτικών αποστολών και να αναβαθμίσουν την εικόνα και τη φήμη τους (Thorhallsson, 2012).

Επιπλέον, η εικόνα των κρατών και η φήμη τους ως «επιχειρηματικά κράτη» καθώς και η αντιληπτή ουδετερότητά τους αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που συμβάλουν στην επίτευξη των κρατικών επιδιώξεων. Επιπλέον, για να γίνουν ενεργά και επιτυχημένα, τα μικρά κράτη πρέπει να επιδείξουν ηγετικές ικανότητες, εξαιρετικές δεξιότητες στην οικοδόμηση συνεργασιών και συμμαχιών και ικανότητα να ιεραρχούν τις επιδιώξεις τους και να επικεντρώνονται στην εξασφάλιση των σημαντικότερων ζωτικών τους συμφερόντων (Thorhallsson, 2012, p. 140).

Οι Pedi & Sarri (2019) λαμβάνοντας υπόψη ότι οι μικρές δυνάμεις έχουν λιγότερους πόρους και λιγότερη επιρροή από τις μεγάλες δυνάμεις, εισηγούνται τα ακόλουθα σχετικά με την συμπεριφορά τους στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών (Pedi & Sarri, 2019, p. 7):

«Το «μικρό αλλά έξυπνο» κράτος χαράσσει στρατηγικές για να ξεπεράσει τους περιορισμούς του. Υπό αυτή την έννοια, τα «μικρά αλλά έξυπνα» κράτη είναι ευέλικτα και προορατικά κράτη που αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες στο πλαίσιο συμμαχιών, διεθνών οργανισμών, της ΕΕ και των διακρατικών τους σχέσεων, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την επιρροή τους. Λόγω της μικρότητάς τους, δεν προκαλούν «διλήμματα ασφάλειας» σε ισχυρότερους παράγοντες και είναι σε θέση να αναλάβουν πρωτοβουλίες και ρόλους οι οποίοι υποστηρίζονται από τους παράγοντες ισχύος τους που είναι διαφορετικής φύσης και κλίμακας σε σχέση με εκείνους των μεγάλων δυνάμεων.

Υιοθετώντας την προσέγγιση της Pedi (2016) οι στρατηγικές των μικρών κρατών πρέπει να έχουν ως στόχο να μεγιστοποιήσουν την επιρροή τους και ως εκ τούτου πρέπει να περιλαμβάνουν:

«την ανάληψη καινοτόμων πρωτοβουλιών και επιχειρηματικών πολιτικών ή ιδεών που δημιουργούν αξία για όλα τα εμπλεκόμενα

μέρη, αναζητώντας συναίνεση διαδραματίζοντας τον ρόλο ενός έντιμου διαμεσολαβητή/εταίρου, σχηματίζοντας συμμαχίες ή/και δίκτυα και ασκώντας πιέσεις, αναλαμβάνοντας την προεδρία θεσμικών οργάνων των Οργανισμών, όπως η Προεδρία του Συμβουλίου, παρέχοντας κάποια αναγκαία εμπειρογνωμοσύνη, καλή προετοιμασία και καλή γνώση των σχετικών θεμάτων, αξιοπιστία, συνέπεια και δέσμευση (Pedi, 2016).

1.5 Μικρά κράτη: Διμερείς – Πολυμερείς Συνεργασίες – Συμμαχίες

Το σημερινό διεθνές περιβάλλον επιβάλλει την υιοθέτηση στρατηγικής δημιουργίας συνεργασιών. Αυτή η αναγκαιότητα είναι πιο επιτακτική για τα μικρά κράτη αφού η αυτονομία και η διαθέσιμη ισχύ τους δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τους παγκόσμιους κινδύνους. Τα μικρά κράτη λόγω των αδυναμιών τους προσπαθούν να επιτύχουν συνεργασίες ή και πολλές φορές να ενταχθούν υπό την κηδεμονία μίας μεγάλης δύναμης προκειμένου να μπορέσουν να επιβιώσουν (Keohane, 1969, pp. 291-310).

Η ένταξη των μικρών κρατών σε μία πολυμερή συμμαχία προσφέρει δυνατότητες για επιρροή εφόσον οι δράσεις τους παράγουν αξία για τους συμμάχους. Σε αυτό το πλαίσιο, δύο είναι οι κύριοι παράγοντες ισχύος, η γεωγραφία και η διάθεση των στρατιωτικών τους δυνάμεων. Παράλληλα ένα κράτος μπορεί να ευνοηθεί από τη συμμετοχή του σε μία συμμαχία αφού είναι σε θέση να αξιοποιήσει τις θεσμικές δομές των συμμαχικών δυνάμεων (Keohane, 1971, pp. 161-163).

Όπως σημειώνει ο Τζιάρρας (2013) τα μικρά κράτη διαμορφώνουν την εξωτερική τους πολιτική:

«Στηριζόμενα: 1) σε κάποιους τομείς που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα και τους επιτρέπουν να έχουν κάποια επιρροή, 2) στην αναζήτηση καταφυγίου ή τη σύναψη συμμαχίας με μία μεγάλη δύναμη και 3) στην ένταξη τους σε κάποιο οργανισμό με συλλογική επιρροή και ισχύ όπως ο ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ, η ΕΕ. Επίσης τα μικρά κράτη παρουσιάζουν μια σταθερή προσήλωση και επίκληση των κανόνων του διεθνούς δικαίου – όπως για παράδειγμα η επιλογή του Προέδρου Αναστασιάδη να μην στρατικοποιήσει το θέμα των

τουρκικών προκλήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ- αποφεύγουν τη χρήση βίας, και υιοθέτηση συμπεριφορών που θα οδηγήσουν στην περιθωριοποίηση από τις μεγάλες δυνάμεις του ΔΣ, εστιάζουν τη δράση τους σε ένα μικρό γεωγραφικό φάσμα και επικαλούνται την ηθική διάσταση και κανονιστική προσέγγιση σε διεθνή ζητήματα» (Τζιάρρας, 2013, p. 80).

Η χαρισματική ηγεσία ενός μικρού κράτους αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την αξιοποίηση των παραγόντων ισχύος που διαθέτουν προκειμένου να συνδέσουν περιφερειακά ζητήματα με συμφέροντα των μεγάλων του ΔΣ και έτσι να «κτυπήσουν πάνω από το βάρος» (Τζιάρρας, 2013, p. 81).

Η κρίση του κορονοϊού την άνοιξη του 2020 κατέδειξε ότι τα μικρά κράτη εφαρμόζοντας έξυπνες και επιχειρηματικές πολιτικές δημιούργησαν πολυμερείς συνεργασίες μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να ανταποκριθούν καλύτερα στην πανδημία συγκριτικά με τις μεγάλες δυνάμεις, υπενθυμίζοντας ότι το καταφύγιο έχει κόστος και η απουσία του μπορεί να οδηγήσει σε σπουδαίες ευκαιρίες (Pedi & Wivel, 2020, pp. 611- 619).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΥ – ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

«Ο μόνος δεσμός που ενώνει τα έθνη είναι η απουσία αντίθετων συμφερόντων»
(Hans Morgenthau).

2.1 Γενικά

Σήμερα το Διεθνές Σύστημα, παρόλο που οι ΗΠΑ εξακολουθούν να είναι η υπερδύναμη, βρίσκεται σε μια διαδικασία μετάβασης και κινείται από μονοπολικό σε πολυπολικό. Παράλληλα όμως, παρουσιάζονται πόλοι ισχύος σε περιφερειακό επίπεδο δημιουργώντας νέα δεδομένα όπου πολιτικά και οικονομικά ζητήματα καθώς και προκλήσεις ασφαλείας, αντιμετωπίζονται μέσω περιφερειακών λύσεων (Τζιάρρας, 2013, p. 77).

Η Αν. Μεσόγειος βρίσκεται σε ένα τόξο που διαχρονικά χαρακτηρίζεται από συγκρούσεις και αστάθεια. Η περιοχή που εκτείνεται από το Ιράν μέχρι τη Βόρεια Αφρική μαστίζεται σήμερα από ένα πολύπλοκο μείγμα κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών προκλήσεων, ένοπλων συγκρούσεων, έντονων αιρετικών εκφάνσεων, εμφυλίων πολέμων (Συρία, Ιράκ), αποτυχημένων κρατών (π.χ. Λιβύη, Συρία, Υεμένη), παράνομη δράση μη κρατικών παραγόντων και φανατικών τρομοκρατών (π.χ. ISIS, Αλ Κάιντα), από κύματα εισροής μεταναστών, δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος και παράνομης διακίνησης όπλων, ανταγωνισμούς εξοπλισμών και γενικά υψηλά επίπεδα εσωτερικής αναταραχής και εξωτερικής επιρροής (Shama, 2019).

2.2 Χαρακτηριστικά και Ιδιαιτερότητες της Ανατολικής Μεσογείου: Μία νέα περιφέρεια με διεθνές ενδιαφέρον

Ο Tziampiris (2019) για να υποστηρίξει ότι η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί μια νέα περιφέρεια αναφέρεται στον Haas (2017, p.151) ο οποίος υποστηρίζει ότι:

«Πολλές από τις σημαντικότερες οικονομικές, στρατιωτικές, και διπλωματικές διεργασίες που λαμβάνουν χώρα σε περιφερειακό επίπεδο οφείλονται στην εγγύτητα μεταξύ των χωρών. Πολλές χώρες οι οποίες υπολογίζονται ελάχιστα σε παγκόσμιο επίπεδο έχουν πολύ

μεγαλύτερη επίδραση στους γείτονες τους και την ίδια στιγμή επηρεάζονται σημαντικά από αυτούς».

Ο Τζιαμπίρης αναλύοντας διάφορες θεωρήσεις καταλήγει ότι ο προσδιορισμός μιας περιφέρειας στη μελέτη των διεθνών σχέσεων, καθορίζεται λαμβάνοντας υπόψη πέντε κριτήρια:

Τη γεωγραφία η οποία περιλαμβάνει τις χώρες που είναι εντός των καθοριζόμενων εδαφικών ορίων, την διάσταση της ασφάλειας, το βαθμό συνοχής της περιφέρειας, την εσωτερική και εξωτερική αναγνώριση ως περιφέρεια, το κοινό ιστορικό υπόβαθρο, την οικονομική αλληλεξάρτηση καθώς και άλλα μοναδικά χαρακτηριστικά. Ανάλογα με το βαθμό που μια περιφέρεια πληροί τα παραπάνω κριτήρια, θα μπορούσε να κριθεί ως μια "ισχυρή" ή "αδύναμη" περιφέρεια (Tziampiris, 2019, pp. 1-6).

Σχετικά με το κριτήριο της γεωγραφίας, στην περιφέρεια περιλαμβάνονται και ορισμένα κράτη τα οποία μπορεί να είναι εκτός των καθοριζόμενων ορίων, ή ανήκουν και σε άλλες γεωγραφικές περιοχές όπως για παράδειγμα η Αίγυπτος που ανήκει και στην Β.Αφρική και στην Αν. Μεσόγειο.

Ο βαθμός συνοχής είναι άλλο ένα κριτήριο στη διαδικασία προσδιορισμού μιας διακριτής περιφέρειας. Οι χώρες της Ανατολικής Μεσογείου παρουσιάζουν μεταξύ τους μεγάλες διαφορές. Η εδαφική έκταση και το μέγεθος του πληθυσμού διαφέρει σημαντικά μεταξύ των κρατών. Για παράδειγμα η Τουρκία σε σύγκριση με τη Κύπρο. Μία άλλη ιδιαιτερότητα είναι η θρησκεία. Η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού της Αν. Μεσογείου είναι μουσουλμάνοι. Εξαίρεση αποτελούν η Ελλάδα και η Κύπρος καθώς και το Ισραήλ, όπου η πλειοψηφία του πληθυσμού είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοί και Ιουδαϊστές, αντίστοιχα. Επίσης, οι μόνες χώρες της περιοχής που είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Ευρωζώνης είναι η Ελλάδα και η Κύπρος (Tziampiris, 2019).

Η εξωτερική αναγνώριση ως ξεχωριστή περιφέρεια, σύμφωνα με τον Τζιαμπίρης, είναι σε μεταβατική φάση παρά τις πρωτοβουλίες και τριμερείς συνεργασίες που σημειώνονται στην περιοχή μεταξύ του σταθερού δίπολου Ελλάδα

– Κύπρος με το Ισραήλ και την Αίγυπτο, αντίστοιχα. Σε ότι αφορά την εσωτερική αναγνώριση θεωρεί ότι ικανοποιείται το κριτήριο.

Η Αν. Μεσόγειος σύμφωνα με τους (Abulafia 2011, Cropsey and Brown 2014) υπήρξε ιστορικά πεδίο κατακτήσεων και πολέμων (Γάλλοι, Άγγλοι, Οθωμανοί) δημιουργώντας έναν κοινό πολιτιστικό και πολιτικό χώρο, αλλά και σχέσεις ανταγωνισμού και καχυποψίας οι οποίες εξακολουθούν να επηρεάζουν τις σχέσεις των κρατών (Tziampiris, 2019, p. 24).

Μία άλλη διάσταση είναι αυτή της ασφάλειας. Το ζήτημα της περιφερειακής ασφάλειας αποτελεί ένα από τους κύριους λόγους για τους οποίους η Αν. Μεσόγειος πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μία «νέα» περιφέρεια καθόσον λαμβάνουν χώρα τα πλέον ανησυχητικά και επικίνδυνα γεγονότα στην πρόσφατη διεθνή πολιτική. Αυτό έχει την έννοια ότι οι προκλήσεις ασφαλείας και τα συμφέροντα είναι τέτοια που ωθούν στην περιοχή την εμπλοκή και των μεγάλων δυνάμεων (Tziampiris, 2019, pp. 4-5). Σύμφωνα με τον Έρικ Έντελμαν, πρώην πρέσβη των ΗΠΑ στην Τουρκία, η Ανατολική Μεσόγειος επανεμφανίζεται ως κυρίαρχο πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας, όπως ακριβώς και στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, (Ευσταθίου, 2020).

Χαρακτηριστικά αναφέρονται: Οι πόλεμοι στη Συρία και στη Λιβύη, στους οποίους είχαν εμπλοκή με διάφορους τρόπους οι ΗΠΑ και η Ρωσία, τη δράση του Ισλαμικού Κράτους για την αντιμετώπιση του οποίου συνεργάστηκαν πολλές χώρες, το αβέβαιο μέλλον σχετικά με τη σταθερότητα της Αιγύπτου η οποία αντιμετωπίζει εσωτερικές προκλήσεις και τέλος ο αναθεωρητισμός της Τουρκίας σε συνδυασμό με την εργαλειοποίηση από μέρος της, της μεταναστευτικής κρίσης (Stivachtis, 2019, pp. 45-46). Όλα τα παραπάνω, αποτελούν απειλή για την ασφάλεια και τα ζωτικά συμφέροντα των χωρών της περιοχής αλλά και πέραν αυτής και κυρίως για την ΕΕ (Tziampiris, 2019).

Επίσης, η υφιστάμενη αντιπαλότητα μεταξύ των κρατών της περιοχής, του Ισραήλ με το Λίβανο και την Παλαιστίνη, της Τουρκίας με Ελλάδα και Κύπρο συνθέτουν ένα εκρηκτικό μίγμα. Αποτέλεσμα αυτής της σύνθετης κατάστασης είναι η εξέταση της Αν. Μεσογείου ως ξεχωριστής περιφέρειας καθόσον η εθνική ασφάλεια κάθε κράτους επηρεάζεται από τις συνθήκες ασφαλείας που επικρατούν

στην περιοχή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι προκλήσεις ασφαλείας που δημιουργούνται από τα κύματα μεταναστών και προσφύγων μέσω των οποίων τρομοκρατικά και εξτρεμιστικά στοιχεία εισέρχονται σε γειτονικά κράτη.

Η ανακάλυψη των υποθαλάσσιων ενεργειακών πόρων προσδίδει νέους συντελεστές ισχύος στην περιοχή περιπλέκοντας τη γεωπολιτική κατάσταση. Η εξαγωγή των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου μπορεί να γίνει είτε προς την Ευρώπη είτε προς την Ασία. Η κυρίαρχη άποψη όμως αφορά την πρώτη επιλογή αφού, η περιοχή βρίσκεται πλησιέστερα στην Ευρώπη συγκριτικά με άλλες πηγές και οι ενεργειακές ανάγκες της ΕΕ είναι μεγάλες. Η επιλογή αυτή συμβάλει ουσιαστικά στην υλοποίηση της ενεργειακής της στρατηγικής που επιδιώκει την κατά το δυνατό απεξάρτηση της ΕΕ από το ρωσικό φυσικό αέριο (Χαροκόπος, 2014).

Η μεταφορά του ΦΑ προς την Ευρώπη μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε με μέσω αγωγών, οι οποίοι δεν υπάρχουν και απαιτείται η κατασκευή τους, είτε μέσω της ναυτιλίας μεταφέροντας το φυσικό αέριο σε υγροποιημένη μορφή (βλέπε Παράρτημα «Α»). Η επιλογή των αγωγών αφορά είτε τον EAST MED ή την κατασκευή άλλου αγωγού ο οποίος θα διέρχεται από την Τουρκία. Σε ότι αφορά το υγροποιημένο αέριο μπορούν να αξιοποιηθούν τα υφιστάμενα τερματικά υγροποίησης που υπάρχουν στην Αίγυπτο είτε να κατασκευαστούν επιπλέον τερματικοί σταθμοί υγροποίησης (Νικολάου, 2016).

Για την αξιοποίηση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων απαιτούνται γενικά πολλαπλές δυνατότητες και δημιουργία συνθηκών ασφαλείας. Η εκμετάλλευση των αποθεμάτων της Ανατολικής Μεσογείου ως σύνολο, είναι αποδοτικότερη σε σχέση με την μεμονωμένη αξιοποίηση από κάθε κράτος των δικών του αποθεμάτων. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η οικοδόμηση συνεργασιών, συμμαχιών και η εκδήλωση δράσεων συνέργειας μεταξύ των κρατών της της περιοχής (Νικολάου 2016). Οι φιλόδοξες εκτιμήσεις για την ύπαρξη σημαντικών ενεργειακών κοιτασμάτων στις θαλάσσιες ζώνες Κύπρου, Λιβάνου, Αιγύπτου και Ισραήλ προσέλκυσε διεθνείς ενεργειακούς κολοσσούς: τους αμερικανικούς Exxon Mobil, BP, Noble Energy, τη γαλλική TOTAL, την ιταλική ENI, τη Qatar Petroleum και όχι μόνο. Οι επιβεβαιωμένες ποσότητες φυσικού αερίου καλύπτουν τις εγχώριες ενεργειακές ανάγκες και παράλληλα δημιουργούν δυναμική εξαγωγής τους με προφανή οφέλη

για όλες τις χώρες που διαθέτουν κοιτάσματα. Τα δεδομένα αυτά δημιουργούν προοπτικές εξομάλυνσης των μέχρι πρότινος εχθρικών σχέσεων Τελ-Αβίβ – Καΐρου και Βηρυτού αφού η αξιοποίηση των κοιτασμάτων της περιοχής ως σύνολο είναι επιβεβλημένη για οικονομικούς και ανταγωνιστικούς παράγοντες (Καθημερινή, 2017). Έτσι η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί ξεχωριστή περιφέρεια λόγω της ενεργειακής προοπτικής της περιοχής που λειτουργεί στον τομέα της ενέργειας (Stivachtis, 2019), συνδέεται με τη διάσταση της περιφερειακής ασφάλειας και θα πρέπει να εξεταστεί στο πλαίσιο των ευρύτερων επιδιώξεων και συμφερόντων των περιφερειακών και παγκόσμιων δρώντων, με αποτέλεσμα το χαρακτηρισμό της ως περιφερειακό υποσύστημα (Charalambides, 2018, p. 230).

Καταληκτικά, η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί ένα νέο ξεχωριστό περιφερειακό υποσύστημα με μέτρια συνοχή και οικονομική αλληλεξάρτηση που μοιράζεται ένα κοινό ιστορικό υπόβαθρο, υψηλή εσωτερική και πιθανώς μικρότερη εξωτερική αναγνώριση, η οποία λειτουργεί ως ένα είδος συνόρων μεταξύ Ανατολής και Δύσης και έχει ουσιαστική σημασία για την ασφάλεια της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής (Tziampiris, 2019).

Λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες προσδιορισμού της Ανατολικής Μεσογείου ως περιφερειακού υποσυστήματος, για τις ανάγκες της παρούσας θα υιοθετηθεί η προσέγγιση του Inbar 2015 σύμφωνα με τον οποίο περιλαμβάνονται τα κράτη της Κύπρου, της Αιγύπτου, της Ελλάδας, του Ισραήλ, του Λιβάνου, της Λιβύης, της Συρίας και της Τουρκίας. (Tziampiris, 2019, p. 23). Ο γραφών θα ακολουθήσει τη προσέγγιση των Inbar 2015; Kouskouvelis 2015; Quandt 2011; Samaan 2016; Tziampiris 2015a, b; Tziarras and Moudouros 2016) σύμφωνα με τους οποίους, σε αυτή την ιστορική συγκυρία, με βάση τις πρωτοβουλίες τους και της σημασίας τους για τις περιφερειακές εξελίξεις, οι βασικές χώρες της Ανατολικής Μεσογείου είναι η Κύπρος, η Αίγυπτος, η Ελλάδα, το Ισραήλ και η Τουρκία. Ο γραφών θα προσθέσει σε αυτές και τη Παλαιστίνη διότι θεωρεί ότι η επίλυση του Παλαιστινιακού αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την περιφερειακή ασφάλεια που επηρεάζει την ενεργειακή προοπτική της περιοχής και διότι σε αυτό το πεδίο Ελλάδα και Κύπρος μπορούν να αναπτύξουν πρωτοβουλίες που θα οδηγήσουν στην αναβάθμιση του ρόλου τους.

2.3 Οι Επιδράσεις του Διεθνούς Συστήματος στο Υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου

Σύμφωνα με τη πλειοψηφία των μελετητών των διεθνών σχέσεων μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όπου το διεθνές σύστημα ήταν μονοπολικό με την απόλυτη κυριαρχία των ΗΠΑ, πλέον κινούμαστε προς την πολυπολικότητα. Σε αυτή τη διαδικασία μετάβασης παρατηρείται α) μία μικρή εξασθένηση της αμερικανικής ισχύος η οποία μετά από μία 20ετία στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ δείχνει να επαναπροσδιορίζει τις προτεραιότητες της και β) η ανάδυση άλλων πόλων ισχύος στο σύστημα κυρίως σε περιφερειακό επίπεδο (Τζιάρρας, 2013, p. 76).

Η Ανατολική Μεσόγειος διαχρονικά αποτελεί περιοχή ανταγωνισμού μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και ως εκ τούτου επηρεάζεται από τη δομή του Διεθνούς Συστήματος. Αυτή η αντιπαλότητα μεταξύ των ισχυρών εκφράζεται πολλές φορές μέσω των συμμάχων τους. Παράδειγμα αποτελεί η διαρκής προσπάθεια του Ισραήλ, το οποίο είναι ο στενότερος σύμμαχος των ΗΠΑ στην περιοχή, να επιβιώσει θεωρώντας ως κύριο εχθρό του το Ιράν¹ το οποίο υποστηρίζεται από τη Ρωσία. Τα ίδια δεδομένα υφίστανται και στην παρούσα χρονική συγκυρία. Η Άγκυρα έχει πλέον πιο στενές σχέσεις με το Ιράν και τη Μόσχα παρά με την Ουάσιγκτον την ΕΕ και το Ισραήλ. Από την άλλη με την υποστήριξη των ΗΠΑ και της Γαλλίας δημιουργούνται τρίγωνα συνεργασίας που περιλαμβάνουν σταθερά το δίπολο Ελλάδα - Κύπρος με επέκταση του προς Ισραήλ και Αίγυπτο, αντίστοιχα, με σκοπό να λειτουργήσουν ως αντίβαρα. Παράλληλα η Κίνα στο πλαίσιο της διαφημιζόμενης από την ίδια ειρηνικής ανάπτυξης εντάσσει την Ανατολική Μεσόγειο στην πρωτοβουλία «ο Νέος Δρόμος του Μεταξιού» προχωρώντας σε σημαντικές επενδύσεις στην περιοχή, όπως η παραχώρηση από το ελληνικό δημόσιο του λιμανιού του Πειραιά στη κινεζικών συμφερόντων COSCO. Η πολιτική Τραμπ «America First» και η ουσιαστική απαγκίστρωση της Αμερικής από τα τεκταινόμενα στη Μ.Ανατολή και Αν. Μεσόγειο και κυρίως στην Αίγυπτο, Λιβύη και Συρία δημιούργησε ένα κενό επιρροής το οποίο εκμεταλλεύτηκε η Ρωσία με σκοπό να αυξήσει την επιρροή της σε χώρες της περιοχής. Η Ρωσία έχει πέτυχει να αναπτύξει σύγχρονα αντιαεροπορικά συστήματα στη Συρία και να έχει μόνιμη ναυτική παρουσία στα ανοιχτά της Λατάκιας στέλνοντας ξεκάθαρο μήνυμα για τη σημασία

¹ Σύμφωνα με τη δήλωση Ισραηλινών Αξιωματικών σε συζήτηση στην Κύπρο με τον Αρχηγό ΓΕΕΦ, το 2018 στην οποία ήταν παρών και ο γραφών.

που αποδίδει στην περιοχή. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με την προσέγγιση του Προέδρου Ερντογάν για συνεργασία με τη Ρωσία για θέματα άμυνας - με τη προμήθεια των S400 - και ενέργειας - κατασκευή του πυρηνικού σταθμού στο Άκιουγιου από τη ρωσική ROSATOM - δημιουργούν νέα δεδομένα για τις στρατηγικές επιδιώξεις των ισχυρών στην Αν. Μεσόγειο (Litsas, 2019).

Εξωτερικοί Δρώντες: Συμφέροντα και Επιρροή

Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

Οι διαφορετικές επιδιώξεις και συμφέροντα που υπάρχουν στο εσωτερικό της ΕΕ δεν επιτρέπουν την χάραξη και υλοποίηση κοινών πολιτικών σε σοβαρά ζητήματα. Ενδεικτικά αναφέρεται η διαφορετική στάση της ΕΕ στο ζήτημα με την στημένη «αεροπειρατεία» της Λευκορωσίας - όπου επέβαλε περιοριστικά μέτρα απαγορεύοντας τις υπερπτήσεις από τον εναέριο χώρο της ΕΕ και της πρόσβασης σε αερολιμένες της ΕΕ από κάθε είδους αερομεταφορείς της Λευκορωσίας (Συμβούλιο, 2020) - σε σύγκριση με την αντίδραση των Βρυξελλών – η οποία περιορίστηκε σε καταδικαστικές δηλώσεις - όταν η Τουρκία απαγόρευσε με το στόλο της, την εκτέλεση ερευνητικής γεώτρησης στην κυπριακή ΑΟΖ παραβιάζοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα της ΚΔ. Έτσι αποδεικνύεται ο ισχυρότερος ρόλος που διαδραματίζουν τα κράτη ως βασικοί παράγοντες στη διεθνή σκηνή σε σύγκριση με διεθνείς θεσμούς και οργανισμούς (Τζιάρρας, 2013, p. 79).

Η ενέργεια αποτελεί μοχλό οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και η ορθή αξιοποίησή της, δύναται να επιφέρει σταθερότητα και ευημερία (Φίλης, 2012, p. 465). Η ΕΕ λαμβάνοντας υπόψη τα γεωπολιτικά δεδομένα και την ενεργειακή της εξάρτηση από τρίτες χώρες, προωθεί μια νέα ενεργειακή στρατηγική. Η ενεργειακή αυτή πολιτική περιλαμβάνει δύο πτυχές: τη λειτουργία εσωτερικής αγοράς ενέργειας και την ασφάλεια των ενεργειακών προμηθειών. Σύμφωνα με τον «Ενεργειακό Χάρτη Πορείας 2050», όπως καταγράφεται στην έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στόχοι είναι: η μείωση του εξωτερικού ενεργειακού εφοδιασμού, η αναβάθμιση των ενεργειακών υποδομών, η αξιοποίηση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας, η εξοικονόμηση ενέργειας και παράλληλα η ίδρυση μιας ενιαίας ενεργειακής κοινότητας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011).

Η ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ σε φυσικό αέριο από τρίτες χώρες μέχρι το 2030 αναμένεται να φτάσει το 80%. Οι ανάγκες σε ΦΑ καλύπτονται σε ποσοστό 52% από τη Ρωσία, τη Νορβηγία και την Αλγερία. Ασφαλώς ο κυριότερος κίνδυνος για τον ενεργειακό εφοδιασμό της ΕΕ είναι η υψηλή εξάρτηση από τις εισαγωγές ρωσικού αερίου που ανέρχονται σε 25% των συνολικών εισαγωγών. Το κρίσιμο ζήτημα της διαφοροποίησης των πηγών και των διαδρόμων ενεργειακού εφοδιασμού ανέδειξε η κρίση της Ουκρανίας (Χαροκόπος, 2014).

Η διαμόρφωση μιας κοινής διαπραγματευτικής τακτικής έναντι των χωρών – προμηθευτών αξιοποιώντας το ειδικό βάρος μιας ενοποιημένης ευρωπαϊκής αγοράς δεν μπορεί να υλοποιηθεί λόγω των αντικρουόμενων εθνικών συμφερόντων μεταξύ των κρατών – μελών. Τα επίπεδα εξάρτησης των κρατών – μελών σε ΦΑ από τρίτες χώρες διαφέρουν σημαντικά. Χώρες όπως η Γερμανία και η Ιταλία εισάγουν υπερδιπλάσιες ποσότητες από άλλες χώρες όπως για παράδειγμα η Γαλλία (Χαροκόπος, 2014).

Έτσι τα εθνικά συμφέροντα των κρατών – μελών επηρεάζουν την άσκηση της εξωτερικής και ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ. Αξιοσημείωτη είναι η συμπεριφορά της Γερμανίας η οποία προσπαθεί να εξασφαλίσει την ενεργειακή της ασφάλεια με πολλαπλούς τρόπους. Το Βερολίνο προώθησε και πέτυχε τη δρομολόγηση του ρωσικού αγωγού Nord Stream 2² παρά τις αντιδράσεις άλλων μελών και των ΗΠΑ, δίνοντας ένα πρόσθετο όπλο στη Ρωσία για την ενεργειακή «κατάληψη» της Ευρώπης.

Ένα άλλο παράδειγμα της διαφορετικής προσέγγισης των κρατών- μελών της ΕΕ στο θέμα της ενεργειακής ασφάλειας είναι η στάση της Βουλγαρίας και της Ουγγαρίας. Σύμφωνα με την κοινή δήλωση, τον Ιανουάριο 2021, των Υπουργών Ενέργειας της Κύπρου, του Ισραήλ, της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, της Ουγγαρίας και της Σερβίας, ο αγωγός EastMed αποτελεί βιώσιμη και στρατηγική επιλογή για ενίσχυση της ασφάλειας προμήθειας φυσικού αερίου της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, αξιοποιώντας υφιστάμενες και μελλοντικές περιφερειακές υποδομές αερίου. Παράλληλα, τονίζουν ότι είναι σημαντική η διαφοροποίηση πηγών και διαδρομών φυσικού αερίου, το οποίο και αναγνωρίζουν ως κρίσιμο καύσιμο -

² Συνδέει απευθείας τη Ρωσία με τη Γερμανία, παρακάμπτοντας χώρες όπως η Ουκρανία και η Πολωνία,

γέφυρα για τη μακροπρόθεσμη μετάβαση των χωρών τους σε ένα κλιματικά ουδέτερο ενεργειακό μείγμα (Φιλελεύθερος, 2021).

Πέραν των παραπάνω προκλήσεων η ΕΕ είναι αντιμέτωπη με τις επιπτώσεις της ανθρωπιστικής κρίσης που λαμβάνει χώρα στην περιοχή της Αν Μεσογείου - αναφέρονται στη συνέχεια του κεφαλαίου- μία κρίση η οποία απειλεί τη συνοχή και την προσπάθεια για ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Ο Ρόλος της Γαλλίας

Η δυναμική παρουσία της Γαλλίας στην Ανατολική Μεσόγειο, τόσο στρατιωτικά όσο και διπλωματικά, δεν είναι τυχαία αφού εξυπηρετεί τα διαχρονικά εθνικά της συμφέροντα στην περιοχή. Τα συμφέροντα της στο ενεργειακό και οικονομικό πεδίο στην ευρύτερη περιοχή, εκφράζονται μέσω των δραστηριοτήτων της γαλλικής TOTAL στις ΑΟΖ όλων των χωρών της περιοχής. Επίσης η γαλλική αμυντική βιομηχανία αποτελεί ένα από τους κύριους προμηθευτές αμυντικού υλικού της Ελλάδας, της Κύπρου και της Αιγύπτου (Μάζης & Σγούρος, 2020, pp. 34-36).

Οι λόγοι αντιπαράθεσης της Γαλλίας με την Τουρκία είναι πολλοί. Το Παρίσι έχει τεράστια συμφέροντα, συναλλαγές και επενδύσεις σε όλες τις πρώην Γαλλικές αποικίες στη Βόρειο και Υποσαχάρια Αφρική και στη Μέση Ανατολή, ένα γεωγραφικό χώρο, τον οποίο η Τουρκία φιλοδοξεί να εντάξει στη δική της επιρροή. Η τουρκική διείσδυση σε αυτή την περιοχή είναι πολύπλευρη, οικονομική, ανθρωπιστική, πολιτιστική και φυσικά στρατιωτική. Η Άγκυρα στηρίζει τους φονταμενταλιστές Αδελφούς Μουσουλμάνους οι οποίοι αποτελούν άμεση απειλή για τα γαλλικά συμφέροντα στη Βόρειο και Υποσαχάρια Αφρική (Διονυσίου, 2020).

Πέραν από την ανάγκη προάσπισης των στενά εθνικών της συμφερόντων, η δυναμική της παρουσία συναρτάται και με την αδυναμία της ΕΕ να χαράξει και να ασκήσει ολοκληρωμένη στρατηγική στην Ανατολική Μεσόγειο. Τούτο αφήνει μεγάλο κενό το οποίο φιλοδοξεί να καλύψει η Γαλλία, δεδομένου ότι η Αμερική μειώνει την παρουσία της στην Ανατολική Μεσόγειο αφού επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στην Ασία για να συγκρατήσει την αυξανόμενη απειλή από την Κίνα. Για αυτό ο Γάλλος Πρόεδρος πιέζει την ΕΕ να χαράξει ολοκληρωμένη στρατηγική για τη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο τονίζοντας πως η επεκτατική πολιτική Ερντογάν

αντιβαίνει τα ευρωπαϊκά συμφέροντα και είναι παράγοντας αποσταθεροποίησης της Ευρώπης (Διονυσίου, 2020).

Η Ρωσική Επιρροή

Η άσκηση επιρροής στην Αν. Μεσόγειο προϋποθέτει την ύπαρξη ισχυρού στόλου αφού το θαλάσσιο στοιχείο κυριαρχεί στην Αν. Μεσόγειο. Αυτή την αναγκαιότητα αντιλήφθηκε η Ρωσία η οποία αξιοποίησε τη διστακτικότητα των ΗΠΑ να εμπλακούν ενεργά στο πόλεμο στη Συρία. Η Ρωσία τάχθηκε στο πλευρό του Άσαντ και κατάφερε να αναβαθμίσει και σε κάποιες περιπτώσεις να δημιουργήσει βάσεις στο συριακό έδαφος, που τις επιτρέπουν να διαθέτει συνεχή και ισχυρή αεροναυτική παρουσία στην Αν. Μεσόγειο (Litsas, 2019).

Σε ότι αφορά τις σχέσεις της Μόσχας με Αθήνα και Λευκωσία στο Λίτσα (2019) βρίσκουμε αναφορά στον Clapp (2018) σύμφωνα με τον οποίο η ρωσική πολιτική προσδιορίζεται σε θέματα «soft power» που αφορά κυρίως τον οικονομικό τομέα, σχέσεις με ΜΜΕ και με την εκκλησία (Litsas, 2019).

Οι σχέσεις της Ρωσίας με τη Τουρκία ενισχύθηκαν σημαντικά μετά το πραξικόπημα του 2016 και σήμερα είναι πιο στενές από ποτέ. Πέραν της αγοράς του συστήματος S400 από τη Άγκυρα, κίνηση η οποία προκάλεσε την αντίδραση των ΗΠΑ και των άλλων μελών του ΝΑΤΟ σημαντική είναι και η συνεργασία στο τομέα της ενέργειας. Η ρωσική ROSATOM, έχει αναλάβει τη κατασκευή και εκμετάλλευση του πυρηνικού σταθμού στο Άκιουγιου μέσω του οποίου θα καλύπτονται σημαντικές ενεργειακές ανάγκες της Τουρκίας, διασφαλίζοντας έτσι την παρουσία της στη χώρα και τη δημιουργία στενών σχέσεων αλληλεξάρτησης με μία νατοϊκή χώρα (Litsas, 2019).

Ανάλογη πολιτική εφαρμόζει η Ρωσία και στην Αίγυπτο. Η ROSATOM έχει αναλάβει την ανάπτυξη πυρηνικού σταθμού. Παράλληλα με την άνοδο του Σίσι στην εξουσία αξιοποίησε τις αρχικά κακές σχέσεις των ΗΠΑ με την Αίγυπτο και προμήθευσε το Κάιρο με μαχητικά και αντιβαλλιστικά συστήματα και δωρίζοντας ναυτικές μονάδες. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η μεγιστοποίηση της ρωσικής επιρροής (Litsas, 2019, p. 185).

Στο πεδίο του Λιβυκού εμφυλίου η Μόσχα υποστηρίζει το Στρατηγό Χαφταρ τον οποίο υποστηρίζει με οπλικά συστήματα και οικονομική βοήθεια για να διατηρεί Εθνικό Στρατό της Λιβύης. Παράλληλα όμως η Μόσχα συνομιλεί με τον αντίπαλο του στρατηγού Πρωθυπουργό Fayez-Al Sarraj ελέγχοντας τις πολιτικές εξελίξεις στη χώρα. Η υποστήριξη προς το Χαφτάρ είναι μία κίνηση η οποία ενίσχυσε τη στρατηγική και πολιτική συνεργασία με το Κάιρο το οποίο δεν επιθυμεί να έχει κοινά σύνορα με μία χώρα που θα διοικείται από Τζιχαντιστές (Litsas, 2019, p. 186).

Τέλος η Ρωσία ασκεί επιρροή και στο Λίβανο μέσω των στενών σχέσεων που διατηρεί με το Ιράν το οποίο ελέγχει και χρηματοδοτεί τη Χεζμπολάχ. Μεσώ αυτού του δικτύου επηρεάζει τις πολιτικές της κυβέρνησης και παράλληλα προσπαθεί να ενισχύσει τις σχέσεις των δύο κρατών παραχωρώντας ρωσικά μαχητικά αεροσκάφη. Με τις κινήσεις τακτικής που ακολουθεί η Μόσχα το αίσθημα που επικρατεί στον τοπικό πληθυσμό είναι ότι η Ρωσία, σε μία κατάσταση ανάλογη του 2006, θα σταθεί στο πλευρό του Λιβάνου για να αντιμετωπίσει την απειλή από το Ισραήλ (Litsas, 2019).

Σε ότι αφορά τα ενεργειακά, η Ρωσία είναι ένας από τους μεγαλύτερους προμηθευτές φυσικού αερίου και πετρελαίου της Ευρώπης καθώς και άλλων περιοχών. Ο γεωστρατηγικός και γεωπολιτικός ρόλος της στο διεθνές σύστημα στηρίζεται σημαντικά από τον συγκεκριμένο παράγοντα ισχύος που σε πολλές περιπτώσεις της επιτρέπει να είναι το αντίπαλο δέος των ΗΠΑ (Charalambides, 2018, pp. 13-14). Η Μόσχα αντιλαμβάνεται την προσπάθεια της ΕΕ να αποκτήσει πρόσβαση σε νέες ενεργειακές πηγές και διαδρομές. Επίσης, η ανάπτυξη της ηλεκτροκίνησης στα επιβατικά οχήματα και η σταδιακή εφαρμογή της στην ΕΕ από το 2025, θα μειώσει σημαντικά τη χρήση πετρελαιοειδών και θα υποβαθμίσει την επιρροή της Ρωσίας στον ενεργειακό χάρτη της Ευρώπης οδηγώντας σε υφεσιακές πιέσεις την Ρωσική οικονομία. Έτσι, εκτιμώντας ότι θα απωλέσει τη δεσπόζουσα θέση της στην ευρωπαϊκή αγορά και κατ' επέκταση τα γεωπολιτικά οφέλη, προβαίνει σε διμερείς συμφωνίες με διάφορα κράτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο αγωγός Nord Stream 2 που θα μεταφέρει ρωσικό αέριο στη Γερμανία (Αλιγιζάκη, 2015, pp. 518-520).

Ως εκ τούτου, η Ρωσία θα επιδιώξει να διαδραματίσει ρόλο στην αξιοποίηση των ενεργειακών κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου. Για την υλοποίηση αυτής

της στρατηγικής η Τουρκία συνιστά σημαντικό παράγοντα και η Μόσχα θα τη χρησιμοποιήσει για να επηρεάσει τους δυτικούς ενεργειακούς σχεδιασμούς. Η οικονομική αλληλεξάρτηση των κυρίων βιομηχανικών χωρών της ΕΕ με την τουρκική αγορά, εξυπηρετεί τους ρωσικούς σχεδιασμούς (Μάζης & Σγούρος, 2020, pp. 13-17).

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Οι ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια απαγκιστρώνονται από διάφορες περιφέρειες του διεθνούς συστήματος -συμπεριλαμβανομένου και της Αν. Μεσογείου- κυρίως λόγω των μακροχρόνιων πολέμων σε Αφγανιστάν και Ιράκ. Αποτέλεσμα αυτής της στρατηγικής δηλαδή της μη δραστηκής εμπλοκής της αμερικανικής διπλωματίας σε φλέγοντα ζητήματα της Αν. Μεσογείου ήταν η πτώση του Μουμπάρακ με την ανάδυση των αδελφών Μουσουλμάνων στην Αίγυπτο και η αύξηση του ρόλου αντιδυτικών δυνάμεων στις συγκρούσεις σε Συρία και Λιβύη. Μια εξέλιξη η οποία αντιμετώπιστηκε ως ευκαιρία από τη Ρωσία να μεγιστοποιήσει την επιρροή της και να αποκτήσει μόνιμη παρουσία στην Αν. Μεσόγειο (Litsas, 2019).

Σε ότι αφορά τις σχέσεις με την Τουρκία περνούν μία ισχυρή κρίση λόγω του αναθεωρητισμού του Προέδρου Ερντογάν και των αντιδυτικών ενεργειών του, επικαλούμενος την εμπλοκή των Αμερικανών στο πραξικόπημα του 2016 (Litsas, 2019). Οι παράπανω ενέργειες του Τούρκου Προέδρου προκάλεσαν την αντίδραση των ΗΠΑ οι οποίες προχώρησαν στην επιβολή κυρώσεων μέσω του νόμου CAATSA (Έθνος, 2021), παρόλο που η Τουρκία κατέχει σημαντική γεωστρατηγική θέση για την εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων.

Οι σχέσεις της Ουάσιγκτον με Αθήνα διέρχονται ίσως την καλύτερη περίοδο. Σε αυτό συνέβαλε και η στενή συνεργασία της Ελλάδας με το Ισραήλ το οποίο αποτελεί το σημαντικότερο και τον πιο πιστό σύμμαχο της υπερδύναμης (Charalambides, 2018). Σίγουρα σημαντικό ρόλο έπαιξε και η αμφισημία της Άγκυρας μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Η συνεργασία με την Ελλάδα παρουσιάζεται ενισχυμένη στον αμυντικό τομέα αφού οι ΗΠΑ έχουν αποκτήσει πρόσβαση σε ναυτικές και αεροπορικές βάσεις στην ελληνική επικράτεια. Αυτή η αναβαθμισμένη αμυντική συνεργασία προβάλλεται με τον πιο επίσημο τρόπο. Ενδεικτικές είναι οι δηλώσεις του Αμερικανού Πρέσβη στην Ελλάδα Τζέφρι Πάιατ κατά την τελετή

εορτασμού των 150 χρόνων λειτουργίας του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης: «Είμαι ιδιαίτερα χαρούμενος που είμαι εδώ στην Αλεξανδρούπολη για να γιορτάσουμε το 150ο έτος λειτουργίας του λιμανιού ..., ένα ιστορικό ορόσημο για αυτό το στρατηγικό θαλάσσιο περιουσιακό στοιχείο, για τις σχέσεις στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας μεταξύ ΗΠΑ-Ελλάδας, οι οποίες, βρίσκονται στο υψηλότερο σημείο» (Πάϊατ, 2020).

Σε ότι αφορά τις σχέσεις Ουάσιγκτον με τη Λευκωσία δεν είναι στο επίπεδο αμυντικής συνεργασίας όπως με την Ελλάδα όμως, έχουν γίνει σημαντικά βήματα. Η υπογραφή της Δήλωσης Προθέσεων που υπογράφηκε μεταξύ των κυβερνήσεων των δύο χωρών τον Νοέμβριο του 2018 άνοιξε το δρόμο για την υπογραφή άλλων διακηρύξεων που καθορίζει τις προσδοκίες για μελλοντική συνεργασία, προκειμένου να επεκταθούν και να ενισχυθούν οι δραστηριότητες συνεργασίας σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος και να προωθηθεί η περιφερειακή ασφάλεια (Christodoulides, 2020).

Ο στενότερος σύμμαχος των ΗΠΑ στην περιοχή ΜΕΝΑ είναι χωρίς αμφιβολία το Ισραήλ. Από την ίδρυση του το 1948; ανεξάρτητα από το πιο κόμμα βρίσκεται στην εξουσία οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ διατηρούν στρατηγικές σχέσεις με το Ισραήλ σε όλους τους τομείς. Όπως αναφέρει ο Zanotti (2016)

«Το ζήτημα της ασφάλειας του Ισραήλ είναι μία από τις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής και επηρεάζει τη στρατηγική των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή. Το Ισραήλ είναι η χώρα η οποία λαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό της αμερικανικής βοήθειας σε χώρα του εξωτερικού και συχνός αγοραστής αμερικανικών οπλικών συστημάτων. Σύμφωνα με τον αμερικανικό νόμο, οι πωλήσεις όπλων των ΗΠΑ δεν επιτρέπεται να επηρεάσουν αρνητικά το ποιοτικό στρατιωτικό πλεονέκτημα του Ισραήλ έναντι άλλων χωρών της περιοχής του. Οι δύο χώρες έχουν υπογράψει από το 1985 συμφωνία ελεύθερου εμπορίου η οποία είναι ακόμα σε ισχύ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος του Ισραήλ (Jim Zanotti, 2016).

Παρόλο η αμερικανική στρατηγική στην Ανατολική Μεσόγειο δεν χαρακτηρίζεται από δυναμικές δράσεις, επιδιώκει με διάφορους τρόπους να περιορίσει τη ρωσική επιρροή. Αρχικά προσπαθεί να επηρεάσει τις σχέσεις ΕΕ - Ρωσίας. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι προσπάθειες ματαίωσης του αγωγού Nord Stream 2, μέσω του οποίου θα παραδίδονται 55 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου τον χρόνο από τη Ρωσία στη Γερμανία. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ απειλεί ότι οποιαδήποτε οντότητα εμπλέκεται στην κατασκευή του αγωγού Nord Stream 2 διακινδυνεύει να της επιβληθούν κυρώσεις (Ναυτεμπορική, 2021). Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν την δημιουργία συμμαχιών καθώς και την ενεργειακή προοπτική της περιοχής προκειμένου να περιορίσει την ρωσική επιρροή στην Ευρώπη που απορρέει από την ενεργειακή εξάρτηση της τελευταίας από το ρωσικό ΦΑ. Η δραστηριοποίηση ενεργειακών αμερικανικών κολοσσών στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελεί απόδειξη του ρόλου που θέλει να διαδραματίσει για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού. Έτσι σύμφωνα με τον κ. Έντελμαν- πρώην πρέσβη των ΗΠΑ στην Τουρκία - η εχθρική στάση της Άγκυρας δεν στρέφεται μόνο κατά της Κύπρου, της Αιγύπτου, της Ελλάδας και του Ισραήλ, αλλά θέτει επίσης σε κίνδυνο τις προσπάθειες και τα συμφέροντα των ΗΠΑ (Ευσταθίου, 2020).

2.4 Ανάλυση Χωρών Ανατολικής Μεσογείου

Οι ενεργειακές ανακαλύψεις στην Ανατολική Μεσόγειο έχουν προκαλέσει νέο ενδιαφέρον διότι επηρεάζουν τις υφιστάμενες περιφερειακές συνεργασίες, αντιπαλότητες και ανταγωνισμούς ισχύος μεταξύ των περιφερειακών κρατών. Δηλαδή την ασφάλεια και την επιβίωση τους. Επιπρόσθετα τα αποθέματα φυσικού αερίου της περιοχής επηρεάζουν τη στρατηγική και τις επιδιώξεις των διεθνών παικτών. Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ αποσκοπεί στην κατά το δυνατό απεξάρτηση της από το ρωσικό αέριο, κάτι που εξυπηρετεί τους δυτικούς σχεδιασμούς και ιδιαίτερα την αμερικανική πολιτική. Ως εκ τούτου, η ανάλυση του περιβάλλοντος της νέας υποπεριφέρειας της Ανατολικής Μεσογείου που ακολουθεί περιλαμβάνει, τις επιδιώξεις των κρατών της περιφέρειας της Ανατολικής Μεσογείου και τις σχέσεις τους με διεθνείς δρώντες, εστιάζοντας στις προκλήσεις ασφάλειας σε συνδυασμό με την ενεργειακή προοπτική τόσο των κρατών μεμονωμένα αλλά και της περιοχής ως σύνολο.

Ο «ανένταχος» Λίβανος

Ο Λίβανος αποτελεί μία ιδιαίτερη περίπτωση. Η κατανομή των εξουσιών σύμφωνα με τη θρησκευτική ταυτότητα δημιουργούν σοβαρά προβλήματα διακυβέρνησης. Για παράδειγμα αναφέρεται ότι οι θέσεις στην ιεραρχία των Ενόπλων Δυνάμεων του Λιβάνου καθορίζονται με βάση το θρήσκευμα. Έτσι ο Αρχηγός του Λιβανέζικων ΕΔ είναι πάντα χριστιανός ενώ ο Επιτελάρχης μουσουλμάνος κτλ³. Η κατάσταση γίνεται πιο σύνθετη λόγω της Χεζμπολάχ η οποία καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το προσανατολισμό και τις στρατηγικές επιλογές της χώρας. Έτσι μία ενδεχόμενη πολιτική ανάφλεξη είναι πάντα ένα σενάριο με αρκετές πιθανότητες το οποίο εάν επιβεβαιωθεί θα οδηγήσει σε νέες προκλήσεις ασφαλείας που θα επηρεάσουν το σύνολο των κρατών της περιφέρειας.

Σε ότι αφορά στα ενεργειακά, η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη του Λιβάνου περιλαμβάνει μέρος της λεκάνης της Λεβαντίνης και συνορεύει με αυτές του Ισραήλ και της Κύπρου. Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα στις θαλάσσιες ζώνες της Βηρυτού είναι ιδιαίτερα φιλόδοξες αφού υπολογίζονται σε 1 τρις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου. Για αυτό το λόγο οι ενεργειακοί γίγαντες TOTAL, ENI και NOVATEK δραστηριοποιούνται στην ΑΟΖ του (Πιτάτζης, 2018). Εφόσον οι εκτιμήσεις επιβεβαιωθούν, ο Λίβανος θα εξελιχθεί σε σημαντικό εξαγωγέα ΦΑ.

Στο γεωπολιτικό πεδίο, η ανακάλυψη του Λεβιάθαν από το Ισραήλ προκάλεσε μια νέα σύγκρουση με το Λίβανο. Μήλον της έριδος μια θαλάσσια ζώνη επιφάνειας 800 τετραγωνικών χιλιομέτρων στα ανοικτά των ακτών του Νοτίου Λιβάνου, η οποία, κατά την ισραηλινή χαρτογράφηση ανήκει στην ισραηλινή ΑΟΖ, ενώ κατά την αντίστοιχη λιβανέζικη, ανήκει στην Βηρυτό. Η ύπαρξη της συνοριακής αυτής διαφοράς αποτέλεσε τη βασική αιτία ο Λίβανος να μην έχει ακόμα ενταχθεί στους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Δύσης στην Ανατολική Μεσόγειο (Χαρίτος, 2020). Εάν οι προσπάθειες επίλυσης της ενεργειακής διαφοράς που καταβάλλονται με πρωτοβουλία των ΗΠΑ⁴ ευοδωθούν θα συμβάλουν ουσιαστικά στην ενεργειακή προοπτική της Ανατολικής Μεσογείου.

³ Ενημέρωση από Αξιωματικούς του Λιβανικού Στρατού στο πλαίσιο επίσκεψης του Αρχηγού ΓΕΕΦ στην οποία ήταν παρών ο γραφών.

⁴ Τον Οκτώβριο 2020, για πρώτη φορά, Ισραήλ και Λίβανος κάθισαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων σε μια προσπάθεια να επιλυθεί η μεταξύ τους συνοριακή διαφορά.

Στον αντίποδα των προβληματικών σχέσεων Τελ – Αβίβ και Βηρυτού, οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ Κύπρου – Λιβάνου και Ελλάδας - Λιβάνου βρίσκονται διαχρονικά σε εξαιρετικό επίπεδο και αντανακλώνται και στα ενεργειακά θέματα. Λευκωσία και Βηρυτός διεξάγουν διαπραγματεύσεις με σκοπό τη συνομολόγηση μιας συμφωνίας για την κοινή ανάπτυξη και συνεκμετάλλευση των αποθεμάτων που εκτείνονται εκατέρωθεν της οριοθετικής γραμμής των ΑΟΖ των δύο χωρών. Αυτό ευνοείτε και από το γεγονός ότι οι ίδιες διεθνείς εταιρείες δραστηριοποιούνται στις Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες και των δύο χωρών (Ιακώβου 2019).

Η Γεωπολιτική Σημασία της Παλαιστινιακής Αρχής

Στο δυναμικό των συνολικών ποσοτήτων της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου περιλαμβάνεται και ένα κοίτασμα που βρίσκεται στα ανοιχτά της Λωρίδας της Γάζας μεγέθους 32 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων. Σύμφωνα με τη συνθήκη του Όσλο (1995) το εν λόγω κοίτασμα ανήκει στην Παλαιστινιακή Αρχή (Ποντίκι 2013). Λόγω της διαμάχης μεταξύ Ισραήλ – Παλαιστίνης η αξιοποίηση του κοιτάσματος δεν προχώρησε και δεν αναμένεται κάποια αλλαγή για όσο διαρκούν οι συγκρούσεις μεταξύ των δύο πλευρών. Βέβαια η συμφωνία εξαγωγής ισραηλινού ΦΑ στη Παλαιστινιακή Αρχή (Onalert 2014) δείχνει ότι η ταύτιση συμφερόντων μπορεί να δημιουργήσει προοπτικές για επίλυση της διαφοράς. Εφόσον η παραπάνω υπόθεση επαληθευτεί η γεωπολιτική σημασία θα είναι τεράστια και θα συμβάλει τόσο στην ασφάλεια των ενεργειακών υποδομών όσο και στην ενεργειακή συνεργασία της περιοχής.

Η Τουρκία και ο Αναθεωρητικός της Ρόλος

Ο στόχος της Τουρκίας είναι να γίνει μια αδιαμφισβήτητη περιφερειακή δύναμη και να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στη διεθνή σκηνή. Αυτή η στρατηγική εμπνέεται από θεωρίες που βασίζονται στην ίδρυση μιας νέας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η οποία προβάλλεται διεθνώς ως η «Γαλάζια Πατρίδα». Η τουρκική στρατηγική επιδιώκει να επιτύχει γεωπολιτικές και γεωστρατηγικές αλλαγές στην περιοχή χρησιμοποιώντας τους παράγοντες ισχύος που διαθέτει και κυρίως τη γεωγραφική της θέση, την έκταση, το πληθυσμό και τη στρατιωτική της δύναμη (Emre Iseri; Ahmet Cagri Bartan, 2019, pp. 115-119).

Στο γεωπολιτικό τοπίο της Μέσης Ανατολής η Τουρκία προσπαθεί να αναδείξει τον ηγεμονικό της ρόλο στο μουσουλμανικό και αραβικό κόσμο χρησιμοποιώντας διάφορες πολιτικές και μεθόδους. Επικρίνει και κατηγορεί το Ισραήλ ότι εφαρμόζει «εγκληματική πολιτική» εναντίον των Παλαιστινίων και υποστηρίζει την αναγνώριση ενός ανεξάρτητου Παλαιστινιακού Κράτους (ΠΡΩΤΟΘΕΜΑ, 2021). Χρηματοδοτεί τη Χαμάς και συνεργάζεται με το Ιράν (Μάζης & Σγούρος, 2020, σσ. 17-45). Παράλληλα, η Τουρκική κυβέρνηση καταβάλλει προσπάθειες να διασυνδέσει τρομοκρατικές οργανώσεις της Μέσης Ανατολής (Μάζης & Σγούρος, 2020, pp. 33-36). Από αυτές τις ενέργειες δημιουργούνται συνθήκες αστάθειας και κίνδυνοι ασφάλειας για το Ισραήλ και την Αίγυπτο η οποία έχει να αντιμετωπίσει την Μουσουλμανική Αδελφότητα. Η συντήρηση αυτής της αντιπαλότητας από μέρους της Άγκυρας έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ενεργειακή προοπτική της περιοχής και για το ρόλο που επιθυμούν να διαδραματίσει η Αίγυπτος και το Ισραήλ.

Το ίδιο προβληματική είναι η αναθεωρητική πολιτική που εφαρμόζει η Άγκυρα στην Ανατολική Μεσόγειο. Επεμβαίνει πολιτικά και στρατιωτικά στη Συρία για να καθορίσει τις εξελίξεις και να εξυπηρετήσει τους εθνικούς στόχους. Με την επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης» πέτυχε τη δημιουργία ζώνης ασφαλείας εκτοπίζοντας τους κούρδους και δημιουργώντας νέα κύματα προσφύγων (WEISE, 2019). Η τουρκική επιχείρηση προκάλεσε ανησυχία στο σύνολο των χωρών αφού μέσω αυτής επέτεινε την αποσταθεροποίηση στην περιοχή θέτοντας σε κίνδυνο τη διαδικασία εξεύρεσης λύσης στο συριακό και παράλληλα έδινε το δικαίωμα στο Ισλαμικό Κράτος να εκμεταλλευτεί αυτή τη κατάσταση και να ενισχυθεί (EURONEWS, 2019). Όπως ανέφερε ο ΥΠΕΞ Νίκος Δένδιας κατά τη διάρκεια της τριμερούς συνάντησης με Ισραήλ και ΚΔ που έλαβε χώρα στις 22 Αυγούστου 2021 η εμπλοκή της Τουρκίας γίνεται με παρεμβάσεις στο εσωτερικό, με ασύμμετρες ενέργειες, με εμπλοκή στις στρατιωτικές επιχειρήσεις δια αντιπροσώπων εργαλειοποιώντας τη μεταναστευτική κρίση (HellasJournal, 2021).

Η Άγκυρα με διάφορες ενέργειες στην Αν. Μεσόγειο θέτει υπό άμεση αμφισβήτηση τα κυριαρχικά δικαιώματα ΚΔ στις θαλάσσιες της ζώνες, κατά παράβαση των κανόνων του διεθνούς δικαίου όπως αναφέρει στην έκθεση του ο Ύπατος Αρμοστής της ΕΕ Ζοζέ Μπορέλ (EURONEWS, 2021), επηρεάζοντας την ενεργειακή δυναμική της περιοχής. Στόχοι της Τουρκίας είναι αφενός η αναστολή

του ενεργειακού προγράμματος της Κυπριακής Δημοκρατίας και αφετέρου να παίξει το ρόλο του ρυθμιστή των εξελίξεων στην Ανατολική Μεσόγειο ώστε να καταστεί ενεργειακό κέντρο. Με την αιτιολογία της προστασίας των δικαιωμάτων του «Ψευδοκράτους» και των Τουρκοκυπρίων (Emre Iseri; Ahmet Cagri Bartan, 2019, p. 111) προβαίνει σε προκλητικές ενέργειες αμφισβητώντας τα κυριαρχικά δικαιώματα της Λευκωσίας. Διεξάγει παράνομες υποθαλάσσιες έρευνες στην ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας με τα γεωτρύπανα και ερευνητικά πλοία που διαθέτει, τα οποία συνοδεύονται από σκάφη του τουρκικού Πολεμικού Ναυτικού θίγοντας τα συμφέροντα των πολυεθνικών εταιρειών στις οποίες έχουν παραχωρηθεί τα δικαιώματα εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων της κυπριακής ΑΟΖ (Λιάκουρας, 2019). Σε απάντηση των τουρκικών προκλήσεων μονάδες του αμερικανικού και γαλλικού στόλου κατέπλευσαν στην περιοχή με σκοπό να διαφυλάξουν τα δικαιώματα των Exxon Mobil, Chevron και TOTAL, αντίστοιχα (Sputnik, 2018).

Την ίδια τακτική εφαρμόζει η Άγκυρα για να αμφισβητήσει και την ελληνική κυριαρχία στις θαλάσσιες ζώνες της Ελλάδος. Απειλεί με «casus belli» την νόμιμη επέκταση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο στα 12 ναυτικά μίλια, διότι σύμφωνα με την τουρκική άποψη θα προκαλέσει ασφυξία στη γείτονα, με βάση τη θεωρία του λεγόμενου «Ζωτικού Χώρου»⁵. Εκμεταλλεζόμενη την κρίση στη Λιβύη προχώρησε στη σύναψη του παράνομου τουρκολιβυκού μνημονίου οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών με τη Λιβύη το οποίο παραβιάζει το διεθνές δίκαιο της θάλασσας και κατ' επέκταση τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδος (Νέδος, 2019). Με το στόλο της αμφισβητεί την ελληνική κυριαρχία και παρενοχλεί τις έρευνες που πραγματοποιεί η Ελλάδα στην ευρύτερη περιοχή νότια και ανατολικά της Κρήτης υποχρεώνοντας το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό να αντιδράσει (Καθημερινή, 2021). Η Άγκυρα αμφισβητώντας τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας έστειλε το ερευνητικό της πλοίο Ορούτς Ρείς να εκτελέσει υποθαλάσσιες έρευνες εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Η τουρκική ενέργεια είχε ως επακόλουθο την αντίδραση της Ελλάδας η οποία απάντησε με την έξοδο του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού. Η κατάσταση έφθασε πολύ κοντά στην πρόκληση θερμού επεισοδίου η οποία απετράπη μετά την παρέμβαση της ΕΕ, των ΗΠΑ και της Γερμανίας (ΤΑ ΝΕΑ,

⁵ Κατά τον Friedrich Ratzel [(1844-1904), Γερμανό γεωγράφο, ιδρυτή της γερμανικής σχολής της γεωπολιτικής]: Κάθε μεγάλο κράτος με αυξανόμενο πληθυσμό και ζωτικότητα έχει ανάγκη από όλο και ευρύτερο «ζωτικό χώρο» για να θρέψει τον λαό του και να αναπτύξει τον πολιτισμό του.

2021). Ανάλογες ενέργειες από την Τουρκία, οι οποίες προκαλούν την ένταση και αποσταθεροποίηση στην περιοχή, αναλαμβάνονται και στο χερσαίο έδαφος. Το Φεβρουάριο του 2020 η Τουρκία, σε αντίθεση με τη δήλωση ΕΕ-Τουρκίας του Μαρτίου 2016, ενθάρρυνε τους μετανάστες και τους πρόσφυγες να εισέλθουν στην ΕΕ μέσω των ελληνικών συνόρων. Η Ελλάδα για να αντιμετωπίσει την κατάσταση κατασκεύασε κατά μήκος των ελληνικών συνόρων φράκτη και ανέπτυξε μεγάλες δυνάμεις. Αυτό οδήγησε σε καταστάσεις βίας. Η ένταση αποκλιμακώθηκε όπως αναφέρεται και στην έκθεση του Υπατού Εκπροσώπου Μπορέλ, «μετά από ισχυρή διπλωματική αντίδραση της ΕΕ που περιλάμβανε μεταξύ άλλων και την επιτόπου επίσκεψη των Προέδρων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής» (EURONEWS, 2021).

Η σημαντικότερη όμως απειλή για την περιφερειακή ασφάλεια είναι η προσπάθεια της Άγκυρας να καταστεί πυρηνική δύναμη. Η συμφωνία που έχει συνάψει με τη Μόσχα για τη δημιουργία πυρηνικού εργοστασίου στα νότια παράλια της, σε μία ιδιαίτερα σεισμογενή περιοχή, προκαλεί ανησυχία στην περιφέρεια. Αυτή η προοπτική, εάν προχωρήσει, εκτιμάται ότι θα προκαλέσει την δυναμική αντίδραση του Ισραήλ, κάτι που έγινε και στο παρελθόν κατά του Ιράν σε αντίστοιχη προσπάθεια (Καράμπελας, 2021).

Σε ότι αφορά τις σχέσεις της Άγκυρας με την ΕΕ αυτές χαρακτηρίζονται από τη διαφορετική συμπεριφορά που έχουν τα κράτη - μέλη εξαιτίας των αντικρουόμενων εθνικών τους συμφερόντων. Για παράδειγμα, χώρες όπως η Γερμανία, η Ισπανία και η Ιταλία, έχουν επενδύσει σημαντικά κεφάλαια για τη δημιουργία βιομηχανικών μονάδων στην Τουρκία (Ελληνική Πρεσβεία στην Άγκυρα, 2018). Αυτή η αλληλεξάρτηση δίνει τη δυνατότητα στην τουρκική πολιτική να εκβιάζει την ίδια την ΕΕ και να επηρεάζει τις αποφάσεις της, ιδιαίτερα σε ότι αφορά την εξωτερική της πολιτική. Επίτευγμα αυτής της τουρκικής τακτικής μπορεί να θεωρηθεί η απροθυμία επιβολής κυρώσεων στην Τουρκία η οποία στο πλαίσιο της συριακής κρίσης, προωθούσε πρόσφυγες και μετανάστες προς τα κράτη μέλη της ΕΕ παρά την τεράστια ευρωπαϊκή χρηματοδότηση που είχε λάβει για συγκράτηση των προσφυγικών ροών (Φιλελεύθερος, 2020). Παρά τις στενές οικονομικές σχέσεις της Άγκυρας με ηγετικές χώρες, η αναθεωρητική και προκλητική συμπεριφορά της τουρκικής κυβέρνησης δημιουργεί προβληματισμό στους κόλπους της ΕΕ. Η συμπεριφορά του Τούρκου Προέδρου έχει δημιουργήσει αντιδράσεις στο εσωτερικό

και στο εξωτερικό. Η διακυβέρνηση του χαρακτηρίζεται από έλλειμμα δημοκρατίας, από σκάνδαλα διαφθοράς και αυταρχική συμπεριφορά όπως καταγράφεται στην έκθεση του Υπάτου Εκπροσώπου της ΕΕ για την Τουρκία (EURONEWSγ, 2021). Αυτή η κατάσταση οδηγεί κάποιες χώρες της ΕΕ σε μια προσπάθεια μείωσης της αλληλεξάρτησης τους με την Άγκυρα (όπως η ακύρωση της επένδυσης της αυτοκινητοβιομηχανίας Volkswagen⁶ (Brief, 2021) και η αποχώρηση γερμανικών δυνάμεων από την αεροπορική βάση Ίντζιρλικ⁷ (CNN, 2017). Παράλληλα, η Τουρκία θεωρείται πιθανή απειλή από αρκετά κράτη μέλη συμπεριλαμβανομένων και ηγετικών χωρών όπως η Γερμανία και η Γαλλία. Θεωρούν ότι εάν η Τουρκία ενταχθεί στην ΕΕ, θα πρέπει να μοιραστούν με την Άγκυρα την πολιτική, οικονομική και θεσμική δύναμη που κατέχουν τώρα μέσω των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Σε αυτή την περίπτωση η Τουρκία θα αναδειχθεί ως το ισχυρότερο κράτος - μέλος της ΕΕ, με επακόλουθο την αναδιανομή της εξουσίας και τη διαμόρφωση μιας νέας Ευρώπης, όπου οι μουσουλμάνοι θα έχουν μια ουσιαστική θεσμική, πολιτική, οικονομική, στρατιωτική και πολιτιστική θέση (Charalambides, 2018, pp. 116-121).

Ο προβληματισμός για τις τουρκικές επιδιώξεις δεν περιορίζεται μόνο στην ΕΕ αλλά επεκτείνεται και στις ΗΠΑ. Η εμβάθυνση των σχέσεων της Άγκυρας με τη Μόσχα τα τελευταία χρόνια στον αμυντικό και ενεργειακό τομέα προκάλεσε την αντίδραση των ΗΠΑ. Η Ουάσιγκτον προχώρησε στην επιβολή κυρώσεων κατά της Τουρκίας με σκοπό να διακόψει αυτή τη συνεργασία (ΕΘΝΟΣ, 2021). Συγκεκριμένα μέσω του νόμου CAATSA ο οποίος αφορά στην αντιμετώπιση αντιπάλων της Αμερικής, προχώρησε στην επιβολή κυρώσεων λόγω της προμήθειας των ρωσικών πυραύλων S400. Οι κυρώσεις μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν το πάγωμα των εξαγωγών αμυντικού εξοπλισμού προς την Τουρκική Αμυντική Βιομηχανία και τη λήψη χρηματοπιστωτικών μέτρων για περιορισμό των δραστηριοτήτων του συγκεκριμένου τουρκικού οργανισμού. Επίσης με απόφαση της αμερικανικής

⁶ Η εταιρεία ακύρωσε την επένδυση ύψους δισεκατομμυρίων για την κατασκευή νέου εργοστασίου στην Τουρκία λόγω των έντονων πολιτικών διαμαρτυριών στη Γερμανία κατά της, Τουρκίας λόγω της παραβίασης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της σκληρής αντί-δυτικής πορείας που ακολουθεί ενάντια στην ΕΕ. Πηγή: <https://www.brief.com.cy/oikonomia/diethni/akyronei-ti-megali-ependysi-stin-toyrkia-i-volkswagen>

⁷ Η αποχώρηση έγινε από τη βάση το 2017. Πηγή: <https://www.cnn.gr/kosmos/story/88394/germania-xekinise-i-apoxorisi-ton-stratitikon-dynameon-apo-tin-vasi-toy-insirlik>

κυβέρνησης η Άγκυρα τίθεται εκτός του προγράμματος των μαχητικών F35 (TANEA, 2019).

Σε ότι αφορά στα ενεργειακά, η Τουρκία δεν συγκαταλέγεται στις πετρελαιοπαραγωγές χώρες και ικανοποιεί τις ενεργειακές της ανάγκες μέσω εισαγωγών. Έχει πετύχει όμως να καταστεί κόμβος διαμετακόμισης αφού διέρχονται από το έδαφος της αρκετοί αγωγοί μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου (BTC-TANAP-SCP-TAP) μέσω των οποίων προωθούνται ενεργειακοί πόροι προς την Ευρώπη (Λοβέρδου-Τυπάλδου, 2015).

Συμπερασματικά, οι παραπάνω τουρκικές μεθοδεύσεις απειλούν την ισραηλινή και αιγυπτιακή εθνική ασφάλεια. Η τουρκική πολιτική δημιουργεί συνθήκες αστάθειας επηρεάζοντας την ενεργειακή προοπτική της περιοχής, στρέφεται κατά των εθνικών στόχων του Ισραήλ, της Κύπρου, της Ελλάδας και των άλλων χωρών της περιοχής. Παράλληλα, εξυπηρετεί τα ρωσικά συμφέροντα και αποτελούν μέγιστη απειλή στην προσπάθεια των ΗΠΑ να πετύχουν την απεξάρτηση από την ιρανό-ρωσική ενεργειακή επιρροή επί των Ευρωπαϊκών οικονομιών (Μάζης & Σγούρος, 2020, pp. 33-38).

Ισραήλ

Το Ισραήλ είναι μια περιφερειακή δύναμη και βασικός παράγοντας του περιφερειακού και παγκόσμιου συστήματος με μεγάλη αποτρεπτική ικανότητα η οποία στηρίζεται στις στρατιωτικές του δυνατότητες (συμβατικές, πυρηνικές, κυβερνοχώρου), στην τεχνολογική και οικονομική του δύναμη καθώς και στη διαχρονική υποστήριξη των ΗΠΑ.

Κοιτώντας προσεκτικά το χάρτη της Μέσης Ανατολής, μπορεί κάποιος να αντιληφθεί ότι το Ισραήλ στερείται επαρκούς στρατηγικού βάθους και περιβάλλεται από εχθρούς και πιθανές απειλές. Το Τελ-Αβίβ έχει να αντιμετωπίσει σοβαρές προκλήσεις ασφαλείας που απορρέουν από το παλαιστινιακό πρόβλημα, τις διαφορές του με την Αίγυπτο και το Λίβανο, τις ηγεμονικές τάσεις της Τουρκίας, ενώ, ταυτόχρονα, απειλείται από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της «Χαμάς» και της «Χεζμπολάχ». Αυτές οι περίπλοκες και συγκρουσιακές σχέσεις απειλούν την εθνική ασφάλεια του Ισραήλ και επηρεάζουν την ενεργειακή προοπτική της χώρας αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Με βάση τα παραπάνω δεδομένα η Κύπρος και η

Ελλάδα αποτελούν στρατηγική επιλογή και διέξοδο για το Ισραήλ αφού μπορούν να του εξασφαλίσουν το αναγκαίο στρατηγικό βάθος (Lerman, 2019, p. 142).

Σε ότι αφορά την ενεργειακή ασφάλεια, αποτελούσε διαχρονικά ένα από τους βασικούς προβληματισμούς για το Ισραήλ. Η ανακάλυψη του κοιτάσματος φυσικού αερίου Ταμάρ το 2009 και στη συνέχεια αυτή του τεράστιου κοιτάσματος στη λεκάνη της Λεβαντίνης τον Οκτώβριο του 2010, είχε ως αποτέλεσμα την ενεργειακή αυτάρκεια της χώρας και τη συμπερίληψη του Ισραήλ στον πίνακα των χωρών που παράγουν και εξάγουν φυσικό αέριο. Τα εγχώρια αποθέματα του Ισραήλ εκτιμάται ότι ανέρχονται σε 30 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια. Το Τελ-Αβίβ έχει ήδη αρχίσει να εξάγει φυσικό αέριο στην Ιορδανία, στην Παλαιστινιακή Αρχή και στην Αίγυπτο. Στην αξιοποίηση των ενεργειακών κοιτασμάτων εμπλέκεται κυρίως η κοινοπραξία της αμερικανικής Noble Energy⁸ και των ισραηλινών Delek και Anver η οποία ελέγχει και το κοιτάσμα Αφροδίτη της Κύπρου⁹ (Μάζης & Σγούρος, 2020, pp. 21-22).

Η βελτίωση της ενεργειακής προοπτικής του Ισραήλ συνδέεται και με τη συνεργασία του με την ΚΔ και την Ελλάδα. Η κοινή ανάπτυξη των κοιτασμάτων της Λεβαντίνης¹⁰ που βρίσκονται εκατέρωθεν της οριοθετικής γραμμής των ΑΟΖ Ισραήλ και Κύπρου και η διοχέτευση είτε στο κυπριακό τερματικό υδροποίησης που θα κατασκευαστεί στο Ζύγι είτε στον αγωγό EASTMED, δείχνει να εξυπηρετεί τα ισραηλινά συμφέροντα και γενικότερα την ανταγωνιστικότητα των κοιτασμάτων (Sigmalive, 2021).

Επίσης Ισραήλ, Κύπρος και Ελλάδα συμμετέχουν στο έργο ηλεκτρικής διασύνδεσης γνωστό με την ονομασία «EUROASIA INTERCONNECTOR», το οποίο αποτελεί έργο κοινού ενδιαφέροντος της ΕΕ. Ουσιαστικά μέσω του συγκεκριμένου διαδρόμου ηλεκτρικής ενέργειας δημιουργούνται οι προοπτικές ούτως ώστε η ΕΕ να μπορεί με ασφάλεια να εφοδιάζεται με ηλεκτρική ενέργεια η οποία θα παράγεται από τα αποθέματα των τριών χωρών και από άλλες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ), συμβάλλοντας στην ολοκλήρωση της

⁸ Πρόσφατα η Noble Energy εξαγοράστηκε από την αμερικανική Chevron.

⁹ Αξιοσημείωτη είναι επίσης και η δραστηριότητα στο Ισραήλ της ελληνικής εταιρίας Energean Oil and Gas, (η οποία συμμετέχει και στο πρόγραμμα του EastMed) της οποίας τα επιβεβαιωμένα αποθέματα της στα θαλάσσια κοιτάσματα Karish, Karish North και Tanin είναι 98,2 δις κυβικά μέτρα ΦΑ

¹⁰ Τα δικαιώματα των εν λόγω κοιτασμάτων ανήκουν στους ίδιους ενεργειακούς κολοσσούς.

ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς καθώς και στην επίτευξη του στόχου που αφορά στη μείωση των ρύπων διοξειδίου του άνθρακα (ΥΠ.Ενέργειας, 2020).

Συνοψίζοντας, η ισραηλινή κυβέρνηση κατά την επιλογή του τρόπου αξιοποίησης των ενεργειακών κοιτασμάτων πρέπει να λάβει υπόψη της τα γεωπολιτικά δεδομένα και να αξιολογήσει τους παρακάτω παράγοντες:

- Οικονομικά συμφέροντα, τα οποία διακρίνονται σε εθνικά και ιδιωτικά (ενεργειακοί κολοσσοί).
- Εθνικά συμφέροντα. Σε αυτήν τη λογική, το Ισραήλ θα πρέπει να λάβει υπόψη τον κύριο στόχο της Τουρκίας, να αναδειχθεί ως ηγεμονική περιφερειακή δύναμη, και πως αυτός ο στόχος επηρεάζει τα ισραηλινά συμφέροντα.
- Θέματα ασφάλειας για τις ενεργειακές υποδομές.
- Εθνικούς στρατηγικούς στόχους των εμπλεκόμενων μερών και χωρών και ιδιαίτερα των μεγάλων δυνάμεων των οποίων τα συμφέροντα επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα από την αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων. Η Γαλλία, η Ιταλία και οι ΗΠΑ εμπλέκονται άμεσα καθώς η TOTAL, η ENI / KOGAS, EXXON MOBIL και η CHEVRON έχουν τα δικαιώματα για την εκμετάλλευση του μεγαλύτερου ποσοστού φυσικού αερίου της περιοχής. Η Ρωσία είναι μία από τους κύριες χώρες που εφοδιάζουν με φυσικό αέριο την Ευρώπη και έτσι ο γεωστρατηγικός και γεωπολιτικός ρόλος της στο περιφερειακό σύστημα ενδέχεται να επηρεαστεί δυσμενώς από την αξιοποίηση των υπόψη κοιτασμάτων (Charalambides, 2018, pp. 133-155).

Ο Κυρίαρχος Ρόλος της Αιγύπτου

Η Αίγυπτος διαχρονικά αποτελεί σημαντικό παράγοντα στο υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου και διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στον Αραβικό και Μουσουλμανικό κόσμο (Charalambides, 2018).

Παρά το ότι διανύει μία περίοδο πολιτικής σταθερότητα υπό την προεδρία του Αμπντέλ Φατάχ Αλ Σίσι η οποία υποστηρίζεται από τις ΗΠΑ και τη Ρωσία (Μάζης & Σγούρος, 2020) έχει να αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις. Όπως αναφέρει η Shama

«Η οικονομία της θεωρείται υπανάπτυκτη και έχει έλλειψη ρευστότητας. Ο γραφειοκρατικός μηχανισμός της είναι τεράστιος και αναποτελεσματικός, ενώ η ανεργία και η οικονομική στενότητα ταλανίζουν τη χώρα και ιδιαίτερα τη νεολαία. Παράλληλα από το 2013 αντιμετωπίζει μια έντονη ένοπλη εξέγερση στο Σινά, καταγράφοντας πληθώρα τρομοκρατικών επιθέσεων στην ηπειρωτική Αίγυπτο. Στη δίνη αυτών των δυσχερειών σε μια απαιτητική περιοχή, η Αίγυπτος αναγνωρίζει την επιτακτική ανάγκη χάραξης μιας αποτελεσματικής στρατηγικής εξωτερικής πολιτικής με στόχο τη διαφοροποίηση των συμμάχων και των μηχανισμών συνεργασίας με στόχο την αναβάθμιση του ρόλου της (Shama, 2019).

Στις προκλήσεις ασφάλειας περιλαμβάνονται η δράση των ισλαμιστών στη χερσόνησο του Σινά (στο παρελθόν κατέστρεψαν αγωγό φυσικού αερίου στο Νότιο Σινά προκαλώντας σοβαρές ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια των κρίσιμων ενεργειακών υποδομών). Η παραπάνω προβληματική κατάσταση σε κάποιες περιπτώσεις λειτούργησε ως καταλύτης στις σχέσεις του Ισραήλ με ορισμένες αραβικές χώρες όπως, η Αίγυπτος και η Σαουδική Αραβία και οδήγησε στη μεταξύ τους συνεργασία στο τομέα της ασφάλειας (Torpeich, 2019).

Επίσης, σημαντική απειλή για την αποσταθεροποίηση της Αιγύπτου είναι και το Κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων οι οποίοι διαφωνούν με τη δυτική προσέγγιση του Αιγύπτιου Προέδρου Σίσι πρεσβεύοντας την αναγκαιότητα συνένωσης όλων των μουσουλμανικών ομάδων, προκειμένου να αποτελέσουν το θρησκευτικό- ιδεολογικό αντίβαρο απέναντι στη Δύση (Κωνσταντινίδου, 2020).

Σε ότι αφορά στα ενεργειακά η Αίγυπτος είναι η μεγαλύτερη πετρελαιοπαραγωγός χώρα εκτός ΟΠΕΚ (OPEC) και η τρίτη μεγαλύτερη παραγωγός φυσικού αερίου χώρα μετά την Αλγερία και τη Νιγηρία. Τα κοιτάσματα ΦΑ που διαθέτει, υπολογίζονται πέραν των 100 τρις κυβικών ποδιών (Worldenergynews, 2019). Αμερικανικοί, ιταλικοί και γαλλικοί ενεργειακοί κολοσσοί έχουν προχωρήσει σε τεράστιες επενδύσεις στη χώρα με αποτέλεσμα να εξελιχθεί σε ενεργειακό κόμβο. Η αξιοποίηση του ενεργειακού της πλούτου μέσω εξαγωγών σε χώρες της περιοχής είχε ως αποτέλεσμα την ανάκαμψη της αιγυπτιακής οικονομίας (Μάζης & Σγούρος, 2020, pp. 24-26).

Στο πλαίσιο ενός τόσο περίπλοκου περιβάλλοντος ασφάλειας, η Αίγυπτος κατέστησε σαφές από την αρχή ότι είναι έτοιμη να αποτελέσει κόμβο εξαγωγής ενέργειας της Ανατολικής Μεσογείου. Η κεντρική της θέση, στη διασταύρωση της Ασίας με την Αφρικανική ήπειρο, η εγγύτητα της με την Ευρώπη και άλλες υποψήφιες αγορές, ο έλεγχος της ζωτικής σημασίας διώρυγας του Σουέζ, οι δύο τεράστιες εγκαταστάσεις υδροποίησης στη Μεσόγειο (Idku και Damietta) υποστηρίζουν απόλυτα τις επιδιώξεις του Καΐρου. Πέραν των πολύ καλών σχέσεων της Αιγύπτου με Ελλάδα και Κύπρο, ύψιστης γεωπολιτικής σημασίας είναι και η ενεργειακή συνεργασία μεταξύ Τελ-Αβίβ και Καΐρου αφού αποτελεί σταθμό - ορόσημο για τη σταθερότητα και ανάπτυξη της ενεργειακής ασφαλείας στην Ανατολική Μεσόγειο (Μάζης & Σγούρος, 2020, p. 26). Το Φεβρουάριο του 2020, ισραηλινά ΜΜΕ ανακοίνωσαν συμφωνία 15 δισεκατομμυρίων δολαρίων με την Αίγυπτο, επιτρέποντας την εξαγωγή φυσικού αερίου από τις δεξαμενές Ταμάρ και Λεβιάθαν του Ισραήλ στην Αίγυπτο για 10 χρόνια (Shama, 2019).

Σχετικά με τον ενεργειακό τομέα αναφέρεται και η συμφωνία διάθεσης των κοιτασμάτων του οικοπέδου 12 στο τερματικό του Ιντκού (Υδρογονανθράκων, 2021) και η ηλεκτρική διασύνδεση Αιγύπτου – Κύπρου – Κρήτης μέσω του έργου «EuroAfrica Interconnector». Έτσι δημιουργούνται προοπτικές μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην ΕΕ η οποία θα παράγεται με μειωμένο κόστος, είτε με χρήση ΦΑ είτε μέσω ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Υπουργείο Ενέργειας ΚΔ, 2020).

Ο αναβαθμισμένος ρόλος που επιθυμεί να διαδραματίσει το Κάιρο στην Μεσόγειο αντικατοπτρίζεται στις πρόσφατες προσπάθειές του να αυξήσει τις ένοπλες δυνάμεις του και να ενισχύσει τη ναυτική του παρουσία. Όπως αναφέρει η Shama (2019)

«Σε αυτή, τη προσπάθεια η Αίγυπτος υποστηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, οι οποίες ανησυχούν για τις κινδύνους που προέρχονται από την τρομοκρατία και την παράνομη μετανάστευση. Για αυτό το σκοπό, το Παρίσι, το Βερολίνο και το Λονδίνο έχουν αυξήσει τις πωλήσεις όπλων τους στην Αίγυπτο. Τα τελευταία χρόνια, η Αίγυπτος έχει αποκτήσει πολεμικά πλοία, ελικοπτερόφορα, κορβέτες, αμφίβια πλοία και έναν δορυφόρο

από τη Γαλλία, υποβρύχια από τη Γερμανία και τεθωρακισμένα οχήματα και εξαρτήματα για αεροσκάφη από το Ηνωμένο Βασίλειο. Επιπλέον, το 2017 η Αίγυπτος άνοιξε δύο στρατιωτικές βάσεις στη Μεσόγειο: τη βάση Barrani, κοντά στα σύνορά της με τη Λιβύη, και τη βάση Mohamed Naguib δυτικά της Αλεξάνδρειας, η οποία θεωρείται ως η μεγαλύτερη στρατιωτική βάση στη Μέση Ανατολή. Παράλληλα, οι ένοπλες δυνάμεις της Αιγύπτου έχουν πραγματοποιήσει αρκετές κοινές στρατιωτικές και αντιτρομοκρατικές ασκήσεις με τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Το γεγονός ότι η Αίγυπτος έχει ιδρύσει μια κεντρική στρατιωτική διοίκηση για τη Μεσόγειο αντικατοπτρίζει την πρωταρχική σημασία που αποδίδει στην ασφάλεια των κοιτασμάτων φυσικού αερίου της Μεσογείου. Ο Αιγύπτιος Πρόεδρος δήλωσε ότι δεν αγόρασε αυτά τα όπλα για αμυντικούς σκοπούς, αλλά για να προβάλλει τη δύναμη της Αιγύπτου στον αραβικό κόσμο (Shama, 2019).

Ωστόσο, η Shama (2019) θεωρεί ότι παρά τις σημαντικές αμυντικές δυνατότητες της Αιγύπτου, το Κάιρο δεν χαρακτηρίζεται από ισχυρή βούληση να χρησιμοποιήσει το ναυτικό του ακολουθώντας τη διπλωματία των «κανονιοφόρων» που εφαρμόζει η Τουρκία. Για να υποστηρίξει τη θέση της αναφέρεται στον πρώην ΥΠΑΜ της Ρωσίας Zhukov (2013) ο οποίος υποστηρίζει ότι:

«αυτή η απροθυμία δεν οφείλεται μόνο στο γεγονός ότι η Τουρκία, διαθέτει τη μεγαλύτερη και πιο ικανή ναυτική δύναμη στη Μεσόγειο, αλλά επειδή, το Κάιρο αντιλαμβάνεται πώς το κόστος μιας στρατιωτικής εμπλοκής θα είναι τεράστιο και θα επηρεάσει την εύθραυστη οικονομία της Αιγύπτου» (Shama, 2019, p. 106).

2.5 Απειλές στην Ανατολική Μεσόγειο

Η Ανατολική Μεσόγειος όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε αποτελεί, ένα θέατρο πολλαπλών συγκρούσεων και ανταγωνισμού με πολλές χώρες να βρίσκονται αντιμέτωπες με πολιτικά ή στρατιωτικά αδιέξοδα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η αραβοϊσραηλινή σύγκρουση που υπάρχει εδώ και εβδομήντα χρόνια (η οποία συνίσταται από τη διαμάχη της Παλαιστίνης με

το Ισραήλ, την κατοχή των Υψιπέδων του Γκολάν και τις συχνές επιθέσεις της στο Λίβανο και τη Συρία), την εισβολή και κατοχή της τμήματος της Κύπρου από τη Τουρκία, την διαχρονική ένταση μεταξύ Ελλάδας - Τουρκίας, την αντιπαλότητα μεταξύ Αιγύπτου και Τουρκίας από το 2013 και την επιδείνωση των ισραηλινο-τουρκικών σχέσεων (Shama, 2019, p. 101).

Πέραν των άμεσων προκλήσεων που υφίστανται λόγω της αντιπαλότητας μεταξύ των κρατών προκύπτουν ως επακόλουθες σημαντικές προκλήσεις που αναδύονται από το θαλάσσιο «έδαφος» και συνίστανται σε: επιθέσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον με σκοπό τη διατάραξη ή απαγόρευση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας, μεταφορά και χρήση χημικών και ραδιολογικών ουσιών, διακίνηση όπλων μαζικής καταστροφής, επιθέσεις σε κρίσιμες ενεργειακές υποδομές, παράνομη διακίνηση μεταναστών – ναρκωτικών – αγαθών – όπλων – πυρομαχικών, εμπόριο ανθρώπων, διάφορες εκφάνσεις του οργανωμένου εγκλήματος (Giacomo Persi Paoli, 2017).

Η μετανάστευση η οποία οφείλεται σε κοινωνικοπολιτικούς, δημογραφικούς, οικονομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες σύμφωνα με αρκετούς αναλυτές είναι η κύρια πρόκληση ασφαλείας η οποία επηρεάζει την ασφάλεια και τη συνοχή της ΕΕ. Οι μετανάστες οδηγούνται στην απόφαση να εγκαταλείψουν τη χώρα τους με την ελπίδα ότι στη Γηραιά Ήπειρο θα έχουν μία καλύτερη ζωή. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το 2015 και το 2016 καταγράφηκαν πάνω από 2.3 εκατ. παράνομες διελεύσεις. Το 2020, ο συνολικός αριθμός των παράτυπων διελεύσεων των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ ανήλθε σε 124.000, καταγράφοντας τη μεγαλύτερη μείωση από το 2013 και πτώση ύψους 13% σε σύγκριση με το 2019. Η Συρία παραμένει μια από τις κύριες χώρες καταγωγής ως προς τις παράτυπες διελεύσεις, μαζί με το Μαρόκο, τη Τυνησία και την Αλγερία. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021).

Μία άλλη πρόκληση είναι οι προσφυγικές ροές οι οποίες διασυνδέονται με τη μετανάστευση. Η διαχείριση της προσφυγικής κρίση αποτελεί εδώ και χρόνια μία από τις προτεραιότητες της ΕΕ (Κοινοβούλιο, 2021). Οι τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν τα δίκτυα προώθησης μεταναστών για την υποστήριξη των παράνομων ενεργειών τους. Ουσιαστικά επιδιώκουν στα κράτη υποδοχής να εντάξουν στα δίκτυα τους πρόσφυγες, εκμεταλλευόμενοι το γεγονός ότι είναι

ευάλωτοι κοινωνικοοικονομικά (Tziarras, 2017). Παράδειγμα αποτελούν οι επιθέσεις του 2015 στη Γαλλία όπου οι τρομοκράτες ταξίδεψαν από τη Συρία στην Γαλλία μέσω Τουρκίας.

Επίσης, η Αν. Μεσογείου όπως επισημαίνει ο Paoli (2017) αποτελεί ένα από τους κύριους διαδρόμους διεξαγωγής λαθρεμπορίου και παράνομης διακίνησης ανθρώπων και εμπορίου ο οποίος συνδυάζεται με τη μεταφορά προσφύγων και μεταναστών:

«Τα δίκτυα λαθρεμπόρων εκμεταλλεύονται την ανθρωπιστική κρίση που οφείλεται στις πολεμικές συγκρούσεις σε Συρία και Λιβύη για να προωθούν ανθρώπους από αυτές τις περιοχές προς την ΕΕ, κερδίζοντας υπέρογκα ποσά» (Giacomo Persi Paoli, 2017).

Οι επιπτώσεις των παραπάνω απειλών, είναι ιδιαίτερα έντονες στην Ελλάδα και στη Κύπρο οι οποίες αποτελούν τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ και έχουν εξελιχθεί από χώρες μετάβασης σε χώρες προορισμού αφού φιλοξενούν μεγάλους αριθμούς προσφύγων που καταφθάνουν κυρίως μέσω Τουρκίας. Το γεγονός αυτό αναγνωρίζεται και από τις Βρυξέλλες. Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Εσωτερικών Υποθέσεων Ylva Johansson κατά την επίσκεψη της στη Κύπρο «Υπάρχει ανάγκη να προστατευθούν τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Συνεχίζοντας σημείωσε ότι λόγω της γεωγραφικής της θέσης η Κύπρος δέχεται ιδιαίτερες προκλήσεις και είναι σημαντική η συνεργασία και αλληλεγγύη προς τη Κυπριακή Δημοκρατία και επεσήμανε τις δυσχέρειες για την άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου λόγω των περιορισμών που προκύπτουν από την Πράσινη Γραμμή στην Κύπρο» (Euronews, 2021). Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκαν και οι δηλώσεις της προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, και του προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου κατά την επίσκεψη τους στα σύνορα Ελλάδας – Τουρκίας το Μάρτιο του 2020. Συγκεκριμένα, ανέφεραν ότι «η πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα είναι μια ευρωπαϊκή πρόκληση» και ότι «Τα ελληνικά σύνορα είναι ευρωπαϊκά σύνορα», υπογραμμίζοντας και εξαιρώντας το ρόλο της Ελλάδας για τη διαφύλαξη των συνόρων, γιατί όπως χαρακτηριστικά είπε «αυτό που κάνετε είναι κρίσιμης σημασίας για την ΕΕ» (Euronews, 2021).

Οι απειλές και οι προκλήσεις ασφαλείας που αντιμετωπίζει η Ανατολική Μεσόγειος όπως έχουν αναλυθεί επηρεάζουν και την ενεργειακή προοπτική της περιοχής ως σύνολο. Οι εργασίες εξεύρεσης, εξόρυξης και αξιοποίησης κοιτασμάτων ενεργειακών πηγών στη ξηρά και στο θαλάσσιο περιβάλλον απαιτούν εξειδικευμένη τεχνογνωσία, τεχνολογικό εξοπλισμό και κυρίως μεγάλες επενδύσεις κεφαλαίων που μόνο λίγες μεγάλες εταιρείες διαθέτουν. Έτσι είναι φυσικό, αυτές οι εταιρείες να προβαίνουν στην αξιολόγηση πληθώρας παραγόντων και συνθηκών που υφίστανται σε μία περιοχή πριν προχωρήσουν στην υλοποίηση μιας τεράστιας επένδυσης (Νικολάου, 2016). Επομένως, η αποτελεσματική αντιμετώπιση των προκλήσεων ασφαλείας στη θάλασσα είναι καθοριστικός παράγοντας για την αξιοποίηση των κοιτασμάτων της περιοχής και απαιτεί συνεργατική αντιμετώπιση και ανάπτυξη περιφερειακών δυνατοτήτων ναυτικής αποτροπής (Παυλόπουλος 2016). Ως εκ τούτου, η ανάληψη πρωτοβουλιών από την Ελλάδα και την Κύπρο για τη δημιουργία μίας πολυεθνικής δύναμης με αποστολή την δημιουργία συνθηκών ασφάλειας κατά την άποψη του γράφοντος πρέπει να αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα αφού θα λειτουργεί ως τροχοπέδη στις τουρκικές μεθοδεύσεις.

Μία άλλη απειλή την οποία βιώνουν εντονότερα οι χώρες της περιοχής τα τελευταία χρόνια είναι οι επιπτώσεις από την κλιματική αλλαγή και ιδιαίτερα ο μεγάλος αριθμός πυρκαγιών. Ιδιαίτερα το 2021, η Ελλάδα, η και η Τουρκία ήρθαν αντιμέτωπες με μεγάλες καταστροφές. Στην Ελλάδα κάηκε έκταση κατά 12 φορές μεγαλύτερη από τον ετήσιο μέσο όρο. Μεγάλο μέρος αυτής της καταστροφής έχει προκληθεί στην Εύβοια, με περισσότερους από 2.000 ανθρώπους να έχουν αναγκαστεί να απομακρυνθούν από την περιοχή (Καθημερινή, 2021). Παράλληλα περισσότερες από 200 πυρκαγιές έχουν πλήξει τη δυτική και νότια Τουρκία οι οποίες χαρακτηρίστηκαν από τον πρόεδρο Ερντογάν ως οι πιο καταστροφικές στην ιστορία της χώρας (Horton, 2021). Ανάλογες καταστάσεις είχαμε και τα προηγούμενα χρόνια σε αρκετά κράτη της Αν. Μεσογείου για την αντιμετώπιση των οποίων οι χώρες συνέδραμαν η μία την άλλη με προσωπικό και μέσα (Καθημερινή, 2021).

Συνοψίζοντας η κυριότερη απειλή για την Ελλάδα και την Κύπρο είναι η Τουρκία. Επιπλέον οι προκλήσεις ασφαλείας συμπληρώνονται από τις μεγάλες ροές μεταναστών και προσφύγων οι οποίες επηρεάζουν την ασφάλεια, την οικονομία και την κοινωνική συνοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

3.1 Οι Προκλήσεις και η Μονοδιάστατη Στρατηγική μέχρι το 2011

Γενικά

Η Κύπρος με βάση τα ποσοτικά κριτήρια συγκαταλέγεται στις μικρές χώρες. Η εδαφική της έκταση είναι μικρή. Οι οικονομικές της δυνατότητες όπως σημειώνει και ο Tziarras (2019), ο οποίος κάνει αναφορά στα «Cyprus Profile: Growth on the Horizon, (December 2020) και Cyprus: Unemployment rate from 1999 to 2020», (March 2021), είναι περιορισμένες και στηρίζονται κυρίως στον τουρισμό και τις υπηρεσίες (Tziarras, 2021, p. 41).

Η στρατιωτική ισχύς της είναι περιορισμένη κυρίως λόγω του μικρού πληθυσμού και των περιορισμένων οικονομικών και τεχνολογικών της δυνατοτήτων. Η Εθνική Φρουρά (ΕΦ)¹¹ είναι κυρίως δύναμη αποτροπής με περιορισμένες αμυντικές δυνατότητες συγκριτικά με τις άλλες χώρες της περιοχής και δεν μπορεί να αποτελέσει στρατιωτική απειλή για άλλη γειτονική χώρα. Από την ίδρυση της ΕΦ μέχρι και πρόσφατα οι αμυντικοί σχεδιασμοί αφορούσαν κατά βάση την ανάπτυξη της χερσαίας ισχύος με αποτέλεσμα η αεροναυτική διάσταση να υστερεί σημαντικά. Ουσιαστικά, τα αεροπορικά μέσα περιορίζονται σε μικρό αριθμό ελικοπτερίων και Μη Επανδρωμένων Οχημάτων. Αντίστοιχα, τα μέσα του Πολεμικού Ναυτικού αφορούν Πλοία Ανοικτής Θαλάσσης και περιπολικά με μικρές επιχειρησιακές δυνατότητες. Οι περιορισμένες στρατιωτικές δυνατότητες δεν είναι ικανές να αποτρέψουν τις τουρκικές προκλητικές ενέργειες στην ΑΟΖ της ΚΔ¹². που θέτουν σε κίνδυνο το ενεργειακό πρόγραμμα της Λευκωσίας

Επίσης, σημαντικός παράγοντας αδυναμίας είναι το γεγονός ότι η ΚΔ δεν ανήκει σε κάποιο στρατιωτικό συνασπισμό όπως το ΝΑΤΟ. Μετά την ίδρυση της δεν εντάχθηκε σε ένα από τους δύο ισχυρούς πόλους του τότε διεθνούς συστήματος, αλλά επέλεξε να ενταχθεί στο Κίνημα των Αδεσμεύτων Κρατών (ΚΑΚ) (Tziarras, 2021, p. 38).

¹¹ «Εθνική Φρουρά» είναι η ονομασία των Ενόπλων Δυνάμεων της ΚΔ.

¹² Τα παραπάνω αποτελούν γνώση του γράφοντος λόγω της επαγγελματική του ιδιότητας.

Η μεγαλύτερη απειλή για την ΚΔ είναι η Τουρκία. Από το 1974 που εισέβαλε στο νησί κατέχει το 37% της εδαφικής του έκτασης προκαλώντας την προσφυγοποίηση 200000 ελληνοκυπρίων. Σήμερα η Τουρκία διατηρεί δεκάδες χιλιάδες στρατό στην Κύπρο με επιθετικό προσανατολισμό απειλώντας την εδαφική ακεραιότητα και επιβίωση της. Παράλληλα, μέσω των παράνομων ενεργειών της στις θαλάσσιες ζώνες της Λευκωσίας επιχειρεί να ανατρέψει την υλοποίηση του ενεργειακού προγράμματος της. Επιπλέον των παραπάνω, η ΚΔ είναι αντιμέτωπη και με όλες τις προκλήσεις που προέρχονται από το ασταθές περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου οι οποίες έχουν αναλυθεί στα προηγούμενα κεφάλαια (Tziarras, 2021, p. 38).

Ως εκ τούτου, η πρώτη προτεραιότητα για τη Λευκωσία είναι η επίλυση του κυπριακού προβλήματος το οποίο για πάρα πολλά χρόνια μονοπολούσε τις προσπάθειες της εξωτερικής πολιτικής της ΚΔ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα όπως αναφέρει και ο ΥΠΕΞ Νίκος Χριστοδουλίδης:

«την άσκηση μιας μονοθεματικής στρατηγικής που παρουσίαζε ως αποκλειστικό θέμα συζήτησης στις επαφές της με τις άλλες χώρες, το εθνικό της θέμα (Christodoulides, 2020, p. 2). Αυτή η προσέγγιση είχε ως αποτέλεσμα τα άλλα κράτη να αντιμετωπίζουν με επιφυλακτικότητα την Κύπρο αφού ουσιαστικά είχε γίνει συνώνυμο με τη έννοια του προβλήματος. Η Λευκωσία δεν προέβαινε σε οποιεσδήποτε δράσεις και πρωτοβουλίες οι οποίες να ήταν επωφελής για τις άλλες χώρες και να της προσδίδουν κάποιο ρόλο αλλά περιοριζόταν στην αναζήτηση υποστήριξης για την επίλυση του εθνικού προβλήματος. Οι διπλωματικές πρωτοβουλίες εξαντλούνταν στα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ) και το Συμβούλιο της Ευρώπης όπου τα ψηφίσματα που εγκρίθηκαν δεν επέφεραν κάποια ουσιαστική θετική εξέλιξη στο κυπριακό» (Χριστοδουλίδης, 2021).

Οι δράσεις εξωτερικής εξισορρόπησης περιορίζονταν κυρίως στις καλές σχέσεις με τη Ρωσία η οποία ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ υποστήριζε τις κυπριακές θέσεις. Επίσης, ήταν ο κύριος προμηθευτής αμυντικών συστημάτων της Εθνικής Φρουράς. Οι σχέσεις με τις άλλες χώρες της περιοχής ήταν φιλικές με εξαίρεση το Ισραήλ λόγω των στενών δεσμών της Κύπρου με τον

αραβικό κόσμο και των πολύ καλών σχέσεων της Άγκυρας με το Τελ- Αβίβ (Tziarras, 2019, p. 65).

Περιορισμένες συγκριτικά με την τουρκική στρατιωτική απειλή ήταν και οι δράσεις εσωτερικής εξισορρόπησης. Λόγω των στενών οικονομικών δυνατοτήτων σε συνδυασμό με το εμπάργκο όπλων που επιβλήθηκε από το δυτικό πόλο η αποτρεπτική ισχύς είναι πολύ περιορισμένη και οι όποιες δυνατότητες αφορούσαν κυρίως στο Στρατό Ξηράς. Η αμυντική συνεργασία με την Ελλάδα ενώ αρχικά διαφαινόταν ότι μπορεί να οδηγήσει σε μία ουσιαστική εξισορρόπηση με την δημιουργία του Δόγματος του Ενιαίου Αμυντικού χώρου τελικά οι πολιτικές εξαγγελίες δεν συνοδεύτηκαν από τις απαιτούμενες ενέργειες για τη δημιουργία των στρατιωτικών υποδομών και την προμήθεια των αμυντικών συστημάτων που θα υποστήριζαν αυτό το δόγμα¹³.

Η ΚΔ σε μία προσπάθεια αναζήτησης καταφυγίου εντάχθηκε στην ΕΕ το 2004, για καθαρά πολιτικούς λόγους και όχι για οικονομικούς (Pedi & Kouskouvelis, 2019, pp. 155-156) χωρίς όμως να υπάρξει κάποια ουσιαστική εξέλιξη για το κυπριακό. Σε κάθε περίπτωση όμως η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, αποτέλεσε ένα σημείο στροφής στην εξωτερική πολιτική (Christodoulides, 2020, p. 2) με την έννοια ότι η Κύπρος απέκτησε κάποιο βαθμό διπλωματικής πίεσης εναντίον της Τουρκίας λόγω των προσπαθειών της τελευταίας να ενταχθεί στην ΕΕ (Tziarras, 2019, p. 65) Ωστόσο η φύση της κυπριακής εξωτερικής πολιτικής δεν άλλαξε σημαντικά. Η Λευκωσία αναζητούσε ρόλο και λόγο μόνο όταν στην ημερήσια διάταξη υπήρχαν θέματα που αφορούσαν την Τουρκία και το κυπριακό πρόβλημα (Χριστοδουλίδης, 2021).

Συνοψίζοντας την καταγραφή για τη φύση της εξωτερικής πολιτικής της Κύπρου πριν από το 2011, μπορούμε να υιοθετήσουμε την άποψη που καταλήγει ο Tziarras (2019) ότι «ήταν μια εξωτερική πολιτική που χαρακτηριζόταν από την παθητική στάση της ΚΔ η οποία περιοριζόταν στην ανάδειξη της τουρκικής απειλής και ανέμενε από άλλους να την αντιμετωπίσουν όπως ο ΟΗΕ, η Ρωσία, η Ελλάδα ή η ΕΕ» (Tziarras, 2019, p. 65).

¹³ Άποψη του Επίτιμου Αρχηγού ΕΦ Αντιστρατηγου Ηλία Λεοντάρη σε συζήτηση το 2018, όπου ο γραφών ήταν παρόν.

3.2 Ο Ρόλος της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Νέα Ανατολική Μεσόγειο

Η Κατανόηση της Πραγματικότητας και οι Τρεις Πυλώνες

Η ουσιαστική αλλαγή στην στρατηγική της Κύπρου εντοπίζεται μετά το 2011. Πλέον έχει ξεφύγει από τη μονοθεματικότητα και την αδράνεια και κινείται στην πολυθεματική διάσταση. Σύμφωνα με τον ΥΠΕΞ της ΚΔ Νίκο Χριστοδουλίδη:

«Η ανάληψη της προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ για πρώτη φορά το Β΄ εξάμηνο του 2012 ήταν καθοριστική για την μετεξέλιξη της κυπριακής εξωτερικής πολιτικής αφού έγινε κατανοητό πως λειτουργεί το διεθνές σύστημα και με ποιο τρόπο λαμβάνονται οι αποφάσεις στην ΕΕ. Ουσιαστικά η εξωτερική πολιτική κινήθηκε με χαρακτηριστικά αυτοπεποίθησης προς την εξωστρέφεια» (Χριστοδουλίδης, 2021).

Παράλληλα με την αλλαγή στην διπλωματική προσέγγιση καταγράφηκαν δύο σημαντικά γεγονότα στην περιοχή τα οποία δημιούργησαν ευκαιρίες για την Κύπρο όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας. Σύμφωνα με τον Tziarras (2019):

«το πρώτο αφορά στην απομάκρυνση της τουρκικής πολιτικής από το δόγμα μηδενικών προβλημάτων Davoudoglu (2008) σε μία αυταρχική και αναθεωρητική συμπεριφορά η οποία σύμφωνα με τον Kouskouvelis (2013) είναι η αιτία για τη διατάραξη των σχέσεων της Άγκυρας με το Ισραήλ, την Αίγυπτο και την Ελλάδα, οι οποίες αναζήτησαν τη συνεργασία με τις άλλες χώρες της περιοχής για να αντιμετωπίσουν την τουρκική επιθετικότητα. Η δεύτερη καθοριστική εξέλιξη αφορά στην ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ (Tziarras, 2019, p. 60).

Στο Tziarras (2019) βρίσκουμε αναφορά στους (Τζιάρρας 2016, Teff-Seker, Eiran και Ρούμπιν 2018, 623) σύμφωνα με τους οποίους οι παραπάνω εξελίξεις διαμόρφωσαν από κοινού το συστημικό περιβάλλον που ώθησε την Κύπρο, την Ελλάδα, την Αίγυπτο και το Ισραήλ να αναζητήσουν νέες συνεργασίες για να αντιμετωπίσουν το δίλημμα ασφαλείας που προερχόταν από την Τουρκία.

Επιπλέον, η ανακάλυψη υδρογονανθράκων έδωσε τη δυνατότητα στην Λευκωσία να διαδραματίσει ένα πιο αναβαθμισμένο ρόλο αφού, η περιφερειακή συνεργασία αποτελεί αναγκαιότητα, για την αποδοτική αξιοποίηση των ενεργειακών κοιτασμάτων της περιοχής ως σύνολο προς όφελος όλων των χωρών (Φίλης 2012, 438). Οι παραπάνω συνθήκες οδήγησαν την Άγκυρα να υιοθετήσει μια πιο απειλητική εξωτερική πολιτική, κυρίως έναντι της Κύπρου και πιο πρόσφατα κατά της Αιγύπτου (Theodoulou 2011; Daily Sabah 2018; Χρυσόπουλος 2018). Ως εκ τούτου, η συνεργασία μεταξύ Κύπρου, Ελλάδας, Αιγύπτου και Ισραήλ στον ενεργειακό τομέα εξελίχθηκε σε δράση εξισορρόπησης έναντι της τουρκικής προβολής ισχύος. Η παραπάνω συνεργασία ευνοήθηκε και από το γεγονός ότι η αμερικανική απομάκρυνση από την περιοχή δημιούργησε κενό περιφερειακής ισχύος το οποίο οι χώρες της περιοχής επιδιώκουν να το καλύψουν (Tziarras, 2019).

Η διπλωματία σύμφωνα με πολλούς θεωρητικούς αποτελεί συντελεστή ήπιας ισχύος της χώρας (Ντόκος 2017). Αυτό ισχύει και στην περίπτωση της Κύπρου. Η Λευκωσία εφαρμόζοντας μία στρατηγική αναζήτησης status και ενεργώντας επιχειρηματικά ανάλαβε ένα πιο ενεργό ρόλο και πέτυχε να αναγνωρίζεται από τις χώρες της περιοχής άλλα και από εξωτερικούς «δρώντες» ως «καλή δύναμη» και «χρήσιμος εταίρος» που παράγει αξία για την ίδια αλλά και την Ανατολική Μεσόγειο (Pedi & Kouskouvelis, 2019, p. 151). Η ΚΔ συνδύασε τη στρατηγική αναζήτησης status με μια εξωτερική πολιτική πολλαπλών κατευθύνσεων η οποία σύμφωνα με τον ΥΠΕΞ Νίκο Χριστοδουλίδη αποτελείται από τρεις πυλώνες:

«Ο πρώτος πυλώνας αφορά τη συνεργασία και εμπάθυνση των σχέσεων της ΚΔ με χώρες της περιοχής, της Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου λειτουργώντας ως το μόνο κράτος – μέλος της ΕΕ σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή. Παράλληλα επιδιώκει να αναδείξει τη χώρα ως παράγοντα σταθερότητας και συνεργασίας. Ο δεύτερος πυλώνας αφορά στην ενεργητικότερη εμπλοκή στους θεσμούς της ΕΕ, αναδεικνύοντας τη στρατηγική αξία της Κύπρου προς όφελος των ευρωπαϊκών συμφερόντων. Ο τρίτος πυλώνας αφορά στην εμπάθυνση των σχέσεων με τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ» (Christodoulides, 2020, p. 3).

Η κυπριακή κυβέρνηση με σκοπό να αποκτήσει ένα πιο ενεργό ρόλο σε περιφερειακό επίπεδο δημιούργησε ένα ισχυρό αφήγημα ότι: η Κύπρος, παρά το μέγεθός και τα προβλήματά της, μπορεί να δημιουργήσει αξία για την ίδια και για τους άλλους στην περιοχή (Pedi & Kouskouvelis, 2019, p. 154). Σε αυτό το πλαίσιο όπως έχει αναφέρει σε συνέντευξη του ο ΥΠΕΞ της Κύπρου:

«Η θεματολογία της ΚΔ, έχει διευρυνθεί και περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τους τομείς της ενέργειας, της οικονομίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και θέματα ενσωμάτωσης του φύλου στην εξωτερική πολιτική. Παράλληλα διεκδικεί να συμμετέχει στα όργανα διεθνών οργανισμών όπως για παράδειγμα στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Γενεύης και κάποιες άλλες οριζόντιες πολιτικές ώστε να αποδείξει στην πράξη ότι η ΚΔ δεν είναι μόνο πρόβλημα στην περιοχή αλλά μπορεί να προσφέρει λύσεις για την επίλυση προβλημάτων αλλά και να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη των προοπτικών που έχει η Ανατολική Μεσόγειος και ευρύτερη Μέση Ανατολή» (Χριστοδουλίδης, 2021).

1^{ος} Πυλώνας: Από την Ενέργεια στην Πολυμέρεια

Γενικά

Καθοριστικό ρόλο για την εμφάνιση των σχέσεων ΚΔ με τις χώρες της περιοχής διαδραμάτισε ο ενεργειακός τομέας (Christodoulides, 2020). Η Λευκωσία έχοντας το πλεονέκτημα της ανακήρυξης και οριοθέτησης ΑΟΖ με Αίγυπτο (2003), Λίβανο (2007) και Ισραήλ (2010) (ΥΠ.Ενέργειας, 2020), σε συνδυασμό με την ανακάλυψη κοιτασμάτων στο οικόπεδο Αφροδίτη της κυπριακής ΑΟΖ απέκτησε ένα πιο ενεργό ρόλο (Tziaras, 2021, p. 39). Η Κύπρος πάρα το μικρό της μέγεθος λόγω της γεωγραφικής της θέσης αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα όσον αφορά την ενεργειακή συνέργεια των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου. Βρίσκεται στην καρδιά της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου και ως εκ τούτου διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα εκτός από παραγωγός χώρα να εξελιχθεί και σε διαμετακομιστή (Μάζης & Σγούρος, 2020, pp. 27-28). Τα δικαιώματα εκμετάλλευσης έχουν κατά βάση «δυτικοί» ενεργειακοί κολοσσοί όπως η γαλλοιταλική η κοινοπραξία TOTAL

– ENI, η αμερικανοισραηλινή Noble, Delek και Shell, η αμερικάνικη Exxon Mobil και η καταριανή Qatar Petroleum International (Brief 2019).

Κύπρος - Ισραήλ

Χαρακτηριστικό των «μικρών αλλά έξυπνων κρατών» είναι η αξιοποίηση των παρουσιαζόμενων ευκαιριών (Pedi & Sarri, 2019). Η ΚΔ διάβασε ορθά τις εξελίξεις στην περιοχή και αντιλήφθηκε ότι δεν υπάρχει η δυνατότητα για ένα μικρό κράτος να απομονώνεται και να χάνει ευκαιρίες που προκύπτουν από την αλλαγή συσχετισμών και συμμαχιών (Tziarras, 2019, p. 66).

Η κυπριακή ηγεσία προχώρησε αθόρυβα και μεθοδικά στην υιοθέτηση μιας προορατικής εξωτερικής πολιτικής για να βελτιώσει και να ενισχύσει τις σχέσεις της με τα γειτονικά κράτη, αξιοποιώντας τις παρουσιαζόμενες ευκαιρίες όπως για παράδειγμα τη διατάραξη των σχέσεων Τουρκίας - Ισραήλ μετά το περιστατικό με το Mavin Marmara το Μάιο του 2010, όπου το Ισραήλ αναζητούσε νέους συμμάχους στη περιοχή για να εξασφαλίσει το στρατηγικό βάθος του (Tziarras, 2021, p. 33). Αξιοσημείωτο είναι ότι η ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ ΚΔ και Ισραήλ άρχισε όταν στην Κύπρο υπήρχε μία αριστερή διακυβέρνηση, το ΑΚΕΛ (Lerman, 2019, pp. 140-145). Σύμφωνα με την πρεσβεία της ΚΔ στο Τελ -Αβιβ εκείνη την περίοδο:

«πραγματοποιήθηκαν ανταλλαγές επισκέψεων υψηλού επιπέδου, όπως οι επίσημες επισκέψεις του Προέδρου της Δημοκρατίας Δημήτρη Χριστόφια τον Μάρτιο του 2011, του Προέδρου του Ισραήλ Σιμόν Πέρες τον Νοέμβριο του 2011 και του Ισραηλινού Πρωθυπουργού, κ. Βενιαμίν Νετανιάχου τον Φεβρουάριο του 2012, η πρώτη στην ιστορία επίσκεψη Ισραηλινού Πρωθυπουργού στην Κύπρο. Κατά την διάρκεια αυτών των επισκέψεων υπεγράφησαν μεγάλος αριθμός διμερών συμφωνιών» (Υπουργείο Εξωτερικών ΚΔ, 2021).

Η πρώτη διακρατική διάδραση καταγράφηκε το Δεκέμβριο του 2010 όταν η Κύπρος ήταν η πρώτη χώρα που ανταποκρίθηκε στο αίτημα του Ισραήλ για διεθνή βοήθεια για την αντιμετώπιση μεγάλης πυρκαγιάς στην περιοχή της πόλης Χάιφας (Υπουργείο Εξωτερικών ΚΔ, 2021).

Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών αναβαθμίζονται διαρκώς. Σύμφωνα με δηλώσεις του Ισραηλινού Πρέσβη στη Λευκωσία, Σαμί Ρεβέλ, βρίσκονται στο ψηλότερο επίπεδο υπογραμμίζοντας «τις πολύ στενές σχέσεις μεταξύ των αρχηγών των κρατών, του Πρωθυπουργού Μπένετ και του Προέδρου Νίκου Αναστασιάδη, και μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών Γιαΐρ Λαπίντ και Νίκου Χριστοδουλίδη» (Ρεβέλ, 2021).

Πέραν της συνεργασίας στον ενεργειακό τομέα που έχει αναλυθεί στο 2 κεφάλαιο, σημαντικής σπουδαιότητας είναι και η συνεργασία στον αμυντικό τομέα. Οι συχνές κοινές ασκήσεις σε Στρατό Ξηράς, Αεροπορία και Ναυτικό όπως οι ασκήσεις ΟΝΗΣΙΛΟΣ – ΓΕΔΕΩΝ και ΝΙΚΟΚΛΗΣ - ΔΑΥΙΔ, είναι ιδιαίτερα σημαντικές με αμοιβαίο επιχειρησιακό όφελος (ΓΕΕΦ, 2021). Επίσης, μία άλλη παράμετρος του αμυντικού τομέα είναι και αυτή της προμήθειας αμυντικού εξοπλισμού από το Ισραήλ. Ενδεικτικά αναφέρονται, το Πλοίο Ανοικτής θαλάσσης, ο φορητός οπλισμός των Μονάδων Καταδρομών, UAV της Αεροπορίας και το σύστημα επιτήρησης της νεκρής ζώνης¹⁴.

Οι τομείς συνεργασίας με το Ισραήλ μεταξύ άλλων αφορούν και τους τομείς της υγείας, της γεωργίας, της επιστήμης, του περιβάλλοντος, του εμπορίου και του τουρισμού (Υπουργείο Εξωτερικών ΚΔ, 2021).

Σχέσεις Κύπρου – Αιγύπτου (Η αραβική κορυφή του τριγώνου)

Τα επιτυχημένα μικρά κράτη αναλαμβάνουν κινδύνους και ενεργούν προδραστικά (Pedi & Sarri, 2019, p. 7). Καθοριστικό ρόλο στην εμβάθυνση των διμερών σχέσεων μεταξύ ΚΔ και Αιγύπτου διαδραμάτισε η προορατικότητα του προέδρου Αναστασιάδη να αναγνωρίσει άμεσα τη Κυβέρνηση του Προέδρου Σίσι. Όπως σημειώνει ο Lerman (2019):

«Ο πρόεδρος Αναστασιάδης αναγνώρισε άμεσα την Κυβέρνηση του Σίσι ο οποίος ανέτρεψε τη Μουσουλμανική Αδελφότητα στις 3 Ιουλίου 2013, σε αντίθεση με τις επίσημες αντιδράσεις των Βρυξελλών καθώς και της Άγκυρας. Ο Πρόεδρος Αναστασιάδης μιλώντας στη τελετή διαπίστευσης του νέου Αιγύπτιου Πρέσβη, αναφέρθηκε σε

¹⁴ Τα παραπάνω προκύπτουν από την επαγγελματική ιδιότητα του γραφών.

νέες ευκαιρίες για στρατηγικές σχέσεις μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου. Η πρώτη στήριξη – ανταπόδοση από τον Σίσι καταγράφηκε σύντομα στον Οργανισμό Ισλαμικής Διάσκεψης με τη λήψη σταθερής θέσης υπέρ της ΚΔ και κατά της αναγνώρισης της αποκαλούμενης Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειου Κύπρου (Lerman, 2019, p. 145).

Οι σχέσεις του Καΐρου με τη Λευκωσία βρίσκονται σε στρατηγικό επίπεδο σε αρκετούς τομείς και κυρίως στον αμυντικό¹⁵ και ενεργειακό¹⁶ τομέα. Ενδεικτική του υψηλού επιπέδου συνεργασίας, αποτελεί η πρώτη διακυβερνητική συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στο Κάιρο στις 05 Σεπτεμβρίου 2021 με σκοπό την προώθηση της συνεργασίας και σε άλλους τομείς, στην παρουσία των ηγετών των δύο χωρών και μεγάλου αριθμού υπουργών. Ο Πρόεδρος Αναστασιάδης χαρακτήρισε:

«ιστορική τη Διακυβερνητική Σύνοδο, μεταξύ των δύο χωρών, επιβεβαιώνοντας όχι μόνο το εξαιρετικό των σχέσεων μας, αλλά και την κοινή βούληση αφενός για ουσιαστική ενίσχυση του ήδη πλούσιου συμβατικού πλαισίου συνεργασίας και αφετέρου για επιπρόσθετη αναβάθμιση και ενίσχυση των πολιτικό-οικονομικών μας δεσμών». Συνεχίζοντας σημείωσε ότι «κατά τη διάρκεια της Συνόδου, αλλά και των διμερών επαφών μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών, Άμυνας, Ενέργειας, Γεωργίας, Παιδείας και Υφυπουργού Ναυτιλίας, είχαμε την ευκαιρία τόσο να ανασκοπήσουμε την ήδη στενή συνεργασία μεταξύ των δύο κρατών όσο και να αναπτύξουμε ιδέες και απόψεις για διεύρυνση της σε νέους τομείς» (ΚΥΠΕ, 2021).

Από το Διμερές στο Τριμερές Επίπεδο

Στη συνέχεια, σε συντονισμό με την Αθήνα, οι διμερείς συνεργασίες εξελίχθηκαν σε τριμερείς με κύριο θέμα και πάλι την ενέργεια, με σταθερό το δίπολο Ελλάδα - Κύπρος και ως τρίτο μέρος το Ισραήλ και την Αίγυπτο, αντίστοιχα (Χριστοδουλίδης, 2021).

¹⁵ Στον αμυντικό τομέα πραγματοποιούνται μεγάλες αεροναυτικές ασκήσεις όπως η άσκηση Medusa και πραγματοποιούνται συχνά συναντήσεις σε επίπεδο υπουργών.

¹⁶ Αναφέρεται η συμφωνία διάθεσης των κοιτασμάτων του οικοπέδου 12 στο τερματικό του Ιντκού (Υδρογονανθράκων 2021) και η ηλεκτρική διασύνδεση Αιγύπτου – Κύπρου – Κρήτης μέσω του έργου «EuroAfrica Interconnector» (ΥΠ.Ενέργειας 2020).

Η αναφερόμενη πολιτική θεωρείται επιτυχημένη καθόσον σε συνέργεια με την Ελλάδα έχει επιτύχει να δημιουργήσει καλές σχέσεις με όλα τα κράτη της περιοχής με εξαίρεση τη κατοχική Τουρκία. Το κοινό συμφέρον των χωρών από την ενιαία αξιοποίηση του ενεργειακού πλούτου της Ανατολικής Μεσογείου δημιούργησε ένα πλαίσιο συνεργασίας το οποίο στηρίζεται στους κανόνες του διεθνούς δικαίου και οδήγησε σε νέους τριμερείς μηχανισμούς συνεργασίας με χώρες της περιοχής όπως ο Λίβανος, η Ιορδανία και τα ΗΑΕ. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι η συνεργασία με τις παραπάνω χώρες προέκυψε μετά από πρόσκληση αυτών των χωρών (Χριστοδουλίδης, 2021) γεγονός που αναδεικνύει ότι η ΚΔ αναγνωρίζεται ως «καλή δύναμη» και «χρήσιμος εταίρος» στην περιοχή.

Η στρατηγική της ΚΔ στην ευρύτερη περιοχή στηρίζεται στο δόγμα της στοχευμένης αποτελεσματικής πολυμέρειας όπως το έχει ονομάσει ο ΥΠΕΞ Νίκος Χριστοδουλίδης (2021). Το αφήγημα της κυπριακής διπλωματίας στο πλαίσιο αυτού του δόγματος είναι ότι:

«Η Λευκωσία αναλαμβάνει πρωτοβουλίες με σκοπό να λύσει προβλήματα, να μειώσει τις εντάσεις στην περιοχή και να συμβάλει στη δημιουργία συνθηκών σταθερότητας και ειρήνης που θα επιτρέψουν τη βελτιστοποίηση των προοπτικών της περιοχής (Christodoulides, 2020).

Όπως έχει δηλώσει ο ΥΠΕΞ Νίκος Χριστοδουλίδης (Χριστοδουλίδης, 2021) η ΚΔ:

«Η συνεργασία σε θέματα χαμηλής πολιτικής μπορεί να οδηγήσει σταδιακά στην συνεργασία σε τομείς υψηλής πολιτικής. Για παράδειγμα η παροχή βοήθειας για την αντιμετώπιση των πυρκαγιών το καλοκαίρι του 2021 που υπήρχαν στην Ελλάδα, την Κύπρο και το Ισραήλ ανέδειξε αυτή τη δυναμική αφού οι χώρες της περιοχής συμπεριλαμβανομένου της Ιορδανίας ακόμα και της Παλαιστίνης προσφέρθηκαν να βοηθήσουν το Ισραήλ».

Η Κύπρος είναι παρόν σε όλες τις πρωτοβουλίες και δράσεις που αφορούν τον ενεργειακό τομέα οι οποίες αναλύονται στη συνέχεια. Παράλληλα, η Κύπρος αναλαμβάνει διάφορες πρωτοβουλίες όπως ο συντονισμός των χωρών της

Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής σε θέματα αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής (Υπουργείο Γεωργίας, 2021). Επίσης σημαντική είναι και η συνεργασία για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19, με το Ισραήλ στο πλαίσιο της οποίας έγινε ανταλλαγή εμπειρογνωμοσύνης και λήφθηκαν μέτρα για τη διευκόλυνση του τουρισμού στις δύο χώρες (Ρεβέλ, 2021, Pedi and Wivel, *Small State Diplomacy after the Corona Crisis 2020*, 615). Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η πρωτοβουλία για υποστήριξη του Λιβάνου για τη δημιουργία του δικού του Κέντρου Έρευνας και Διάσωσης, με την παροχή εμπειρογνωμοσύνης και οικονομικής βοήθειας (ΚΣΕΔ, 2018). Με αυτό το τρόπο παράγει αξία τόσο για την ίδια όσο και για την περιοχή αφού η δημιουργία συνθηκών σταθερότητας και ασφάλειας θα της επιτρέψει να μεγιστοποιήσει τα οφέλη της από την αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων.

Το αφήγημα της Λευκωσίας με και της Αθήνας είναι ότι από τις συνεργασίες δεν αποκλείεται κανένα κράτος εφόσον, σέβεται την εθνική κυριαρχία, την ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα των γειτονικών χωρών. Με αυτό το τρόπο η ΚΔ παρουσιάζεται ως «καλή χώρα» που επιθυμεί τη σταθερότητα και την ασφάλεια στην περιοχή ενώ από την άλλη εκθέτει την Τουρκία η οποία παραμένει στο περιθώριο (Χριστοδουλίδης, 2021).

Η εισαγωγή νέων θεσμών εντός συνεργασιών εντάσσεται στην επιχειρηματική δραστηριότητα των μικρών κρατών που τους επιτρέπει να μεγιστοποιήσουν τη επιρροή τους (Pedi & Sarri, 2019, p. 12). Εφαρμόζοντας τη παραπάνω τακτική η Λευκωσία ανέλαβε τη σύσταση «Μόνιμης Γραμματείας Τριμερών Μηχανισμών Συνεργασίας» (Christodoulides, 2020). Σκοπός της Γραμματείας είναι οι αποφάσεις που λαμβάνονται να καταλήγουν σε απτά αποτελέσματα που σκοπό έχουν ανάμεσα σε άλλα την ευημερία και την πρόοδο των χωρών της περιοχής τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Τα κράτη μέλη των διαφόρων τριμερών σχημάτων θα έχουν αντιπροσώπους στη Μόνιμη Γραμματεία και ως εκ τούτου θα συμμετέχουν ουσιαστικά στην υλοποίηση των αποφάσεων που λαμβάνονται στις διάφορες συναντήσεις (Αγγελίδης, 2021). Έτσι με αυτό το τρόπο η ΚΔ θα έχει ενεργό ρόλο στην προώθηση θεμάτων υποστηρίζοντας τα δικά της συμφέροντα αλλά και της περιοχής στο σύνολο. Η αποδοχή και στήριξη αυτής της πρωτοβουλίας από όλες τις χώρες αποτελεί απόδειξη της εμπιστοσύνης που απολαμβάνει η Κύπρος στην περιοχή.

Ο κύριος πυλώνας σύμφωνα με τον ΥΠΕΞ Νίκο Χριστοδουλίδη (2021) είναι ο πρώτος πυλώνας ο οποίος διευκολύνει και τις δράσεις που αναλαμβάνονται στον δεύτερο και τρίτο πυλώνα, όπως θα αναλυθούν στη συνέχεια.

Επεκτείνοντας την Γεωμετρία

Ένα άλλο επίτευγμα των παραπάνω μηχανισμών είναι ότι προσέλκυσαν και χώρες εκτός του εγγύς περιβάλλοντος να συμμετάσχουν σε διάφορες δράσεις και θεματικά φόρουμ (Χριστοδουλίδης, 2021). Αξιοσημείωτη είναι η συμμετοχή της Γαλλίας και Ιταλίας στην τριμερή συνάντηση των ΥΠΕΞ της Ελλάδας – Αιγύπτου και Κύπρου τον Ιανουάριο του 2020 (Capital, 2020)

Η εμβάθυνση των σχέσεων της ΚΔ κυρίως με το Ισραήλ αλλά και με τις άλλες χώρες οι οποίες ανήκουν στη δυτική σφαίρα επιρροής - όπως η Ιορδανία και τα ΗΑΕ - διευκολύνουν την προσπάθεια της να εμβαθύνει τις σχέσεις της και με την Ουάσιγκτον (Χριστοδουλίδης, 2021). Οι ΗΠΑ συμμετείχαν στη συνάντηση Ηγετών Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ με θέμα την ασφάλεια της περιοχής, το Μάρτιο του 2019. Σύμφωνα με τη κοινή διακήρυξη της Συνόδου:

«Οι ηγέτες των τριών χωρών επιβεβαίωσαν τη δέσμευση να προωθήσουν την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο, ενώ ο Αμερικανός ΥΠΕΞ, Μάικ Πομπέο, τόνισε τη σημασία που έχει για τις ΗΠΑ η Τριμερής αυτή Σύνοδος και υπογράμμισε την σημαντικότητα της για την ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας. Συμφώνησαν επίσης στις εξής παραμέτρους: Υποστήριξη στην Ενεργειακή Ανεξαρτησία και Ασφάλεια, συνεργασία και αντιμετώπιση ενάντια σε οποιαδήποτε εξωτερική αρνητική επίδραση στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή» (Χατζιωσήφ, 2019).

Όπως σημειώνουν οι Pedi & Kouskouvelis (2019,p.159), κάνοντας αναφορά στους Larson et.al (2014), Neumann και De Carvalho (2015) καθώς και Wohlforth et al. (2017), η αναβάθμιση της θέσης ενός μικρού κράτους προϋποθέτει ότι μία μεγάλη δύναμη το έχει αναγνωρίσει ως ηγέτη ή «καλή δύναμη» και «χρήσιμο εταίρο». Ο πρωταγωνιστικός ρόλος της Λευκωσίας στην περιοχή αναγνωρίζεται από τις ΗΠΑ. Ο Πρόεδρος Μπάιντεν σε επιστολή που απέστειλε στον κύπριο πρόεδρο, την 03 Ιουνίου 2021, εκφράζει τις ευχαριστίες του:

«για την ηγετική στάση, τη φιλία και τον σημαντικό ρόλο που η Κυπριακή Δημοκρατία διαδραματίζει στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων και αναφέρει ότι αναμένει να εργαστεί μαζί με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, για την αντιμετώπιση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου» (Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, 2021α).

Η εμπάθυνση των σχέσεων με τις ΗΠΑ υποστηρίζει και τις δράσεις της ΚΔ για την επίλυση του κυπριακού στο πλαίσιο του ΣΑ του ΟΗΕ. Σε ανάλογη επιστολή που απέστειλε ο Πρόεδρος Μπάιντεν επ' ευκαιρίας της επετείου της Ανεξαρτησίας της ΚΔ την 1 Οκτωβρίου 2021,

«εκφράζει την ξεκάθαρη θέση για επανένωση της Κύπρου, στη βάση της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας, σύμφωνα με τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ». Παράλληλα επαναλαμβάνει ότι «οι ΗΠΑ τρέφουν βαθιά εκτίμηση για τη συνεργασία με την Κυπριακή Δημοκρατία και για τον ρόλο που διαδραματίζει η χώρα στην προώθηση της σταθερότητας, της ασφάλειας και της ευημερίας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου» (Γραφείο Τυπού και Πληροφοριών, 2021β).

Η αναγνώριση της ΚΔ από τις ΗΠΑ ως «καλή δύναμη» και «χρήσιμο εταίρο» δεν περιορίζεται μόνο σε θεωρητικό επίπεδο. Η Ουάσιγκτον σταδιακά δίνει ένα πιο ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση της νέας περιφερειακής αρχιτεκτονικής ασφαλείας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η δημιουργία περιφερειακού Κέντρου Αριστείας με την ονομασία CYCLOPS, το οποίο θα είναι κυπριακής ιδιοκτησίας αλλά θα δημιουργηθεί υπό την καθοδήγηση και χρηματοδότηση της Αμερικανικής Κυβέρνησης. Θα παρέχεται εκπαίδευση στους τομείς της κυβερνοασφάλειας, της Ασφάλειας των Θαλάσσιων Συνόρων, της Ανοικτής Θάλασσας και της Ασφάλειας των Λιμένων για όλες τις χώρες της περιοχής (Υπουργείο Εξωτερικών ΚΔ, 2020). Ενδεικτικές είναι οι δηλώσεις κατά την υπογραφή κοινής δήλωσης προθέσεων μεταξύ του Υπουργού Εξωτερικών της ΚΔ και του Υπουργού Εσωτερικής Ασφάλειας των ΗΠΑ, Wolf, το 2021, όπου υπογράφηκε η δημιουργία του CYCLOPS «Οι Ηνωμένες Πολιτείες προσβλέπουν σε μελλοντική συνεργασία με την Κυπριακή

Δημοκρατία όχι μόνο στον τομέα της ασφάλειας αλλά σε όλους τους τομείς» (Wolf, 2021).

Επίσης σημαντικό επίτευγμα της εξωτερικής πολιτικής της Λευκωσίας σε ότι αφορά στις σχέσεις με τις ΗΠΑ είναι η άρση του εμπάργκο αμυντικού εξοπλισμού (Χριστοδουλίδης, 2020).

Η Αναβάθμιση του Ρόλου στην ΕΕ

Παρά το γεγονός ότι η ΚΔ εισήλθε στην ΕΕ αναζητώντας πολιτικό καταφύγιο αυτό δεν την εμπόδισε να αναζητήσει ένα ενεργό ρόλο. Σε αυτή τη προσπάθεια συνέβαλε και ο αναβαθμισμένος ρόλος της Λευκωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο μέσω των διμερών και τριμερών συνεργασιών μέσω των οποίων δημιουργούνται προϋποθέσεις να αναλάβει πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της ΕΕ και να «χτυπήσει» πάνω από το βάρος της (Pedi & Kouskouvelis, 2019, pp. 156-157).

Αξιοποιώντας τη διττή της ιδιότητα ως μέλος της ΕΕ και κράτος της περιοχής, αλλά και τα πλεονεκτήματα που της προσδίδει η «μικρότητα» η Κύπρος ενεργεί ως γέφυρα μεταξύ ΕΕ και κρατών της περιοχής. Προωθεί και υποστηρίζει την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (Tziarras, 2019, p. 61) αφού μπορεί να ενεργήσει ως έντιμος μεσολαβητής και να μεταφέρει ορθότερα τα μηνύματα των Βρυξελλών στις γειτονικές χώρες όπως για παράδειγμα η Αίγυπτος. Κάτι το οποίο η κυπριακή κυβέρνηση προβάλλει σε κάθε ευκαιρία στο πλαίσιο των συνόδων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και των άλλων θεσμών (Χριστοδουλίδης, 2021).

Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ δημιούργησε ένα παράγοντα ισχύος στο πολιτικό πεδίο της ΕΕ. Η Λευκωσία προβάλλει ότι η αξιοποίησή των κυπριακών κοιτασμάτων υποστηρίζει την υλοποίηση της ενεργειακής της στρατηγικής της ΕΕ. Ειδικότερα, θα επιτευχθεί η μείωση της ενεργειακής της εξάρτησης από το ρωσικό ΦΑ και η μετάβαση σε καθαρότερες μορφές ενέργειας αξιοποιώντας ενεργειακούς πόρους που ανήκουν σε κράτος μέλος της ΕΕ¹⁷. Η συμμετοχή της ΚΔ με την Ελλάδα στους αγωγούς μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας «EUROAFRICA» και «EUROASIA» και η προώθηση κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου «EASTMED» παράγει αξία για την ίδια

¹⁷ Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της συνόδου κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της ΕΕ -12 Δεκ 2020

αλλά και την ΕΕ. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι τα συγκεκριμένα έργα περιλαμβάνονται στην λίστα Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος της ΕΕ (Υπουργείο Ενέργειας ΚΔ, 2020). Ως εκ τούτου, οι Βρυξέλλες μέσω Αθήνας και Λευκωσίας δύναται να επηρεάσουν την πολιτική αξιοποίησης των ενεργειακών κοιτασμάτων της περιοχής προς όφελος των συμφερόντων της ΕΕ. Αυτή η προοπτική εξυπηρετεί επίσης και τη στρατηγική των ΗΠΑ για περιορισμό της επιρροής της Μόσχας στη Γηραιά Ήπειρο. Με βάση τα πιο πάνω δεδομένα η ενεργειακή προοπτική της ΚΔ διασυνδέεται με τα δυτικά συμφέροντα.

Η Λευκωσία σε μία προσπάθεια να αναβαθμίσει την επιρροή της στην ΕΕ προχώρησε το 2019 στην ίδρυση Γραμματείας Ευρωπαϊκών Υποθέσεων. Κύριο έργο της Γραμματείας είναι η διαμόρφωση και υποβολή θέσεων, με σκοπό να βελτιώσει την προοπτική δημιουργίας συμμαχιών με άλλα Κράτη Μέλη, ενδυναμώνοντας τη διαπραγματευτική θέση της Κύπρου για επίτευξη εθνικών στόχων και προτεραιοτήτων (Καθημερινή, 2019).

Παράλληλα η Λευκωσία στηρίζει και συμμετέχει σε περιφερειακές πρωτοβουλίες μέσω των οποίων προσπαθεί να δημιουργήσει συμμαχίες στο πλαίσιο της ΕΕ για προώθηση των εθνικών συμφερόντων, όπως είναι η σύνοδος EUMED 7 και EUMED 9. Ο στόχος είναι τα ευρωπαϊκά κράτη του νότου να φτάσουν σε επίπεδα συνεργασίας όπως οι χώρες του Βίσεγκραντ, ώστε να συντονίζονται και να παρουσιάζονται με μία κοινή θέση στο πλαίσιο της ΕΕ για θέματα κοινού ενδιαφέροντος, όπως για παράδειγμα στο θέμα της μετανάστευσης (Χριστοδουλίδης, 2021). Με αυτό τον τρόπο επιδιώκει να έχει λόγο στις περιφερειακές εξελίξεις και έμμεσα να προωθεί μία νέα αρχιτεκτονική ασφαλείας αφού στην ατζέντα των συναντήσεων περιλαμβάνονται εκτός από θέματα χαμηλής πολιτικής (κλιματική αλλαγή, πράσινη ενέργεια) και θέματα σχετικά με την ασφάλεια της Ανατολικής Μεσογείου (Παπαντωνίου, 2021). Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνει να αναβαθμίσει το ρόλο της και παράλληλα να εκθέτει την Τουρκία ως χώρα που απειλεί την ευημερία και ειρήνη της περιοχής.

Η εμβάθυνση των σχέσεων της ΚΔ με τα γειτονικά της κράτη έχει αξιοποιηθεί από τη Λευκωσία και στο πλαίσιο του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ) του ΟΗΕ. Σύμφωνα με το ΥΠΕΞ Νίκο Χριστοδουλίδη «χώρα της περιοχής μεσολάβησε προς χώρα – μέλος του ΣΑ ώστε να επιτευχθεί καθολική υποστήριξη από όλα τα μέλη

σχετικά με την καταδίκη των τουρκικών ενεργειών σχετικά με τον εποικισμό της περίκλειστης πόλης της Αμμοχώστου». Επίσης, σε άλλη περίπτωση, «μετά από καθοριστική παρέμβαση από κράτος της περιοχής προς κράτος μέλος της ΕΕ, μπόρεσαν να καμφθούν οι αντιδράσεις στο εσωτερικό της και να υιοθετηθεί κοινή δήλωση των 27 υπουργών εξωτερικών τη 27/07/21 για το ίδιο θέμα» (Χριστοδουλίδης, 2021).

Στις προτεραιότητες της κυπριακής στρατηγικής είναι και η εμβάθυνση των σχέσεων της με συγκεκριμένα κράτη - μέλη της ΕΕ όπως η Γαλλία και η Ιταλία (Pedi & Kouskouvelis, 2019, p. 157) οι οποίες έχουν μεγάλα συμφέροντα στην περιοχή λόγω της εμπλοκής των ενεργειακών κολοσσών ENI και TOTAL στην αξιοποίηση των ενεργειακών κοιτασμάτων της κυπριακής ΑΟΖ. Με τις δύο χώρες πραγματοποιούνται κοινές συναντήσεις και δράσεις στους τομείς της ενέργειας και της ασφάλειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ετήσια αεροναυτική άσκηση «ΕΥΝΟΜΙΑ» στην οποία συμμετέχουν η Γαλλία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Κύπρος. Σύμφωνα με ανακοίνωση του ΥΠΑΜ ΚΔ η εν λόγω άσκηση:

«Καταδεικνύει τη θέληση των 4 κρατών για την δημιουργία μιας ενισχυμένης, συλλογικής, ναυτικής παρουσίας, που θα βασίζεται στην αμοιβαία κατανόηση, στο διάλογο και στη συνεργασία στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Ταυτόχρονα στέλνει μηνύματα ότι η Τετραμερής Συνεργασία θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξασφάλιση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας και την ενίσχυση της ασφάλειας και σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή» (ΥΠΑΜ, 2020).

Πέραν των προσπαθειών για αναβάθμιση του ρόλου της στα θεσμικά όργανα της ΕΕ η Λευκωσία αντιλαμβανόμενη την πολυπλοκότητα των ευρωπαϊκών διαδικασιών και την περιορισμένη επιθυμία από το σύνολο των κρατών -μελών να εμπλακούν στα θέματα της Ανατολικής Μεσογείου, επιδιώκει την συνεχή εμβάθυνση των σχέσεων της με τη Γαλλία, η οποία είναι το μόνο κράτος της ΕΕ που είναι και μέλος του ΣΑ και παράλληλα έχει σημαντικά συμφέροντα στην περιοχή. Η Γαλλία αναγνωρίζει τη ΚΔ ως «καλή δύναμη» και χρήσιμο εταίρο στην περιοχή. Όπως έχει δηλώσει η Πρέσβης της Γαλλίας στη Λευκωσία, Salina Genet Catalano:

«Είμαστε πολύ ευγνώμονες στην Κυπριακή Δημοκρατία για την υποδοχή των γαλλικών αεροσκαφών και πλοίων,που καταπλέουν συχνά στα κυπριακά λιμάνια ως μέρος των αποστολών τους για τη διατήρηση της σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο» (Γαλλική Πρεσβεία στη Λευκωσία, 2021).

Ενδεικτικές της αναγνώρισης και του ρόλου που προσδίδει το Παρίσι στην Λευκωσία είναι και οι δηλώσεις του Προέδρου Μακρόν ο οποίος τόνισε

«τη προσήλωση των Παρισίων στη στρατηγικής σημασίας σχέση Κύπρου-Γαλλίας η οποία αποσκοπεί στην από κοινού αντιμετώπιση των προκλήσεων στη μεσογειακή λεκάνη, καθώς οι δύο χώρες μοιράζονται το ίδιο όραμα για ειρήνη και σταθερότητα» (Προεδρία Κυπριακής Δημοκρατίας, 2021).

Συνοψίζοντας, επιδίωξη της ΚΔ στην Ανατολική Μεσόγειο είναι η διεύρυνση και εμπάθυνση των σχέσεων με όλες τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής (MENA) υιοθετώντας μία θετική προσέγγιση και ατζέντα με απώτερο σκοπό την δημιουργία συνθηκών ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή. Προβάλλει τα κοινά οφέλη που θα προκύψουν από την περιφερειακή συνεργασία η οποία θα επιτρέψει να αξιοποιηθούν καλύτερα οι δυνατότητες και οι προοπτικές της περιοχής. Απώτερος σκοπός της Λευκωσίας όπως τον έχει προσδιορίσει ο ΥΠΕΞ Νίκος Χριστοδουλίδης είναι «Όταν οι πολιτικές συνθήκες το επιτρέψουν να δημιουργηθεί στην περιοχή MENA ένας περιφερειακός Οργανισμός Ασφάλειας και Συνεργασίας» (Χριστοδουλίδης, 2021).

3.3 Προκλήσεις και Απειλές για τη Στρατηγική της ΚΔ

Οι στόχοι της Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο είναι α) η αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής και η επίλυση του Κυπριακού μέσω μιας ενισχυμένης στρατηγικής εξωτερικής εξισορρόπησης και β) την επίτευξη μιας μεγαλύτερης περιφερειακής συνεργασία που θα συμβάλει στην περιφερειακή σταθερότητα, την ασφάλεια και την οικονομική ανάπτυξη (Tziarras, 2019, p. 67).

Η στρατηγική της ΚΔ στηρίχθηκε αρχικά στην ενεργειακή προοπτική της περιοχής. Οι προσπάθειες που αναλαμβάνονται διεθνώς και κυρίως στην ΕΕ για

μετάβαση στην πράσινη ενέργεια αναμένεται ότι θα επηρεάσουν δυσμενώς τον ρόλο της Λευκωσίας στην περιοχή αφού ενεργειακά περιφερειακά έργα όπως ο αγωγός EASTMED θα καταστούν λιγότερο ανταγωνιστικά και θα επηρεάσουν τις προσπάθειες για περιφερειακή ολοκλήρωση. Επίσης λόγω της πανδημίας COVID-19, υπήρξε καθυστέρηση στην υλοποίηση του ενεργειακού προγράμματος της ΚΔ γεγονός το οποίο εκμεταλλεύτηκε η Τουρκία για να εκτελέσει επιπλέον ερευνητικές δραστηριότητες με τα γεωτρήματα της (Tziarras, 2021, p. 44 - 45).

Μία άλλη πρόκληση για την κυπριακή στρατηγική είναι η περιορισμένη στρατιωτική της ισχύ συγκριτικά με την Τουρκία. Τα γεγονότα του 2018 με την παρεμπόδιση του ιταλικού γεωτρήσανου SAIPEM 12000 να εκτελέσει γεώτρηση στο οικόπεδο 3 της κυπριακής ΑΟΖ (Φιλελεύθερος, 2018) καταδεικνύει δύο θέματα. Το πρώτο είναι ότι το διεθνές σύστημα είναι καθεστώς αυτοβοήθειας (Waltz 1979) αφού η αντίδραση τόσο της Ιταλίας όσο και των λοιπών χωρών εντός και εκτός της περιφέρειας περιορίστηκε σε καταδικαστικές δηλώσεις, οι οποίες τελικά δεν ήταν ικανές να ανατρέψουν τους τουρκικούς σχεδιασμούς. Δεύτερο κατέδειξε την αδυναμία της ΚΔ στον αμυντικό τομέα και ιδιαίτερα στο ναυτικό αφού δεν έγινε καμία ενέργεια για ναυτική παρουσία στο σημείο εξόρυξης. Σε μία τέτοια περίπτωση η Τουρκία θα υποχρεωνόταν να ενεργήσει πιο δυναμικά κάτι που θα την εξέθετε στη διεθνή σκηνή και ενδεχόμενος να υπήρχε άλλη αντίδραση από το διεθνή παράγοντα.

Ένας άλλος παράγοντας που πρέπει να προβληματίσει την κυπριακή ηγεσία είναι το ενδεχόμενο αποκατάστασης των σχέσεων της Τουρκίας με το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Ήδη η Άγκυρα προχώρησε σε κάποιες ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση προτείνοντας στο Ισραήλ την οριοθέτηση μεταξύ τους θαλασσίων ζωνών (In, 2021). Σε μία τέτοια περίπτωση η εξωτερική εξισορρόπηση θα μειωθεί σημαντικά.

Σε συνέχεια του παραπάνω προβληματισμού πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι σε περίπτωση που η επιλογή του τρόπου αξιοποίησης - προώθησης των ενεργειακών κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου ληφθεί αποκλειστικά με οικονομικά κριτήρια, θα επηρεάσει δυσμενώς τα συμφέροντα της ΚΔ, αφού ενδεχομένως να οδηγήσει σε τεχνικές λύσεις που θα συμπεριλάβουν το τουρκικό έδαφος εξυπηρετώντας τις ηγεμονικές φιλοδοξίες της Άγκυρας.

Ένας σημαντικός παράγοντας που απαιτεί επιδέξιους χειρισμούς είναι η αντίδραση της Ρωσίας. Παρά τις φιλικές σχέσεις Λευκωσίας - Μόσχας, όπως προκύπτει και από τα προηγούμενα κεφάλαια τα συμφέροντα της δεν εξυπηρετούνται από τις ενεργειακές πρωτοβουλίες της ΚΔ. Ως εκ τούτου, η επισήμανση του Κουτσούκου (2018) που ακολουθεί, πρέπει να αξιολογείται συνεχώς:

«Η γεωπολιτική αστάθεια και αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει την περιοχή επηρεάζουν δυσμενώς τις επενδύσεις για την ανάπτυξη των κρίσιμων ενεργειακών υποδομών. Ως εκ τούτου, είναι πιθανών να προκληθούν συνθήκες γεωπολιτικής αστάθειας ως συνειδητή επιλογή κάποιων ισχυρών παικτών, για να μην υλοποιηθούν συγκεκριμένες, μεγάλης σημασίας ενεργειακές υποδομές, απλά γιατί δεν συνάδουν με την προώθηση των δικών τους στρατηγικών και οικονομικών συμφερόντων» (Κουτσούκου 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Η Εξωτερική Πολιτική μέχρι το 2015

Η γεωγραφία αποτελεί ένα από τους σημαντικούς παράγοντες ισχύος ενός κράτους η οποία σύμφωνα με τον Morgenthau του παρέχει πλεονεκτήματα ή περιορισμούς (Παρίση, 2011, p. 79). Η παραπάνω συνθήκη έχει εφαρμογή και για την Ελλάδα. Όπως σημειώνει εύστοχα ο Tsardanidis (2019),

«Η γεωπολιτική αξία της Ελλάδας διαχρονικά προερχόταν κυρίως από τη γεωστρατηγική της αξία. Στη μέση τριών ηπείρων και σημαντικών θαλασσών (Ανατολική Μεσόγειος, Εύξεινος Πόντος και Αδριατική), διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στους τομείς του εμπορίου, της ασφάλειας και της οικονομίας στην ευρύτερη περιοχή. Ιδιαίτερα η στρατηγική θέση της Κρήτης αυξάνει την στρατηγική αξία της Ελλάδας και την καθιστά ελκυστική για τις μεγάλες δυνάμεις (Tsardanidis, 2019, p. 75).

Παρά τη σημαντική γεωστρατηγική της θέση η πολιτική της Ελλάδας ακολουθούσε μια αδρανή και εσωστρεφή προσέγγιση εστιάζοντας μόνο στα ελληνοτουρκικά (Tziaras, 2021, p. 33) και αναλαμβάνοντας τον πιο εύκολο ρόλο σε μία συμμαχία αυτό του «πιστού συμμάχου» (Keohane, 1971, p. 165). Εφαρμόζοντας μία στρατηγική κατευνασμού ακολουθούσε τις εξελίξεις αναμένοντας από τις ΗΠΑ να επέμβουν για την αποκλιμάκωση συρράξεων όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των Ιμίων¹⁸ (Έλλης-Ιγνατίου, 2009).

Η επικέντρωση της ελληνικής στρατηγικής μόνο στα καθαρά ελληνοτουρκικά θέματα, αγνοώντας και αποφεύγοντας να εμπλακεί στα περιφερειακά ζητήματα, έδωσε την δυνατότητα στην Τουρκία να αξιοποιήσει τις εξελίξεις στην περιοχή και ιδιαίτερα στη Λιβύη και τη Συρία και να δημιουργήσει προβλήματα στην Αθήνα όπως η υπογραφή του παράνομου τουρκολιβυκού μνημονίου για τη οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών (Δένδιας, 2021).

¹⁸ Η ελληνική αντίδραση για την ασυμβατότητα της τουρκικής θέσης με το διεθνές δίκαιο στην περιοχή των Ιμίων εκδηλώθηκε με καθυστέρηση δώδεκα ημερών.

Οι αντιλήψεις των ηγετών των κρατών για το μέγεθος της χώρας τους καθώς και για τις δυνατότητες και τα περιθώρια άσκησης πολιτικής που διαθέτουν, είναι σημαντικές για την χάραξη της στρατηγικής που θα ακολουθήσουν τα κράτη (Rothstein 1968, Keohane 1969, Jervis 2017). Η αντίληψη της ελληνικής ηγεσίας ότι η Ελλάδα είναι μικρό κράτος και η επιρροή της περιορίζεται στο περιφερειακό επίπεδο διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στον καθορισμό της στρατηγικής της. Όπως σημειώνει ο Tsardanidis (2019, pp. 75-76):

«αυτός είναι ο κύριος λόγος που η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας μέχρι το 2015 ακολουθούσε μια εσωστρεφή, μονοδιάστατη στρατηγική η οποία αποσκοπούσε στη διατήρηση καλών σχέσεων με τον αραβικό κόσμο με περιορισμένες διπλωματικές πρωτοβουλίες από πλευράς Αθηνών με αποτέλεσμα να μην αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες που προέκυψαν για τη δημιουργία στρατηγικών συμμαχιών στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, με μοναδική εξαίρεση την ενίσχυση των σχέσεων με το Ισραήλ».

Ο Tsardanidis (2019, p. 76) υποστηρίζει ότι η παθητική προσέγγιση της ελληνικής διπλωματίας παρατάθηκε λόγω της οικονομικής κρίσης που άρχισε το 2010. Αναφέρεται στον Ντόκος 2016, σύμφωνα με τον οποίο:

«Η Ελλάδα παρόλο που ήταν υποχρεωμένη να διατηρήσει την επιρροή της στην Ανατολική Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή και στα Βαλκάνια, παρέμεινε παθητική, αποφεύγοντας πρωτοβουλίες στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, λόγω της τρωτότητας που παρουσίαζε στην οικονομία, η οποία επηρέαζε γενικά τις εθνικές δυνατότητες».

4.2 Αντιλήψεις, Απειλές και η Νέα Πραγματικότητα

Το διεθνές κενό εξουσίας, ο αυξανόμενος αριθμός απειλών που απορρέουν από την περιφερειακή αστάθεια, η μετατόπιση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, οι δικές της εγχώριες προκλήσεις, οι πεπιοθήσεις της ελληνικής ηγεσίας και οι νέες γεωπολιτικές ευκαιρίες ώθησαν την Ελλάδα να αναζητήσει ένα πιο ενεργό ρόλο και να αντιδρά με πιο δυναμικούς τρόπους (Tsardanidis, 2019).

Εξελίξεις όπως η μεταναστευτική κρίση του 2015 — που προκλήθηκε εν μέρει από ένοπλες συγκρούσεις στη Συρία και το Ιράκ — κατέδειξαν την ανάγκη η Ελλάδα να δώσει μεγαλύτερη προσοχή στα γεγονότα στην ευρύτερη νοτιοανατολική γειτονιά της. Αυτή η αναγκαιότητα έγινε πιο επιτακτική λόγω της ηγεμονίζουσας συμπεριφοράς της Τουρκίας στο πλαίσιο του δόγματος «Γαλάζια Πατρίδα», το οποίο κορυφώθηκε τον Νοέμβριο του 2019 με το τουρκολιβικό μνημόνιο οριοθέτησης των θαλάσσιων ζωνών μεταξύ των δύο πλευρών (Ntousas, 2021).

Ο Tziampiris (2021, σσ. 1-30) αναλύοντας τις απειλές που έχει να αντιμετωπίσει η Ελλάδα καταδεικνύει ότι αυτές προέρχονται από την αναθεωρητική συμπεριφορά της Τουρκίας η οποία προσπαθεί να αναδειχθεί σε περιφερειακή δύναμη εξυπηρετώντας τον νεοθωμανισμό, εκμεταλλευόμενη την απόφαση των ΗΠΑ να περιορίσουν το αποτύπωμα τους στην ΕΕ. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι:

«Η Αγκυρα προκειμένου να εξυπηρετήσει τους σκοπούς της προχώρησε σε διάφορες προκλητικές ενέργειες οι οποίες απειλούν την ελληνική κυριαρχία. Προσπάθησε να προωθήσει τεράστια κύματα μεταναστών από τη Συρία προς την ΕΕ μέσω των Ελληνικών συνόρων, ενεπλάκη στον πόλεμο της Λιβύης με αντάλλαγμα την υπογραφή του τουρκολιβικού μνημονίου οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών που απειλεί την Ελληνική κυριαρχία, προβάλλει τη Γαλάζια Πατρίδα ως τα μελλοντικά σύνορα της, και διεξήγαγε παράνομες έρευνες εντοπισμού υδρογονανθράκων στην ελληνική υφαλοκρηπίδα τον Αύγουστο 2020, όπου το θερμό επεισόδιο αποφεύχθηκε τη τελευταία στιγμή».

Η Αθήνα αφού κατανόησε ότι οι ενέργειες της ΕΕ στην Ανατολική Μεσόγειο δεν ήταν αρκετές για να αντιμετωπίσουν τις περιφερειακές προκλήσεις πείστηκε ότι έπρεπε να αναλάβει ένα πιο ενεργό ρόλο στην περιοχή. Για το σκοπό αυτό, βελτίωσε το συντονισμό της με την Κύπρο και έχει προσεγγίσει τα κράτη μέλη που παραδοσιακά έχουν μια πιο συμβιβαστική προσέγγιση προς την Τουρκία – όπως η Ισπανία, η Ιταλία και η Μάλτα. Παράλληλα, η Αθήνα προσπάθησε να ενισχύσει το διπλωματικό της προφίλ στην περιοχή επιδιώκοντας να συμμετάσχει σε ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες, για τη Λιβύη τον Ιανουάριο του 2020 και τον Ιούνιο του 2021 (Ntousas, 2021).

Η Ελληνική ηγεσία κατανόησε τη παραπάνω κατάσταση και υιοθέτησε μια πιο δυναμική και ενεργητική στρατηγική (Tziaras, 2021, p. 33) προκειμένου να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που προκύπτουν στο διεθνές και περιφερειακό περιβάλλον με σκοπό να μεγιστοποιήσει την επιρροή και να περιορίσει τη τρωτότητα της. Όπως αναφέρει ο Tsardanidis, (2019) αυτή η φιλοσοφία εισάχθηκε αρχικά από τον τότε ΥΠΕΞ Νίκο Κοτζιά ο οποίος είχε δηλώσει ότι:

«Η στρατηγική της Ελλάδας πρέπει να μετεξελιχτεί σε μία ενεργητική στρατηγική η οποία να συμβάλει στην επίλυση των περιφερειακών, Ευρωπαϊκών και παγκόσμιων προβλημάτων, με σκοπό την αναβάθμιση της θέσης της χώρας». Ανάλογη προσέγγιση ακολούθησε και ο επόμενος ΥΠΕΞ Κατρούγκαλος σύμφωνα με τον οποίο «Η Ελλάδα δεν είναι απλά μια χώρα που αποτελεί πυλώνα σταθερότητας, αλλά κράτος που παρέχει σταθερότητα» (Tsardanidis, 2019, pp. 77-78).

Ανάλογη προσέγγιση ακολούθησαν και οι επόμενες κυβερνήσεις. Εφαρμόζοντας μια ενεργητική διπλωματία, η οποία θα αναλυθεί στη συνέχεια, πέτυχαν την ενίσχυση των τριμερών συνεργασιών αναλαμβάνοντας ενεργό ρόλο στην επίλυση των προβλημάτων της περιοχής και επιτυγχάνοντας την υπογραφή πολλών συμφωνιών στους τομείς της οικονομίας, του εμπορίου, της άμυνας, της ασφάλειας, του τουρισμού και της τεχνολογίας (Shama, 2019, σσ. 99-100).

4.3 Ο Νέος Ρόλος της Ελλάδας

Οι Κύκλοι της Ελληνικής Στρατηγικής

Η Αθήνα σε συντονισμό με τη Λευκωσία, αξιοποιώντας την αναθεωρητική συμπεριφορά της Άγκυρας, επιδιώκουν να αναδείξουν το ρόλο τους ως πυλώνες σταθερότητας στην περιοχή. Η στρατηγική αυτή δείχνει να αποφέρει οφέλη αφού οδήγησε στην εμβάθυνση των σχέσεων με Αίγυπτο, Ισραήλ, Λίβανο και Ιορδανία, χώρες οι οποίες παραδοσιακά ανήκουν στη σφαίρα επιρροής της Ουάσιγκτον. Το δίπολο σταθερότητας οδήγησε στη νέα στρατηγική συνεργασία με τις ΗΠΑ¹⁹. Η

¹⁹ Το πρωτόκολλο αμυντικής συνεργασίας προβλέπει, μεταξύ άλλων, την ενίσχυση της αμυντικής συνεργασίας σε θέματα εξοπλισμών μεταξύ Ουάσιγκτον και Αθήνας, αλλά και την επέκταση της

Ουάσιγκτον αντιλαμβάνεται τις τουρκικές ενέργειες (συνεργασία με Ρωσία και παράνομες ερευνητικές δραστηριότητες στις θαλάσσιες ζώνες Ελλάδας και Κύπρου) ως απειλή για τη συνοχή της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Παράλληλα, Ελλάδα και ΚΔ επιχειρούν να αναδείξουν ότι τα εθνικά συμφέροντα τους διασυνδέονται με αυτά της ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο πέτυχαν να αναδείξουν τη σπουδαιότητα του αγωγού EASTMED²⁰ η κατασκευή του οποίου θα συμβάλει εν μέρει στην ενεργειακή απεξάρτηση της ΕΕ από το ρωσικό αέριο.

Η νέα ελληνική στρατηγική συνδυάζει πηγές «ήπιας» και «σκληρής ισχύος», συμπεριφορά που χαρακτηρίζει, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, τα «μικρά και έξυπνα» κράτη. Ενεργώντας ως επιχειρηματίας πολιτικής, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, αξιοποιεί τις ευκαιρίες που προκύπτουν από το περιφερειακό σύστημα και δημιουργεί διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες με τα κράτη της περιοχής και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες που την προβάλλουν ως «καλή δύναμη» και «χρήσιμο εταίρο» ο οποίος παράγει αξία για την ίδια αλλά και για την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, με σκοπό την βελτίωση της φήμης της καθώς και την αναβάθμιση της επιρροής και της θέσης της, στη διεθνή πολιτική. Παράλληλα αξιοποιεί κάθε ευκαιρία να εκθέτει την τουρκική πολιτική. Ενδεικτικές είναι οι δηλώσεις του Έλληνα Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη κατά τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 2021: «Ζούμε από το 1995 καθημερινά υπό την απειλή του casus belli» που προέρχεται από την Τουρκία.» (Πρώτο Θέμα, 2021).

Η σημερινή ελληνική στρατηγική σύμφωνα με τον ΥΠΕΞ Νίκο Δένδια (2021) καλύπτει πολλαπλά επίπεδα και θεματικές και η εξωτερική πολιτική της χώρας περιλαμβάνει έξι αλληλοτεμνόμενους κύκλους:

- Ο πρώτος αφορά τα Βαλκάνια και ιδιαίτερα το δυτικό τμήμα υποστηρίζοντας την ευρωπαϊκή προοπτική της Β. Μακεδονίας και Αλβανίας παρέχοντας μάλιστα σε αυτές αεροπορική

αξιοποίησης των ελληνικών στρατιωτικών βάσεων από τις αμερικανικές δυνάμεις. (Πηγή: <https://www.cnn.gr/tag/amyntikh-symfonia-elladas-hpa>)

²⁰ Η ΕΕ συμμετείχε στη χρηματοδότηση για τις τεχνικές μελέτες του αγωγού EastMed, (Πηγή: <https://energypress.gr/news/me-345-ekate-eyro-i-komision-hrimatodotei-tis-tehnikes-meletes-kai-tis-adeiodotiseis-toy-eastmed>)

προστασία προσπαθώντας να περιορίσει κατά το δυνατό την τουρκική επιρροή.

- Ο δεύτερος, είναι ο νότιος κύκλος ο οποίος περιλαμβάνει το Ισραήλ και τις αραβικές χώρες όπως την Αίγυπτο, τα ΗΑΕ, τη Σαουδική Αραβία, το Κουβέιτ, το Μπαχρέιν καθώς και την Παλαιστίνη, τη Λιβύη και τη Συρία.
- Ο τρίτος κύκλος αφορά στην ΕΕ και τα κράτη μέλη αυτής.
- Ο τέταρτος κύκλος αφορά τις σχέσεις με τις ΗΠΑ.
- Ο πέμπτος κύκλος περιλαμβάνει τις χώρες του ΣΑ ΟΗΕ δηλαδή τη Κίνα και τη Ρωσία καθώς και τις χώρες του Καυκάσου.
- Στον έκτο κύκλο περιλαμβάνεται η Ινδία. Η προσπάθεια των Αθηνών είναι να χρησιμοποιηθεί από αυτή την ανερχόμενη δύναμη, ως πύλη εισόδου για την ΕΕ. Επιπλέον, στον συγκεκριμένο κύκλο περιλαμβάνονται και χώρες όπως η Αυστραλία η Νέα Ζηλανδία, η Ιαπωνία οι οποίες έχουν μεγάλη επιρροή στο διεθνές εμπόριο και υπάρχει ταύτιση απόψεων σχετικά με το Δίκαιο της Θάλασσας.
- Επιπλέον των παραπάνω καταβάλλονται προσπάθειες για τη δημιουργία ενός έβδομου κύκλου που αφορά στην Αφρική μέσω των καλών σχέσεων με Γαλλία (Δένδιας, 2021).

Από την Αδράνεια στην Δυναμική Διπλωματία

Η υπογραφή του παράνομου τουρκολιβικού μνημονίου το Νοέμβριο του 2019 θα μπορούσε να θεωρηθεί ως καθοριστικό χρονικό σημείο για την έναρξη ενός έντονου κύκλου διπλωματικών ενεργειών. Από αυτό το σημείο η Αθήνα ανταποκρίθηκε, με ταχύτητα προχωρώντας στη διευθέτηση αρκετών εθνικών ζητημάτων σχετικά με την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών που εκκρεμούσαν για χρόνια (Margelis, 2021). Τον Ιούνιο του 2020 προχώρησε στην οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών με την Ιταλία (ΤΟ ΒΗΜΑ, 2020) και τον Αύγουστο του ίδιου

χρόνου σε μερική οριοθέτηση ΑΟΖ με την Αίγυπτο (ΤΟ ΒΗΜΑΒ, 2020), με στόχο την αντιμετώπιση του τουρκολιβυκού συμφώνου. Τον Οκτώβριο του 2020, η Ελλάδα συμφώνησε με την Αλβανία, ότι η διαφορά τους σχετικά με την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών τους θα διευθετηθεί μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (Υπουργείο Εξωτερικών, 2020). Τέλος, τον Ιανουάριο του 2021 επέκτεινε τα χωρικά της ύδατα στο Ιόνιο Πέλαγος στα 12 ναυτικά μίλια, επαναλαμβάνοντας το διακριτικό δικαίωμά της να πράξει το ίδιο σε ολόκληρη την ακτογραμμή της (Έθνος, 2021).

Η Ελλάδα πλέον δεν τηρεί μία παθητική στάση αλλά επιδιώκει να συμμετέχει ενεργά σε συναντήσεις και συνόδους που αφορούν την Ανατολική Μεσόγειο και την ευρύτερη περιοχή (Δένδιας, 2021). Εστιάζοντας στο θέμα της παρούσας εργασίας θα ακολουθήσει μια αναλυτική καταγραφή της εθνικής ελληνικής στρατηγικής στην Ανατολική Μεσόγειο η οποία αφορά κυρίως στους δεύτερο, τρίτο και τέταρτο κύκλους η οποία σύμφωνα με τον Tziampiris, (2021, p. 1), στηρίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες:

- Εμβάθυνση των σχέσεων με το Ισραήλ και στην επιδίωξη νέων πρωτοβουλιών συνεργασίας με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και τη Σαουδική Αραβία.
- Εμβάθυνση των στρατιωτικών και πολιτικών σχέσεων με τις ΗΠΑ.
- Συμμετοχή στην ανάπτυξη περιφερειακών ενεργειακών έργων -υποδομών όπως ο αγωγός φυσικού αερίου «EASTMED», η συμμετοχή της σε περιφερειακούς ενεργειακούς οργανισμούς όπως το φόρουμ «EASTMED GAS» και η προώθηση μιας νέας περιφερειακής αρχιτεκτονικής

Ελλάδα – Ισραήλ: Ο εχθρός του εχθρού μου

Η βελτίωση των ελληνο-ϊσραηλινών σχέσεων (που στις μέρες του Ανδρέα Παπανδρέου ήταν σαφώς εχθρικές) εντοπίζεται το 2008, με τη διεξαγωγή της κοινής άσκησης της Πολεμικής Αεροπορίας, «Ένδοξος Σπαρτιάτης» (Τζιαμπίρης, 2015)

Οι ευκαιρίες για την Ελλάδα προέκυψαν από τα ίδια γεγονότα και την ίδια περίοδο όπως και για την ΚΔ. Δηλαδή τη δραματική επιδείνωση των σχέσεων

μεταξύ Ισραήλ και Τουρκίας το 2010 (Lerman, 2019, p. 140) και την ανακάλυψη σημαντικών ποσοτήτων φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ, εξελίξεις που δημιούργησαν προϋποθέσεις περιφερειακής συνεργασίας (Tziarras, 2021, p. 33)

Η Ελλάδα αντιδρώντας ορθά προχώρησε στην αξιοποίηση των παραπάνω ευκαιριών και πέτυχε την ενίσχυση των διμερών σχέσεων με το Ισραήλ. Η Αθήνα πλέον βλέπει την αραβοισραηλινή κρίση μέσα από το πρίσμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων (Tziampiris, 2021). Κάτι που αποδεικνύεται από την ενέργεια της κατά τη διάρκεια της πρόσφατης έκρηξης βίας μεταξύ ισραηλινών δυνάμεων και Χαμάς. Η Αθήνα απέφυγε να κατηγορήσει το Ισραήλ αλλά οι δηλώσεις του Έλληνα ΥΠΕΞ δικαιολόγησαν την αντίδραση του Τελ -Αβίβ στην επίθεση με ρουκέτες της Χαμάς ως πράξη αυτοάμυνας. Επίσης, υποστήριξε τη λύση που καθορίζουν τα ψηφίσματα του ΟΗΕ περί δημιουργίας δύο κρατών στα σύνορα του 1967 με την Ιερουσαλήμ πρωτεύουσα και των δύο κρατών (Ναυτεμπορική, 2021). Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών ήταν πρώτος Ευρωπαίος ηγέτης που επισκέφθηκε την Ιερουσαλήμ και τη Ραμάλα μετά το ξέσπασμα εχθροπραξιών, προβάλλοντας με αυτό το τρόπο ότι η Ελλάδα μπορεί να ενεργήσει ως έντιμος μεσολαβητής στην περιοχή. Αυτή η προσπάθεια εντάσσεται στη στρατηγική της Ελλάδας να αναλάβει ένα εποικοδομητικό ρόλο στην περιοχή και να συμβάλει στην σταθερότητα παράγοντας αξία τόσο για την ίδια όσο και για την περιοχή.

Η διμερής συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών εξελίχθηκε σε τριμερή το 2016 με τη συμπερίληψη και της Κυπριακής Δημοκρατίας με πρωτοβουλία του Πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα (Lerman, 2019, p. 141). Σύμφωνα με τη κοινή δήλωση των τριών ηγετών οι τομείς συνεργασίας αφορούν:

«Σε γεωπολιτικά και οικονομικά ζητήματα, κοινά έργα και συνέργειες στους τομείς της ενέργειας, του τουρισμού, της έρευνας και της τεχνολογίας, του περιβάλλοντος, της διαχείρισης των υδάτων, της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και της μετανάστευσης. Επιπλέον, στη δήλωση αναφέρεται ότι οι τρεις χώρες διερευνούν πιθανή συνεργασία σε ένα ευρύ φάσμα άλλων τομέων, συμπεριλαμβανομένης της γεωργίας, της δασοπυρόσβεσης, των κοινών προσπάθειών πυρόσβεσης, της προστασίας του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της θαλάσσιας ρύπανσης,

της κοινής αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης σε φυσικές καταστροφές, της ανταλλαγής πληροφοριών σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, των κοινών ασκήσεων έρευνας και διάσωσης, της υγείας, της διαχείρισης επιδημιών, των κοινών επιστημονικών έργων, της ανάπτυξης τεχνολογιών ανανεώσιμης ενέργειας, της εκπαίδευσης, επικοινωνιών, καθώς και της εμπορικής ναυτιλίας. Οι θεματικές συνεργασίας συμπληρώνονται με τους τομείς του κυβερνοχώρου, των αμυντικών εξοπλισμών και της επιχειρηματικότητας (Lerman, 2019, pp. 141-144).

Ο αμυντικός τομέας κατέχει κυρίαρχη θέση στη συνεργασία. Έχει καθιερωθεί η διεξαγωγή μεγάλων κοινών ασκήσεων μεταξύ των χωρών (Υπουργείο Άμυνας ΚΔ, 2020), οι οποίες επιτρέπουν στο Ισραήλ την βελτίωση της μαχητικής του ικανότητας αφού, έχει τη δυνατότητα να ενεργήσει σε ένα περιβάλλον που προσομοιάζει με αυτό που θα κληθεί να πολεμήσει (εναλλαγή πεδινού με ορεινό έδαφος) και να έρθει αντιμέτωπο με οπλικά συστήματα που υπάρχουν στο χώρο της Μ. Ανατολής. Πέραν των κοινών ασκήσεων η συνεργασία αφορά και άλλους τομείς της άμυνας. Ενδεικτικά αναφέρεται η δημιουργία Σχολής Πολεμικής Αεροπορίας στην Καλαμάτα που συμφώνησαν Ελλάδα και Ισραήλ. Η συμφωνία είναι αξίας 1,68 δισεκατομμυρίων δολαρίων για 20 χρόνια (Πρώτο Θέμα, 2021).

Η ενισχυμένη διμερής και τριμερής συνεργασία με το Ισραήλ διευκολύνει τις προσπάθειες της ελληνικής στρατηγικής που αφορούν στην εμβάθυνση των σχέσεων με την Ουάσιγκτον που θα αναλυθεί στην συνέχεια. Απόδειξη της υποστήριξης των ΗΠΑ σε αυτή τη συνεργασία είναι η συμμετοχή του Αμερικανού ΥΠΕΞ στην τριμερή που έλαβε χώρα το Μάρτιο του 2019 στα Ιεροσόλυμα. Ενδεικτική είναι η κοινή ανακοίνωση τύπου σύμφωνα με την οποία:

«Οι κυβερνήσεις των τεσσάρων χωρών παραμένουν δεσμευμένες στην προώθηση της ειρήνης, της ευημερίας, της σταθερότητας και της ασφάλειας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Επίσης οι ηγέτες καλωσόρισαν την ανακάλυψη των αποθεμάτων φυσικού αερίου τα οποία θα συμβάλουν στην ενεργειακή ασφάλεια και την διαφοροποίηση των ενεργειακών διαδρομών (Tziampiris, 2021).

Η Ελλάδα στους Αμερικανικούς Σχεδιασμούς

Η προσπάθεια της Ελλάδας σε σχέση με τις ΗΠΑ εστιάζει στην αναβάθμιση της θέσης της και στην οικοδόμηση της φήμης της ως «αξιόπιστος σύμμαχος» της Δύσης που επιθυμεί τη διατήρηση του υφιστάμενου Συστήματος. Η Αθήνα παρακολουθούσε τις εξελίξεις στην περιοχή και επέδειξε πρωτοφανή για τα ελληνικά δεδομένα ετοιμότητα να αξιοποιήσει την ευκαιρία που δημιουργήθηκε από την αναθεωρητική και αυταρχική συμπεριφορά της Τουρκίας, η οποία απειλεί τους δυτικούς σχεδιασμούς (Tziampiris, 2021). Επιλέγοντας μία στρατηγική αναβάθμισης «Status» ενέργησε με τέτοιο τρόπο που πέτυχε την αναβάθμιση της στρατηγικής συνεργασίας με την Ουάσιγκτον.

Οι σχέσεις των δύο χωρών βρίσκονται στο υψηλότερο επίπεδο της πολύχρονης συνεργασίας τους κάτι που αναγνωρίζεται επίσημα από αμερικανικούς αξιωματούχους. Σε πρόσφατες δηλώσεις του ο Αμερικανός Πρέσβης στην Αθήνα Πάιατ δήλωσε ότι «οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών βρίσκονται στο ανώτατο επίπεδο αλλά όχι στη κορυφή τους. Επίσης, ανέφερε ότι η Ελλάδα έχει αλλάξει πολύ και προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες για την πολιτική των ΗΠΑ» (Καθημερινή.β, 2021).

Η Συμφωνία Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας Ελλάδας – ΗΠΑ που υπέγραψαν οι ΥΠΕΞ των δύο χωρών στις 14 Οκτωβρίου 2021, στέλνει ισχυρά μηνύματα για τη στρατηγική σχέση των δύο κρατών. Ο Αμερικανός ΥΠΕΞ Μπλίκεν ανέφερε ότι «η Ελλάδα αποτελεί αξιόπιστο σύμμαχο και πυλώνα σταθερότητας στην περιοχή». Σε αυτή τη στρατηγική σχέση πέραν των κοινών ασκήσεων και της προμήθειας αμυντικού υλικού περιλαμβάνεται και η αναβάθμιση διάφορων βάσεων της Ελλάδας όπως της Σούδας, της Αλεξανδρούπολης του Βόλου στις οποίες θα υπάρχει συνεχής αμερικανική παρουσία (Καθημερινή.α, 2021) και θα χρησιμοποιούνται για την προώθηση δυνάμεων προς τα Βαλκάνια²¹.

²¹ Τις πρώτες ημέρες του Δεκεμβρίου αναμένεται να φτάσει στην Αλεξανδρούπολη η μεγαλύτερη αμερικανική στρατιωτική αποστολή στο πλαίσιο ενίσχυσης της παρουσίας των ΗΠΑ στα Βαλκάνια και στη Μαύρη Θάλασσα. Τα οπλικά συστήματα θα μεταφερθούν στη Ρουμανία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τρένα ή νταλίκες, παρακάμπτοντας τα Στενά του Βοσπόρου (ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ, 2021). <https://www.protothema.gr/greece/article/1179267/alexandroupoli-parousia-paiat-i-megaluteri-amerikaniki-apovasi-sta-valkania/>

Παράλληλα, η ελληνική ηγεσία αξιοποιεί κάθε ευκαιρία για να αναδείξει το ρόλο της ως αξιόπιστος σύμμαχος του NATO που παράγει αξία για τον Συνασπισμό και σέβεται τις αξίες της Δημοκρατίας, ενεργώντας σε πλαίσιο συνεργασίας με τους εταίρους της. Ενδεικτικές είναι οι δηλώσεις του Πρωθυπουργού Μητσοτάκη κατά τη Σύνοδο της Στρατιωτικής Επιτροπής του NATO, στην Αθήνα το 2021. Συγκεκριμένα ο Πρωθυπουργός τόνισε ότι «η Ελλάδα παραμένει ένας ισχυρός και αξιόπιστος σύμμαχοςπου υποστηρίζει τα συμφέροντα του NATO στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο» (Καθημερινή, 2021).

Ο Αραβικός Πυλώνας

Παράλληλα με την εμβάθυνση των σχέσεων με το Ισραήλ ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι διμερείς συνεργασίες που αναπτύχθηκαν με τις χώρες του Αραβικού κόσμου. Η αρχή έγινε με την Αίγυπτο. Από το 2013 που ο πρόεδρος Σίσι ανέλαβε την εξουσία η συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών έχει διευρυνθεί και καλύπτει πολλούς τομείς. Το Κάιρο είναι αναμφισβήτητα ένας από τους στρατηγικούς εταίρους για την Ελλάδα στην Ανατολική Μεσόγειο, καθώς οι αποφάσεις του καθορίζουν διάφορες εξελίξεις στην ενεργειακή προοπτική της περιοχής καθώς και στην αρχιτεκτονική ασφαλείας. Αυτή η συνεργασία εξελίχθηκε σε τριμερές σχήμα συμπεριλαμβάνοντας την Κύπρο και σε άλλες περιπτώσεις σε τετραμερή ή πολυμερή με τη Γαλλία και τα ΗΑΕ (Tziaras, 2021, pp. 33-37).

Η Ελλάδα κατατάσσεται ως το πέμπτο κράτος - μέλος της ΕΕ με επενδύσεις στην αιγυπτιακή οικονομία, συνολικού ύψους περίπου 3 δις δολαρίων ενώ η Αίγυπτος αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας παγκοσμίως και ιδιαίτερα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Επιπλέον, οι δύο χώρες φιλοδοξούν να διασυνδέσουν τα λιμάνια τους ώστε η Ελλάδα να καταστεί η πύλη για τα αιγυπτιακά προϊόντα στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και των Δυτικών Βαλκανίων (Shama, 2019, p. 100).

Στο πλαίσιο των δράσεων του Αραβικού Πυλώνα περιλαμβάνεται και η εμβάθυνση των σχέσεων και με άλλες Αραβικές χώρες. Σε αυτό βοήθησε και η εξομάλυνση των σχέσεων κάποιων αραβικών χωρών με το Ισραήλ (Tziampiris, 2021). Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι αμυντικές συμφωνίες της Αθήνας με το Αμπου

Ντάπτι και το Ριάντ. Η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και ΗΑΕ αφορά σε ρήτρα αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής σε περίπτωση που απειληθεί η εδαφική ανεξαρτησία σε κάποια από τις δύο χώρες (Νέδος, 2020)²². Η αμυντική συμφωνία με την Σαουδική Αραβία προβλέπει μεταξύ άλλων τη διάθεση μίας ελληνικής αντιαεροπορικής συστοιχίας πυραύλων Patriot για την προστασία των πετρελαϊκών πηγών. Οι συγκεκριμένες ελληνικές ενέργειες υποστηρίζουν τους δυτικούς σχεδιασμούς και ιδιαίτερα των ΗΠΑ και της Γαλλίας (Tziampiris, 2021). Μέσω αυτής της ενέργειας η Αθήνα βελτίωσε τη φήμη της. Παρουσιάζεται ως αξιόπιστος σύμμαχος που συμβάλει στην ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής. Παράλληλα έχει καταρρίψει το επιχείρημα της Άγκυρας ότι εκπροσωπεί το μουσουλμανικό κόσμο και τον προστατεύει από ένα επιθετικό χριστιανικό κράτος. Οι Αραβικές χώρες όπως ΗΑΕ και η Σαουδική Αραβία είναι στρατηγικοί εταίροι της Ελλάδας και υποστηρίζουν τις θέσεις της, στη Διάσκεψη Μουσουλμανικών Κρατών (Δένδιας, 2021).

Σκοπός της Ελλάδας στις σχέσεις με τον Αραβικό κόσμο σύμφωνα με τον ΥΠΕΞ Νίκο Δένδια είναι:

«Η δημιουργία κλίματος κατανόησης σε διεθνή ζητήματα όπως η ενέργεια, οι αγωγοί και η εκμετάλλευση αερίου καθώς και σε θέματα άμυνας και ασφάλειας. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκει τη δημιουργία ενός πλέγματος συνεργασιών που θα οδηγήσει τις χώρες είτε σε συμπεριφορές σύγκλησης με σκοπό τη δημιουργία ενός ασφαλέστερου πλαισίου στην ευρύτερη περιοχή είτε στην απομόνωση των χωρών που δεν θα ακολουθήσουν αυτή την πορεία» (Δένδιας, 2021).

Η Ελλάδα προκειμένου να πετύχει το παραπάνω πλαίσιο κατανόησης ενεργεί ως «επιχειρηματίας» πολιτικής, αναλαμβάνοντας διάφορες πρωτοβουλίες όπως η δημιουργία του Φόρουμ «Philia» (Φιλία), το οποίο έλαβε χώρα στην Αθήνα στις 11 Φεβρουαρίου 2021. Σε αυτό συμμετείχαν εκπρόσωποι της Γαλλίας, της Αιγύπτου, της Σαουδικής Αραβίας, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και του Μπαχρέιν (Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικής Δημοκρατίας, 2021). Με αυτό τον

²² Τον Αύγουστο 2020, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα έστειλαν μαχητικά F-16 για να διεξάγουν κοινές ασκήσεις με την Ελλάδα σε μια περίοδο που οι ελληνικές και τουρκικές δυνάμεις ήταν πολύ κοντά στην δημιουργία ενός θερμού επεισοδίου στο Αιγαίο.

τρόπο η Ελλάδα προωθεί την περιφερειακή συνεργασία σύμφωνα με τις αρχές των ΗΕ και παράλληλα αναβαθμίζει τη θέση της. Ενδεικτική είναι η κοινή δήλωση:

«Κατά τη συνάντηση έγινε ανταλλαγή απόψεων επί ζητημάτων κοινού ενδιαφέροντος με σκοπό να ενισχύσουμε περαιτέρω τη συνεργασία μας και να συμβάλουμε στην εδραίωση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή. Σε αυτό το πνεύμα, επαναλάβαμε την κοινή μας προσήλωση στο Διεθνές Δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων του Χάρτη του Ηνωμένων Εθνών, των Ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) της οποίας είμαστε όλοι συμβαλλόμενα μέρη. Υπογραμμίσαμε την ισχυρή μας δέσμευση υπέρ των θεμελιωδών αρχών που κατοχυρώνονται μέσω αυτών, όπως ο σεβασμός της κυριαρχίας, των κυριαρχικών δικαιωμάτων, της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών, της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών και της απόρριψης της απειλής ή της χρήσης βίας, της μη ανάμειξης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων χωρών και της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας» (Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικής Δημοκρατίας, 2021).

Σημαντική είναι η βελτίωση που καταγράφεται το τελευταίο καιρό σε ότι αφορά τη γρήγορη αντίδραση της Ελλάδας στις εξελίξεις. Η επίσημη επίσκεψη του Έλληνα Πρωθυπουργού και η επαναλειτουργία της Ελληνικής πρεσβείας, στη Λιβύη, σχεδόν αμέσως μετά τη δημιουργία μεταβατικής κυβέρνησης, στην οποία μάλιστα είναι Πρόεδρος, ο Πρέσβης της Λιβύης στην Αθήνα το 2019 ο οποίος είχε απελαθεί από την Ελληνική κυβέρνηση, καταδεικνύει ξεκάθαρα τη θέληση της να αποκτήσει λόγο στις εξελίξεις στη Λιβύη (EURONEWS, 2021). Με αυτό τον τρόπο η Ελλάδα διεκδικεί ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις στην Λιβύη σε μία προσπάθεια να περιορίσει τις τουρκικές μεθοδεύσεις που απειλούν την εδαφική της κυριαρχία. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι η Αθήνα συμμετείχε στη διεθνή διάσκεψη που οργάνωσε η γαλλική προεδρία για τη Λιβύη, στις 12 Νοεμβρίου 2011, σε αντίθεση με τη διαδικασία του Βερολίνου, στην οποία δεν είχε συμπεριληφθεί η Αθήνα (Παλαιολόγος, 2021).

Ο Ενεργειακός Πυλώνας

Ο ενεργειακός σχεδιασμός της Ελλάδας στοχεύει στην ανάπτυξη των θαλασσιών κοιτασμάτων στην περιοχή του Ιονίου και νοτίως της Κρήτης. Παράλληλα με τις έρευνες υδρογονανθράκων, αξιοποιώντας τη γεωγραφική της θέση και το γεωστρατηγικό της ρόλο επιδιώκει πέραν από χώρα παραγωγός να καταστεί και ενεργειακός κόμβος για προώθηση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου προς την ΕΕ (Μάζης και Σγούρος 2020, 9-11).

Η Αθήνα υποστηρίζει και συμμετέχει σε όλες τις ενεργειακές πρωτοβουλίες στην περιοχή. Υποστηρίζει τη κατασκευή του υποθαλάσσιου αγωγού φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου, με την ονομασία EASTMED στον οποίο συμμετέχουν Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ - Ιταλία ενώ γίνεται προσπάθεια να ενταχθεί και η Αίγυπτος. Κατά την υπογραφή της συμφωνίας για την έναρξη των προκαταρκτικών μελετών ο Πρωθυπουργός Μητσοτάκης δήλωσε ότι: «η κατασκευή του αγωγού έχει οικονομική, αναπτυξιακή και γεωστρατηγική διάσταση και θα συμβάλει έμπρακτα στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Πολίτης, 2020).

Η ελληνική διπλωματία ήταν επίσης στο επίκεντρο της ίδρυσης το 2019 του Φόρουμ φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου «EASTMED GAS FORUM» το οποίο έχει μετεξελιχθεί σε περιφερειακό οργανισμό το 2020. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι σε αυτόν συμμετέχουν χώρες οι οποίες έχουν σοβαρές διακρατικές διαφορές. Μέλη είναι η Αίγυπτος, η Κύπρος, το Ισραήλ, η Ιταλία, η Ιορδανία, η Παλαιστινιακή Αρχή και η Γαλλία. Οι ΗΠΑ και η ΕΕ συμμετέχουν ως παρατηρητές (alphanews 2021). Με τη συμμετοχή της στις παραπάνω πρωτοβουλίες, η Ελλάδα, έχει τη δυνατότητα να επεκτείνει τις συνεργασίες της και να αναλάβει πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση της περιφερειακής ολοκλήρωσης εξυπηρετώντας παράλληλα τα εθνικά της συμφέροντα (Tziarras, 2021, pp. 36-37)

Παράλληλα η Ελλάδα συμμετέχει και σε δύο ενεργειακές υποδομές. Μέσω των ηλεκτρικών καλωδίων «EUROASIA INTERCONNECTOR» και «EUROAFRICA INTERCONNECTOR» θα υπάρξει ηλεκτρική διασύνδεση της Ελλάδας και της Κύπρου με το Ισραήλ και την Αίγυπτο, αντίστοιχα. Ουσιαστικά μέσω των συγκεκριμένων έργων δημιουργούνται οι προοπτικές ούτως ώστε η ΕΕ να μπορεί με ασφάλεια να εφοδιάζεται με ηλεκτρική ενέργεια η οποία θα παράγεται από τα αποθέματα των τριών χωρών και από άλλες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ),

συμβάλλοντας στην ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς καθώς και στην επίτευξη του στόχου που αφορά στη μείωση των ρύπων διοξειδίου του άνθρακα (Υπουργείο Ενέργειας ΚΔ, 2020).

Η Ενεργός Συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η προσπάθεια της Ελληνικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που προέρχονται από την περιοχή περιλαμβάνει και το πεδίο της ΕΕ. Εκμεταλλεζόμενη τη διττή της ιδιότητα ως μέλος της ΕΕ και κράτος της Ανατολικής Μεσογείου διεκδικεί ένα διευρυμένο ρόλο για τα συμφέροντα της ΕΕ (Δένδιας, 2021).

Η Αθήνα προσπαθεί να διαδραματίσει ένα πιο ενεργό ρόλο στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας που αφορά τη νότια διάσταση. Με αυτό το τρόπο επιδιώκει να αναβαθμίσει τη θέση της και την επιρροή της με σκοπό να εξυπηρετήσει τα εθνικά της συμφέροντα. Προβάλλεται ως γέφυρα μεταξύ ΕΕ και Ανατολικής Μεσογείου λόγω των διμερών και τριμερών συνεργασιών που έχει οικοδομήσει στην περιοχή (Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικής Δημοκρατίας, 2021).

Η Αθήνα μέσα στην ΕΕ αναλαμβάνει διάφορες πρωτοβουλίες για να αναδείξει ένα εθνικό θέμα σε ευρωπαϊκό όπως για παράδειγμα η μετανάστευση. Όπως σημειώνει ο Έλληνας ΥΠΕΞ: «Επιδιώκει να έχει συνεργασία με διάφορες χώρες με τις οποίες μέχρι πρότινος δεν είχαν ιδιαίτερες επαφές με σκοπό τη δημιουργία συνασπισμών εντός της Ένωσης». Αξιοποιώντας το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Λιθουανία και η Πολωνία με τις μεγάλες ροές μεταναστών από τη Λευκορωσία, παρουσιάζει το μεταναστευτικό ως ευρωπαϊκό πρόβλημα, χωρίς να περιορίζεται στην παρουσίαση των προσφυγικών ροών που προωθούνται από την Τουρκία (Δένδιας, 2021).

Όπως έχει αναφερθεί τα μικρά κράτη εντός των Διεθνών Οργανισμών εισηγούνται νέες προτάσεις για την επίλυση προβλημάτων. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η ελληνική πρόταση για θέσπιση του «πράσινου διαβατηρίου» για τον COVID -19 (Ναυτεμπορική 2021). Η Ελλάδα δημιούργησε συμμαχία για τη συγκεκριμένη πρωτοβουλία με τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου (ενώ οι χώρες της Β. Ευρώπης αντιδρούσαν) των οποίων η οικονομία εξαρτάται περισσότερο από τον τουρισμό. Η Αυστρία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Ισπανία, η Πορτογαλία και άλλα οκτώ

κράτη – μέλη συμφώνησαν σε επτά κριτήρια για τη θέσπιση του «ψηφιακού διαβατηρίου» για τον τουρισμό, τα οποία διαβιβάστηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και πέτυχαν την εφαρμογή του σε ευρωπαϊκό επίπεδο σε σύντομο χρόνο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην χαθεί η τουριστική περίοδος (Ρόκου, 2021).

Η αντίδραση της Ελλάδας δεν περιορίζεται σε δηλώσεις αλλά ακολουθεί μια πιο δυναμική προσέγγιση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η κρίση του 2020 στον Έβρο όπου η Ελλάδα έλαβε δυναμικά μέτρα κλείνοντας τα σύνορα. Αυτή η εξέλιξη πρόσθεσε στο κύρος και τη φήμη της Ελλάδας στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, αφού αφενός απετράπη η είσοδος των μεταναστών και αφετέρου η ΕΕ αναγνώρισε ένα εθνικό θέμα ως ευρωπαϊκό με αποτέλεσμα της υποστήριξη της Ελλάδας. Ενδεικτικές είναι οι δηλώσεις της Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Φον Ντερ Λάιν κατά την επίσκεψη της στα ελληνοτουρκικά σύνορα:

«Σήμερα βρισκόμαστε εδώ για να στείλουμε ένα ξεκάθαρο μήνυμα ευρωπαϊκής αλληλεγγύης και στήριξης προς την Ελλάδα. Πρώτη μας προτεραιότητα είναι η διατήρηση της τάξης στα εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας, τα οποία είναι και σύνορα της Ευρώπης Ευχαριστώ την Ελλάδα που, στην εποχή μας, αποτελεί την ευρωπαϊκή μας ασπίδα» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

Ανάλογη τακτική ακολουθείται από την Αθήνα με τη συμμετοχή της σε διάφορα Φόρουμ. Η προσπάθεια για ανάδειξη διαφόρων θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετούν τα εθνικά συμφέροντα είναι συνεχής (Δένδιας, 2021). Ενδεικτική είναι η συμμετοχή της Ελλάδας στη Σύνοδο EUMED 9 με κύριο θέμα την κλιματική αλλαγή, στην οποία όμως περιλαμβάνονταν και το θέμα της Λιβύης, της Συρίας, το Κυπριακό και της μετανάστευσης (Παπαντωνίου, 2021).

Τέλος, σε ότι αφορά τις σχέσεις με χώρες της ΕΕ η σημαντικότερη είναι η ενίσχυση των διμερών σχέσεων με τη Γαλλία. Πέρα από τις συχνές κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, οι δύο χώρες έχουν συνάψει στρατηγική αμυντική συμφωνία για την προμήθεια αμυντικού υλικού που περιλαμβάνει τα γαλλικά αεροσκάφη RAFALE (ΠΡΩΤΟΘΕΜΑ, 2021) και φρεγάτες BELHARA του Πολεμικού Ναυτικού (Ναυτεμπορική, 2021). Αυτή η συνεργασία πέραν από τις παραδοσιακές σχέσεις

μεταξύ των δύο χωρών, είναι σαφές ότι συνδέεται και με τη προσπάθεια της Γαλλίας να περιορίσει την επιρροή της Τουρκίας στη Βόρεια Αφρική και το Σαχέλ, περιοχές στις οποίες το Παρίσι έχει οικονομικά και γεωστρατηγικά συμφέροντα (Margelis, 2021).

4.4 Προκλήσεις και Απειλές της Ελληνικής Στρατηγικής

Οι γεωπολιτικές αλλαγές στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου προκύπτουν με μεγάλη ταχύτητα. Συνεχώς βρίσκεται σε εξέλιξη μια νέα πολυμερή πρωτοβουλία, μια πολυεθνική στρατιωτική άσκηση ή ακόμα η δημιουργία ενός διεθνούς οργανισμού. Η Ελλάδα βρίσκεται στη μέση αυτών των έντονων διπλωματικών και στρατιωτικών διεργασιών (Tziampiris, 2021).

Η σύγκλιση των γεωπολιτικών αντιπαλοτήτων στην Ανατολική Μεσόγειο δημιούργησε ευκαιρίες και αναβάθμισε τη θέση της Ελλάδας. Όμως μπορεί να την εκθέσει σε προκλήσεις και κινδύνους που ξεφεύγουν από τη διπλωματική και αμυντική της δυνατότητα (Ntousas, 2021) αφού στις διάφορες συνεργασίες και πρωτοβουλίες συμμετέχουν χώρες που έχουν «ανοιχτά» πολιτικά θέματα και τις χωρίζουν θρησκευτικές και ιδεολογικές προσεγγίσεις.

Η καθιέρωση ενός κοινού πλαισίου αντίληψης και συνεργασίας με γείτονες όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος, καθώς και άλλες περιφερειακές δυνάμεις όπως τα ΗΑΕ, έχει ωφελήσει μέχρι στιγμής την Ελλάδα (Δένδιας, 2021). Η προσέγγιση αυτή βοήθησε την Αθήνα να επιδιώξει κοινούς διπλωματικούς, αμυντικούς, οικονομικούς και ενεργειακούς στόχους με τους εταίρους της και αποτελεί μια δράση εξισορρόπησης έναντι της τουρκικής προβολής ισχύος (Tziarras, 2019). Ωστόσο, όπως αναφέρει και η Shama (2019) κάνοντας παραπομπή στον πρώην υπουργό Άμυνας της Ρωσίας, Zhukov (2013)

«παρά την ισχυρή δυναμική που δημιουργείται από τα κοινά συμφέροντα που προκύπτουν από την αξιοποίηση του ενεργειακού πλούτου της λεκάνης της Αν. Μεσογείου, τα περιστατικά έντασης στη θάλασσα αυξάνονται όλο και περισσότερο και πιθανόν ένα μικρό περιστατικό ή πρόκληση να εκληφθεί ως πράξη επιθετικότητας, και να οδηγήσει σε συγκρούσεις που θα επηρεάσουν την ευημερία ολόκληρης της περιοχής» (Shama, 2019).

Αυτό φάνηκε το καλοκαίρι του 2020, όπου ο ελληνικός στόλος παρέμεινε για μεγάλη περίοδο σε κατάσταση επιφυλακής με σκοπό να αποτρέψει την Τουρκία να εκτελέσει γεωλογικές έρευνες σε θαλάσσιες περιοχές της Ελλάδα. Το κόστος της αποτροπής ανήλθε στα 100 εκατομμύρια ευρώ (TANEA, 2020). Τέτοιες καταστάσεις πιθανόν να παρουσιάζονται πιο συχνά σε μια ήδη ασταθή περιοχή — μια εξέλιξη που θα δημιουργούσε σημαντικές προκλήσεις για την ασφάλεια και την οικονομία της χώρας (Ntousas, 2021).

Οι συνεργασίες και συμμαχίες με τις χώρες της περιοχής βασίζονται κυρίως στην προσέγγιση «ο εχθρός του εχθρού μου». Αυτού του είδους η συνεργασία μπορεί να εξυπηρετήσει μόνο βραχυπρόθεσμα τα συμφέροντα της Ελλάδας. Εάν η Τουρκία καταφέρει να αποκαταστήσει τις σχέσεις της με την Αίγυπτο ή το Ισραήλ αυτό θα μπορούσε να επηρεάσει καθοριστικά την επίτευξη των ελληνικών στόχων (Ntousas, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Αθήνα και η Λευκωσία ξέφυγαν από τη μονοδιάστατη στρατηγική και αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες αξιοποίησαν τις παρουσιαζόμενες ευκαιρίες που προέκυψαν από τις αλλαγές σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Υιοθετώντας μια επιχειρηματική στρατηγική πέτυχαν να αναγνωρίζονται ως «καλή δύναμη» και «χρήσιμος εταίρος» στην ευρύτερη περιοχή. Οι ενέργειες τους παράγουν αξία για τις ίδιες τις χώρες αλλά και για την ευρύτερη περιοχή αφού συμβάλουν στην σταθερότητα, την ασφάλεια και ευημερία όλων των κρατών.

Η ορθή ανάγνωση του περιβάλλοντος από την Αθήνα και τη Λευκωσία και η δεξιότητα τους που επέδειξαν στην εγκαθίδρυση τριμερών συνεργασιών συνέβαλε στην αναβάθμιση του ρόλου τους στην περιοχή αλλά και στις σχέσεις τους με τις ΗΠΑ και την ΕΕ.

Η διάθεση χρήσης των ελληνικών στρατιωτικών βάσεων προς τις ΗΠΑ ανέδειξε την Ελλάδα ως αξιόπιστο εταίρο και «πάροχο ασφάλειας». Η επιτυχία της ελληνικής στρατηγικής αποδεικνύεται από το γεγονός ότι σε μια περίοδο που οι ΗΠΑ μειώνουν το αποτύπωμα τους στην Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο επιλέγουν να προσδώσουν στην Ελλάδα ένα τέτοιο ρόλο. Η συγκεκριμένη εξέλιξη ουσιαστικά αποτελεί κεφαλαιοποίηση των κερδών από ελληνικής πλευράς αφού ίσως για πρώτη φορά υπάρχει ενίσχυση της Ελλάδας από τις ΗΠΑ χωρίς να υπάρχει αντίστοιχη κατάσταση προς την Τουρκία. Επιπλέον μέσω της αμυντικής συμφωνίας με την Ουάσιγκτον πέτυχε και την εσωτερική της ενδυνάμωση αφού η αναβάθμιση των ελληνικών βάσεων και η προμήθεια αμερικανικού εξοπλισμού συμβάλουν ουσιαστικά σε αυτή την προσπάθεια.

Η Ελλάδα μέσω των συμμαχιών και συμφωνιών με τα Αραβικά Κράτη πέτυχε να βελτιώσει τη φήμη της και πέραν από τα οφέλη στον οικονομικό τομέα πέτυχε να αναβαθμίσει τη στρατιωτική της ικανότητα. Έτσι, η Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει μία εναλλακτική επιλογή για τις ΗΠΑ έναντι της Τουρκίας σε περίπτωση που η Άγκυρα συνεχίσει να αμφιταλαντεύεται ως προς το δυτικό της προσανατολισμό.

Η ΚΔ παρά το μικρότερο μέγεθος της ακολούθησε ενωρίτερα από την Ελλάδα μια προδραστική και επιχειρηματική πολιτική. Κατάφερε να έχει ολοκληρώσει τη διαδικασία οριοθέτησης των θαλασσίων ζωνών της με όλες τις

χώρες της περιοχής με εξαίρεση την Τουρκία. Αυτό της έδωσε τη δυνατότητα να προχωρήσει σε επιτυχείς γεωλογικές έρευνες γεγονός που της προσδίδει πλεονέκτημα έναντι της Ελλάδας να διαδραματίσει ένα πιο ενεργό και ηγετικό ρόλο στα ενεργειακά θέματα ανεξαρτήτως εάν τα κοιτάσματα ΦΑ προωθηθούν προς την ΕΕ ή προς την Ασία. Επίσης, η σύναψη συμφωνιών με μεγάλους ενεργειακούς κολοσσούς υποστηρίζει τις 'δυτικές» επιδιώξεις και αποτελεί σημαντικό «όπλο» έναντι των τουρκικών σχεδιασμών για ανατροπή του ενεργειακού προγράμματος της Λευκωσίας.

Η αντίδραση της Ελλάδας έναντι των προκλήσεων από την Άγκυρα είναι πιο δυναμική σε σχέση με την αντίδραση της Λευκωσίας επιτυγχάνοντας την αποτροπή των τουρκικών μεθοδεύσεων αξιοποιώντας παράγοντες σκληρής και ήπιας ισχύος. Η ενίσχυση των αμυντικών δυνατοτήτων της Ελλάδας βελτιώνει τη «σκληρή ισχύ» και της επιτρέπει να ασκεί αποτελεσματικότερα την αμυντική διπλωματία αφού από τη μία διαθέτει αρκετούς πόρους ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στις πολλαπλές συνεργασίες οι οποίες όλες εμπεριέχουν τη διάσταση της άμυνας και ασφάλειας. Παράλληλα

Η ΚΔ παρά το γεγονός ότι πέτυχε περισσότερα από ότι η Ελλάδα στον ενεργειακό τομέα δεν προέβηκε σε ανάλογες δράσεις και στον αμυντικό τομέα αγνοώντας εν μέρει ότι το ΔΣ είναι καθεστώς αυτοβοήθειας. Αυτή η αδυναμία επιτρέπει στην Τουρκία να παραβιάζει -χωρίς σημαντικό κόστος - τα κυριαρχικά δικαιώματα της ΚΔ.

Σε συνέχεια των παραπάνω είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι οι διμερείς και τριμερείς συνεργασίες έχουν δημιουργήσει ένα ανάχωμα ήπιας ισχύος έναντι της τουρκικής προκλητικότητας, όμως δεν είναι αμυντικές συμμαχίες με την έννοια ότι σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης με την Τουρκία δεν αναμένεται να υπάρξει ουσιαστική υποστήριξη από Αίγυπτο και Ισραήλ (Shama, 2019, pp. 105-106) με αποτέλεσμα η Κύπρος και η Ελλάδα (σε μικρότερο βαθμό) να υποστούν τις συνέπειες του διλήμματος της εγκατάλειψης. Ως εκ τούτου, Αθήνα και Λευκωσία πρέπει να αναλάβουν πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ της ΕΕ οι οποίες θα τους επιτρέψουν να αναβαθμίσουν την αποτρεπτική τους ικανότητα.

Η πολυθεματική στρατηγική της Ελλάδας ή η στοχευμένη αποτελεσματική πολυμέρεια της ΚΔ όπως έχει αναφερθεί από τους ΥΠΕΞ των δύο χωρών επιτρέπει στις δύο χώρες να ενεργούν ως «επιχειρηματίες πολιτικής» εντός της ΕΕ. Μέσω της συμμετοχής τους έχουν προωθήσει νέες ιδέες και θεσμούς και ανάλαβαν πρωτοβουλίες εξυπηρετώντας τις εθνικές τους επιδιώξεις με αποτέλεσμα να αυξήσουν τη επιρροή τους και να μειώσουν την τρωτότητα τους. Οι πρωτοβουλίες δημιουργίας περιφερειακών φόρουμ όπως το «ΦΙΛΙΑ» και η «Γραμματεία Τριμερών Συνεργασιών» επιτρέπει στις δύο χώρες να προωθήσουν ένα πλέγμα συνεννόησης το οποίο θα οδηγήσει στην δημιουργία νέας αρχιτεκτονικής. Παράλληλα ο αναβαθμισμένος ρόλος Λευκωσίας και Αθήνας μέσω των συνεργασιών υποστηρίζει την Πολιτική Γειτονίας και την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ γεγονός που αναγνωρίζεται από την ΕΕ και ισχυρά κράτη – μέλη, και τους επιτρέπει να «κτυπήσουν» πάνω από το βάρος τους. Επίσης, στο πλαίσιο αυτών των πρωτοβουλιών έχουν πετύχει να αναδείξουν εθνικά θέματα (μεταναστευτικό - προσφυγικό) σε ευρωπαϊκά και να εκθέτουν την Τουρκία.

Επίσης, Αθήνα και Λευκωσία έχουν αναδείξει τη μικρότητα τους σε πλεονέκτημα, αφού δεν αποτελούν απειλή για τα άλλα γειτονικά κράτη. Αναγνωρίζονται ως έντιμοι και αμερόληπτοι μεσολαβητές οι οποίοι παραμένουν προσηλωμένοι στις αρχές του Διεθνούς Δικαίου, και ενεργούν προς επίλυση των αραβοϊσραηλινών ζητημάτων. Έχουν πετύχει οι πράξεις τους να φαίνονται και να είναι επωφελής για την ευρύτερη περιοχή. Με αυτό τον τρόπο συμβάλουν στην επίτευξη σταθερότητας και στη χάραξη της νέας αρχιτεκτονικής ασφαλείας της Ανατολικής Μεσογείου.

Η επιτυχής στρατηγική της Ελλάδας και της ΚΔ στην περιοχή, οδήγησε όπως έχει αναλυθεί, στην υποστήριξη των συμφερόντων τους από μεγάλες και μικρότερες δυνάμεις στο πλαίσιο του ΟΗΕ και της Ισλαμικής Διάσκεψης, με την υιοθέτηση ευνοϊκών ψηφισμάτων. Έτσι θα μπορούσε να λεχθεί ότι κεφαλαιοποιούν τα κέρδη αυτής της στρατηγικής και καταφέρνουν να ανταγωνίζονται τη μεγαλύτερη Τουρκία.

Η αμυντική συνεργασία Ελλάδας – Κύπρου με τη Γαλλία θα μπορούσε να ιδωθεί ως μια τακτική που επιτρέπει αφενός την εξωτερική ενδυνάμωση αλλά παράλληλα τους επιτρέπει να «διασπείρουν το χαρτοφυλάκιο» τους σε ότι αφορά τους αμυντικούς εξοπλισμούς.

Το ερώτημα που παραμένει είναι κατά πόσο η στρατηγική της Λευκωσίας η οποία κυρίως υποστηρίζει τα δυτικά συμφέροντα έχει φτάσει στο τέλος ή υπάρχουν ακόμα περιθώρια δράσης για να δημιουργήσουν ισχυρές σχέσεις αλληλεξάρτησης που να διασφαλίζουν τη διατήρηση του ρόλου της.

Αντίστοιχα, το ερώτημα για την Ελλάδα είναι κατά πόσο η σημερινή στρατηγική μπορεί να ανταποκριθεί σε ένα απαιτητικό διπλωματικό παιχνίδι έναντι των εταίρων της στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή, και να αποφύγει κρίσεις που θα επηρεάζουν τη θέση της σε οποιαδήποτε από τις δύο περιοχές.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Αντί επιλόγου παρατίθενται κάποιες προτάσεις που εκτιμάται ότι μπορούν να συμβάλουν στο δεδηλωμένο στόχο της ΚΔ όπως αναφέρθηκε από τον ΥΠΕΞ Νίκο Χριστοδουλίδη (Χριστοδουλίδης, 2021) για τη δημιουργία ενός περιφερειακού Οργανισμού Ασφάλειας και Συνεργασίας.

Η Κύπρος αξιοποιώντας τον παράγοντα «διπλωματία» και την εμπιστοσύνη που απολαμβάνει από τα κράτη της περιοχής πρέπει να επιδιώξει η έδρα του περιφερειακού Οργανισμού να είναι στην Κύπρο.

Οι δυνατότητες συνεισφοράς της Λευκωσίας σε αμυντικά συστήματα και εξοπλισμό είναι περιορισμένες. Όμως, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά επιτρέποντας τη χρήση του εδάφους της και των στρατηγικής σημασίας εγκαταστάσεων που διαθέτει²³. Η Αεροπορική Βάση «Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ» έχει πολλαπλές δυνατότητες και μπορεί να υποστηρίξει αποτελεσματικά όλους τους τύπους αεροσκαφών και τις απαιτήσεις μιας συμμαχικής αεροπορικής δύναμης. Ήδη χρησιμοποιείται για εξυπηρέτηση αεροσκαφών συμμαχικών δυνάμεων (πλην μαχητικών για πολιτικούς λόγους). Σε αυτό το πλαίσιο απαιτείται να δρομολογηθεί και η κατασκευή μιας ναυτικής βάσης η οποία να έχει τη δυνατότητα να φιλοξενήσει και να υποστηρίξει μεγάλες ναυτικές μονάδες όπως φρεγάτες, υποβρύχια μέχρι και αεροπλανοφόρο. Βεβαίως για την κατασκευή ενός τέτοιου έργου απαιτούνται τεράστια κεφάλαια και τεχνογνωσία τα οποία δεν διαθέτει η ΚΔ, όμως μπορεί να τα εξασφαλίσει μέσω των συμμαχικών χωρών και ιδιαιτέρως της Γαλλίας η οποία είναι μέλος της ΕΕ και του οργανισμού «EAST MED GAS» και επιδιώκει, όπως έχει αναλυθεί, τη μόνιμη παρουσία της στην περιοχή.

Η επιλογή χρησιμοποίησης των υποδομών της Κύπρου ως βάσεων για τις ανάγκες του προτεινόμενου οργανισμού ασφαλείας παρουσιάζει τρία σημαντικά πλεονεκτήματα. Πρώτο, ως περιοχή κινδυνεύει συγκριτικά λιγότερο από απειλές που προέρχονται από τη Μέση Ανατολή, δεύτερο βρίσκεται στο κέντρο της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου και τρίτο παρακάμπτονται προβλήματα που αφορούν τη στάθμευση δυνάμεων ενός κράτους σε έδαφος άλλου κράτους με το οποίο

²³ Η αξία τους αναδείχθηκε κατά την κρίση στο Λίβανο το 2006 καθώς και στη κρίση του 2020 στη Μέση Ανατολή λόγω της δολοφονίας του Σουλεϊμάνι όπου αμερικανικές δυνάμεις στάθμευσαν στην Αεροπορική Βάση Πάφου και στο ΚΕΝ Πάφου.

υπάρχουν σε εκκρεμότητα εθνικές διαφορές ή έλλειψη εμπιστοσύνης (π.χ. αιγυπτιακές δυνάμεις σε ισραηλινό έδαφος και αντίθετα). Μια τέτοια εξέλιξη θα είχε ως αποτέλεσμα τη μόνιμη παρουσία γαλλικών και αμερικανικών δυνάμεων στο νησί, χωρίς να απαιτείται η ένταξη της Κύπρου στο ΝΑΤΟ και θα λειτουργούσε ως τροχοπέδη στις παράνομες ενέργειες του τουρκικού στόλου στην κυπριακή ΑΟΖ. Σίγουρα αυτή η ενέργεια θα προκαλούσε την αντίδραση της Μόσχας, όμως θα μπορούσε να δικαιολογηθεί αφού θα εντάσσεται στο πλαίσιο της περιφερειακής ενεργειακής ασφάλειας.

Οι παραπάνω προτάσεις είναι απαραίτητες για τη διασύνδεση των συμφερόντων της ΚΔ με τους κύριους κρατικούς δρώντες της περιοχής. Όμως απαιτούνται και δράσεις ενίσχυσης κάποιων παραγόντων όπως η στρατιωτική ισχύς. Σίγουρα η αδύναμη στρατιωτικά Κύπρος δεν μπορεί να ανταγωνιστεί τις Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις όμως στο πλαίσιο των δράσεων εξισορρόπησης πρέπει να προχωρήσει σε αναβάθμιση των αμυντικών της δυνατοτήτων, κυρίως στον αεροναυτικό τομέα. Η ενίσχυση αυτή πρέπει να είναι τέτοια ώστε να επιτρέπει στην Εθνική Φρουρά να διαδραματίζει το ρόλο που της αναλογεί στην αμυντική διπλωματία και να συμμετέχει στην περιφερειακή ασφάλεια με βελτιωμένες δυνατότητες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Archer, C., Bailes, A. J. K., & Wivel, A. (2016). *Small States and International Security: Europe and Beyond* (Routledge Advances in International Relations and Global Pol) (1st ed.). Routledge.

Baldacchino, G., & Wivel, A. (2020). Small States: Concepts and Theories. *Handbook on the Politics of Small States*, 1–19. <https://doi.org/10.4337/9781788112932>

Capital. (2020, January 6). *Συνάντηση ΥΠΕΞ Ελλάδας, Κύπρου, Αιγύπτου, Γαλλίας, Ιταλίας την Τετάρτη στο Κάιρο*. Capital.gr. Retrieved November 14, 2021, from <https://www.capital.gr/politiki/3402853/sunantisi-upex-elladas-kuprou-aiguptou-gallias-italias-tin-tetarti-sto-kairo>

Charalambides, Y. (2018). *From Living Space to Cyber Space*. Ledra College, Department of M.A. in International Relations, Global Economy and Strategic Analysis.

Christodoulides, N. (2020, December). *CYPRUS FOREIGN POLICY – THE WAY FORWARD KEYNOTE ARTICLE*. CCEIA. Retrieved September 12, 2021, from <https://cceia.unic.ac.cy/cyprus-foreign-policy-the-way-forward-keynote-article/>

Contessi, N. P., 2015. Foreign and Security Policy Diversification in Eurasia: Issue Splitting, Coalignment,. In: *Problems of Post-Communism*. London: Routledge, pp. 299-311

CNN Greece Newsroom. (2017, July 10). *Γερμανία: Ξεκίνησε η αποχώρηση των στρατιωτικών δυνάμεων από την βάση του Ινσιρλίκ*. CNN.gr. Retrieved November 13, 2021, from <https://www.cnn.gr/kosmos/story/88394/germania-xekinise-i-apoxorisi-ton-stratotikon-dynameon-apo-tin-vasi-toy-insirlik>

Crandall, M., & Allan, C. (2015). *Small States and Big Ideas: Estonia's Battle for Cybersecurity Norms*. *Contemporary Security Policy*, 36(2), 346–368. <https://doi.org/10.1080/13523260.2015.1061765>

Euronews. (2019, October 9). *Αντιδράσεις για την τουρκική επίθεση στη Συρία: Να τερματιστεί η «Πηγή της Ειρήνης» ζητά η ΕΕ*. Retrieved November 15, 2021, from

<https://gr.euronews.com/2019/10/09/juncker-tourkia-kamia-xrimatodotisi-zwni-asfaleias-syria>

Euronews. (2021a, March 22). *Τι περιλαμβάνει η έκθεση Μπορέλ για την Τουρκία*. Retrieved November 19, 2021, from <https://gr.euronews.com/2021/03/22/ti-perilamvanei-h-ekthesh-borrell-gia-thn-tourkia>

Euronews. (2021b, April 6). *Η επίσκεψη Μητσοτάκη στη Λιβύη σηματοδοτεί την επανεκκίνηση των σχέσεων με την Ελλάδα*. Retrieved November 12, 2021, from <https://gr.euronews.com/2021/04/06/episkepsi-mitsotaki-sti-libyh-i-ellada-etoimina-stiriksei-tin-xora-me-olous-tous-tropous>

Euronews. (2021c, September 28). *Στην Κύπρο η Επίτροπος Ίλβα Γιόχανσον- Στην ατζέντα θέματα μετανάστευσης*. euronews. Retrieved October 10, 2021, from <https://gr.euronews.com/amp/2021/09/28/sthn-kypro-h-epitropos-ilva-johanson>

Fox, A. B. (1959). *The Power of Small States* (First Edition). Chicago: The University of Chicago.

Giacomo Persi Paoli and Jacopo Bellasio, *Against the rising tide: an overview of the growing criminalization of the Mediterranean basin*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE220.html>.

Giagkinis, I. (2021, September 5). *Θετικός ο απολογισμός της 1ης Διακυβερνητικής Αιγύπτου - Κύπρου*. euronews. Retrieved October 18, 2021, from <https://gr.euronews.com/2021/09/04/sisfixi-sxeseon-kyprou-aigyptou-apofasis-anastasiadis-sisi>

Handel, M., I. (1981). *Weak States in the International System*. Routledge.

Horton, J. G. J. B. (2021, August 11). *Wildfires: How are they linked to climate change?* BBC News. Retrieved October 10, 2021, from <https://www.bbc.com/news/58159451>

In.gr. (2021, July 22). *Ελληνικές ανησυχίες και κινήσεις από την προσπάθεια Ερντογάν να επαναπροσεγγίσει το Ισραήλ*. Retrieved October 15, 2021, from

<https://www.in.gr/2021/07/22/politics/ellinikes-anisyxies-kai-kiniseis-logo-tis-prospatheias-erntogan-na-epanaproseggissei-israil/>

Kathimerini.com.cy. (2019, February 13). *Συστάθηκε Γενική Γραμματεία Ευρωπαϊκών Υποθέσεων*. Retrieved October 6, 2021, from <https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/systathike-geniki-grammateia-eyropaikwn-ypotheseon>

Keohane, R. O. (1969). Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics [Review of Alliances and the Third World.; *Alliances and American Foreign Policy*.; *Alliances and Small Powers*.; *The Inequality of States*., by G. Liska, R. E. Osgood, R. L. Rothstein, & D. Vital]. *International Organization*, 23(2), 291–310.

Keohane, R. O. (1971). *The Big Influence of Small Allies*. *Foreign Policy*, 2, 161–182. <https://doi.org/10.2307/1147864>

Lerman, E. (2019). Emerging Israeli Perspectives and the Mediterranean Future: Grand Strategy and National Identity. In A. Tziampiris & S. N. Litsas (Eds.), *The New Eastern Mediterranean. Theory, Politics and States in a Volatile Era* (Softcover reprint of the original 1st ed. 2019 ed., pp. 139–150). Springer.

Litsas, S. N. (2019). The Russian Foreign Policy in the Eastern Mediterranean: A Sui-generis Revisionism. In A. Tziampiris & S. N. Litsas (Eds.), *The New Eastern Mediterranean: Theory, Politics and States in a Volatile Era* (Softcover reprint of the original 1st ed. 2019 ed., pp. 169–190). Springer.

Maass, M. (2008). The elusive definition of the small state. *International Politics*, 46(1), 65–83. <https://doi.org/10.1057/ip.2008.37>

Maass, M. (2014). Small states: Survival and proliferation. *International Politics*, 51(6), 709–728. <https://doi.org/10.1057/ip.2014.31>

Margelis, A. (2021, April 29). *Greece's new Regional Strategy, Aris Marghelis*. *Fondation Méditerranéenne d'Etudes Stratégiques*. Retrieved November 9, 2021, from <https://fmes-france.org/greeces-new-regional-strategy-aris-marghelis/>

Mearsheimer, J. J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics* (Updated ed.). W. W. Norton & Company.

Ministry of agriculture. (2020, September 17). Συνάντηση του Υπουργού Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος με τον Πρέσβη του Ισραήλ - *Το Ισραήλ υποστηρίζει πλήρως την Πρωτοβουλία της Κύπρου για το Κλίμα*. Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος. Retrieved November 13, 2021, from <https://moa.gov.cy/synantisi-yourgou-georgias-me-resvi-israel>

Newsroom. (2017, July 10). Γερμανία: Ξεκίνησε η αποχώρηση των στρατιωτικών δυνάμεων από την βάση του Ισραήλ. CNN. Retrieved November 13, 2021, from <https://www.cnn.gr/kosmos/story/88394/germania-xekinise-i-apoxorisi-ton-stratitikon-dynameon-apo-tin-vasi-toy-insirlik>

Έθνος. (2021, April 6). ΗΠΑ: Το Στέιτ Ντιπάρτμεντ εξειδικεύει τις κυρώσεις CAATSA κατά Τουρκίας για τους S-400. ΕΘΝΟΣ. Retrieved November 15, 2021, from <https://www.ethnos.gr/World/article/152393/hpatosteitntipartmentexeidikeyitiskyro-seiscaatsakatatoyrkiasgiatoyss400>

Ntousas, V. (2021, July 2). *Greece in the eastern Mediterranean: Turning engagement into influence*. ECFR. Retrieved November 10, 2021, from <https://ecfr.eu/article/greece-in-the-eastern-mediterranean-turning-engagement-into-influence/>

onalert newsroom. (2014, January 8). *Οι Παλαιστίνιοι πρώτοι πελάτες ισραηλινού φυσικού αερίου*. OnAlert. Retrieved November 14, 2021, from <https://www.onalert.gr/kosmos/oi-palaistinioi-protoi-pelates-israilinou-fysikou-aeriou/107330/>

Pedi, R. (2016). *Theory of International Relations: Small States in the International System*. University of Macedonia.

Pedi, R. (2020). Small EU Member States and the European Security and Defence Integration. *European Union Security and Defence*, 55–73. https://doi.org/10.1007/978-3-030-48893-2_4

Pedi, R. (2020) Small States in Europe as a Buffer between East and West. In Baldacchino, G., & Wivel, A. (eds). *Handbook on the Politics of Small States*, Cheltenham: Edward Elgar

Pedi, R., & Kouskouvelis, I. (2019). Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status. In A. Tziampiris & S. N. Litsas (Eds.), *The New Eastern Mediterranean: Theory, Politics and States in a Volatile Era* (1st ed. 2019 ed., pp. 151–168). Springer.

Pedi, R., & Marangos, J. (2017). Greece in the Aftermath of the Economic Greece in the Aftermath of the Economic in the International System: Choosing Between Melians and David. In *The Internal Impact and External Influence of the Greek Financial Crisis* (Softcover reprint of the original 1st ed. 2017 ed., pp. 143–160). Palgrave Macmillan.

Pedi, R., & Sarri, K. (2019). From the 'Small but Smart State' to the 'Small and Entrepreneurial State': Introducing a Framework for Effective Small State Strategies within the EU and Beyond. *Baltic Journal of European Studies*, 9(1), 3–19. <https://doi.org/10.1515/bjes-2019-0001>

Pedi, R. (2017). Greece in the Aftermath of the Economic Crisis Needs to Change Its Strategy in the International System: Choosing Between Melians and David. *The Internal Impact and External Influence of the Greek Financial Crisis*, 143–160. https://doi.org/10.1007/978-3-319-60201-1_9

Pedi, R., & Wivel, A. (2020). Small State Diplomacy after the Corona Crisis. *The Hague Journal of Diplomacy*, 15(4), 611–623. <https://doi.org/10.1163/1871191x-bja10044>

Pedi, R., & Wivel, A. (2022). What future for small states after unipolarity? Strategic opportunities and challenges in the post American world order. In B. Heurlin, N. Graeger, A. Wivel, & O. Waever (Eds.), *Polarity in International Relations: Past, Present, Future*. Palgrave MacMillan.

Ploeg, F. V. D. (2011). Natural Resources: Curse or Blessing? *Journal of Economic Literature*, 49(2), 366–420. <https://doi.org/10.1257/jel.49.2.366>

Ρεβέλ, Σ. (2021, August 11). *Στο υψηλότερο επίπεδο οι σχέσεις Κύπρου-Ισραήλ*. Stockwatch - Παράθυρο στην Οικονομία. Retrieved October 19, 2021, from <https://www.stockwatch.com.cy/el/article/diethni-politika/sto-ypsilotero-epipedo-oi-sheseis-kyproy-israil>

Rickli, J. M. (2008). *European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies*. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), 307–325. <https://doi.org/10.1080/09557570802253435>

Shama, N. (2019). *Between Alliance and Entente: The Egypt -Greek -Cypriot Partnership*. In Z. Tziarras (Ed.), *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean* (pp. 95–110). PRIO Cyprus Centre.

Snyder, G. H. (1984). *The Security Dilemma in Alliance Politics*. *World Politics*, 36(4), 461–495. <https://doi.org/10.2307/2010183>

Sigmalive. (2021, March 9). *Κοινό πλαίσιο Ισραήλ-Κύπρου προς εταιρείες για εκμετάλλευση Αφροδίτης-Γισάι*. Retrieved November 23, 2021, from <https://www.sigmalive.com/news/energia/750823/koino-plaisio-israilkyproy-pros-etaireies-gia-ekmetallefsi-afroditisgisai>

Sputnik. (2018). *Sputnik News - World News, Breaking News & Top Stories*. Sputnik International. Retrieved November 19, 2021, from <https://sputniknews.com/20180305/us-navy-exxonmobil-cyprus-waters-1062258241/>

Stivachtis, Y. A. (2019). *Eastern Mediterranean: A New Region? Theoretical Considerations*. In S. N. Litsas & A. Tziampiris (Eds.), *The New Eastern Mediterranean: Theory, Politics and States in a Volatile Era* (Softcover reprint of the original 1st ed. 2019 ed., pp. 45–60). Springer.

Tanchum, M. (2015). *A New Equilibrium: The Republic of Cyprus, Israel and Turkey in the Eastern Mediterranean Strategic Architecture* – Peace Research Institute Oslo. Peace Research Institute Oslo (PRIO). Retrieved November 11, 2021, from <https://www.prio.org/publications/9031>

Thorhallsson, B. (2012). Small States in the UN Security Council: Means of Influence? *The Hague Journal of Diplomacy*, 7(2), 135–160. <https://doi.org/10.1163/187119112x628454>

Tsardanidis, C. (2019). The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean. Trilateral Partnerships and Regional Security. In Z. Tziarras (Ed.), *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean* (pp. 73–94). PRIO Cyprus Centre.

Tziampiris, A. (2019). The New Eastern Mediterranean as a Regional Subsystem. In S. N. Litsas & A. Tziampiris (Eds.), *The New Eastern Mediterranean: Theory, Politics and States in a Volatile Era* (Softcover reprint of the original 1st ed. 2019 ed., pp. 1–30). Springer.

Tziampiris, A. (2021a). Greek Foreign Policy in the New Eastern Mediterranean. In A. Tziampiris & F. Asderaki (Eds.), *The New Eastern Mediterranean Transformed: Emerging Issues and New Actors* (1st ed. 2021 ed., pp. 1–30). Springer.

Tziampiris, A. (2021b, June 4). *Greece Is Reshaping the Eastern Mediterranean Region*. World Politics Review. Retrieved November 9, 2021, from <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29701/what-s-behind-greece-foreign-policy-in-the-eastern-mediterranean>

Tziarras, Z. (2021). The Stakes for Greece and Cyprus in the Mediterranean. In V. Talbot (Ed.), *The scramble for the Eastern Mediterranean: Energy and Geopolitics* (pp. 29–45). Ledizioni.

Tziarras, Z. (2017). Islamic Caliphate: A Quasi-State, a Global Security Threat. *Journal of Applied Security Research*, 12(1), 96–116. <https://doi.org/10.1080/19361610.2017.1228038>

Tziarras, Z. (2019a). Cyprus's Foreign Policy in the Eastern Mediterranean and the Trilateral Partnerships: A Neoclassical Realist Approach. In *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean* (pp. 53–72). PRIO Cyprus Centre.

Tziarras, Z. (2019b). The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean. In *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean. Trilateral Partnerships and Regional Security* (pp. 5–10). PRIO Cyprus Centre.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics* (Addison-Wesley series in political science). Addison-Wesley Pub. Co.

Weise, Z. (2019, October 15). *Turkey's invasion of Syria explained*. POLITICO. Retrieved August 27, 2021, from <https://www.politico.eu/article/8-questions-about-turkeys-incursion-into-syria-answered/>

Wivel, A., Mariager, R. M., & Mortensen, C. L. K. (2018). Denmark at War: Patterns and Developments in Denmark's Military Engagement. (8 ed.) Institute of International Affairs, University of Iceland. *Small States and the New Security* (SSANSE) <http://ams.hi.is/wp-content/uploads/2018/06/Denmark-at-War-Patterns-and-Developments-in-Denmark%C2%B4s-Military-Engagement-1.pdf>

Wolf, C. (2021, January 20). *Acting Secretary Wolf's Remarks on Signing Joint Declaration of Intent on Border Security Cooperation*. U.S. Embassy in Cyprus. Retrieved November 4, 2021, from <https://cy.usembassy.gov/acting-secretary-wolf-signing-joint-declaration-of-intent/>

Worldnews. (2019). *Γιγαντιαία κοιτάσματα μέχρι 100 τρισ. κυβικά πόδια φυσικού αερίου στην ΑΟΖ της Αιγύπτου*. worldenergynews.gr. Retrieved October 10, 2021, from <https://www.worldenergynews.gr/index.php?id=31378>

Zanotti, J. (2016, July). *Israel: Background and U.S. Relations in Brief*. Washington DC: Defence Technical Information Center. <https://sgp.fas.org/crs/mideast/R44245.pdf>

Αγγελίδης, Σ. (2021). *Η σημασία των μηχανισμών τριμερούς συνεργασίας*. Philenews. Retrieved November 15, 2021, from <https://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/1257543>

Αλιγιζάκη, Α., 2015. Ενεργειακά Δίκτυα και Διεθνείς Σχέσεις. Στο: *Ενέργεια: Δίκτυα και Υποδομές*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, pp. 518-520.

“Βόμβες” του Νίκου Δένδια από την Ιερουσαλήμ: *Η Τουρκία είναι χώρα φίλη των Ταλιμπάν και της Χαμάς*. (2021, August 22). Hellasjournal.Com. Retrieved November 15, 2021, from <https://hellasjournal.com/2021/08/vomves-tou-nikou-dendia-apo-tin-ierousalim-i-tourkia-ine-chora-fili-ton-talimpan-ke-tis-chamas/>

Δένδιας, Ν. (2021, June 18). Συζήτηση για την Ελληνική Υψηλή Στρατηγική: *Η Διάσταση της Εξωτερικής Πολιτικής με τον ΥΠΕΞ Ν.Δένδια*. YouTube. Retrieved June 17, 2021, from <https://www.youtube.com/watch?v=ZiAMFW7VBKM>

Δηλώσεις της Προέδρου φον ντερ Λάιεν στην κοινή συνέντευξη Τύπου με τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας Κυριάκο Μητσοτάκη, τον Πρωθυπουργό της Κροατίας Αντρέϊ Πλένκοβιτς, τον Πρόεδρο Σασόλι και τον Πρόεδρο Μισέλ. (2020, March 3). Greece - European Commission. Retrieved October 10, 2021, from https://ec.europa.eu/greece/news/20200303/Visit%20of%20Ursula%20von%20der%20Leyen%2C%20President%20of%20the%20European%20Commission%2C%20and%20Margaritis%20Schinas%2C%20Vice-President%20of%20the%20European%20Commission%2C%20to%20Greece_el

Διαμάντης, Α. (2021, January 20). *Η Βουλή επικυρώνει την επέκταση χωρικών υδάτων στο Ιόνιο - Στο βάθος Κρήτη*. ΕΘΝΟΣ. Retrieved November 5, 2021, from <https://www.ethnos.gr/Politics/article/142382/hboylhepikyroneithnepektashxorikonydatonstoionioskobathoskrhth>

Διονυσίου, Γ. (2020, September 8). «Ο πόλεμος Γαλλίας και Τουρκίας στην Αν. Μεσόγειο και Αφρική» του Γιώργου Διονυσίου. ΠΟΛΙΤΗΣ. Retrieved September 9, 2021, from <https://politiss.com.cy/apopseis/o-polemos-gallias-kai-toyrkias-stin-an-mesogeio-kai-afriki/>

Ελλης – Ιγνατίου, (2009). *Ήμια: Τα Απόρρητα Τηλεγραφήματα των Αμερικανών*. Αθήνα: Λιβάνη.

Ευαγόρου, Ε. Λ. (2010). «Η Στρατηγική Πολύ Μικρής Κρατικής Δύναμης: Η Περίπτωση της Κύπρου», Η Σύγχρονη Άποψη, Τεύχ. 22, Μάιος-Ιούν., σελ. 16-18.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2020, May 15). *Δήλωση των υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ σχετικά με την κατάσταση στην Ανατολική Μεσόγειο*. European Council. Retrieved October 18, 2021, from <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/05/15/statement-of-the-eu-foreign-ministers-on-the-situation-in-the-eastern-mediterranean/>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2021, December 3). *Σχέσεις της ΕΕ με τη Λευκορωσία*. European Council. Retrieved December 3, 2021, from <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eastern-partnership/belarus/>

Brief, (2019). *Η Λευκωσία εξετάζει τα επόμενα βήματά της στην κυπριακή ΑΟΖ*. Brief. Retrieved August 12, 2021, from <https://www.brief.com.cy/energeia/i-leykosi-a-exetazei-ta-epomena-bimata-tis-stin-kypriaki-aoz>

Ιακώβου, Χ. (2019, March 17). *Τα θαλάσσια σύνορα Ισραήλ - Λιβάνου και η Κύπρος*. Philenews. Retrieved October 4, 2021, from <https://www.philenews.com/f-me-aposi/arthra-apo-f/article/671649>

Γαλλική Πρεσβεία στη Λευκωσία, Σ.(2021). *Δηλώσεις Πρέσβη Γαλλίας για σχέσεις Κύπρου Γαλλίας*. Retrieved October 17, 2021, from <https://cy.ambafrance.org/%CE%9F%CE%BC%CE%B9%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82-Salina-Grenet-Catalano>

Καθημερινή. (2021a, April 14). *Ε.Ε.: Συμφωνία για πράσινο διαβατήριο, ανοίγει πανευρωπαϊκά τον τουρισμό*. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Retrieved October 14, 2021, from <https://www.kathimerini.gr/world/561330682/e-e-symfonia-gia-prasino-diavatirio-anoigei-paneyropaika-ton-toyrismo/>

Καθημερινή. (2021b, September 18). *ΥΠΕΞ: Έντονο διάβημα στην Άγκυρα για την παρενόχληση του Nautical Geo*. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Retrieved October 5, 2021, from <https://www.kathimerini.gr/politics/foreign-policy/561504073/ypex-entono-diavima-stin-agkyra-gia-tin-parenochlisi-toy-nautical-geo/>

Καθημερινή. (2021c, October 14). *Υπεγράφη η αμυντική συμφωνία με ΗΠΑ - Μπλίνκεν: Αξιόπιστος σύμμαχος η Ελλάδα*. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Retrieved October 4, 2021, from <https://www.kathimerini.gr/politics/561539407/live-i-ypografi-tis-amyntikis-symfonias-me-ipa/>

Καθημερινή. (2021d, October 18). *Τζέφρι Πάιατ: Η Ελλάδα είναι από τους στενότερους συμμάχους των ΗΠΑ*. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Retrieved November 1, 2021,

from <https://www.kathimerini.gr/politics/foreign-policy/561545818/tzefri-paiat-i-ellada-einai-apo-toys-stenoteroy-symmachoy-ton-ipa/>

Κουσκουβέλης, Η. (2004). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (5th ed.). Αθήνα: Πολιτεία.

Κουτσούκου, Σ. (2018). «Ενεργειακές και Γεωπολιτικές Προκλήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο και Μέση Ανατολή και η Θέση της Ελλάδος» <https://www.iene.eu/el/congress/3/energy-and-geopolitical?p=12>. IENE. Retrieved October 7, 2021, from https://www.google.com/search?q=https%3A%2F%2Fwww.iene.eu%2Fel%2Fcongress%2F3%2Fenergy-and-geopolitical%3Fp%3D12&rlz=1C1GCEA_enCY949CY949&oq=https%3A%2F%2Fwww.iene.eu%2Fel%2Fcongress%2F3%2Fenergy-and-geopolitical%3Fp%3D12&aqs=chrome..69i58j69i57.2789j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Κοινοβούλιο, Ε., (2021). *Προσφυγική κρίση και ΕΕ: στοιχεία και αριθμοί, Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. Retrieved October 17, 2021, from <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78630/prosfugiki-krisi-kai-ee-stoicheia-kai-arithmoi>

ΚΣΕΔ. (2018). *Ενημερωτική Επίσκεψη στο Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης (ΚΣΕΔ) και στο Συντονιστικό Κέντρο «ΖΗΝΩΝ» από Αξιωματούχους του Διεθνούς Κέντρου για την Ανάπτυξη Μεταναστευτικής Πολιτικής*. Retrieved October 9, 2021, from <http://www.mod.gov.cy/MOD/CJRCC.NSF/All/03F3B7E06D13C423C22583B300442CDE?OpenDocument>

Κωνσταντινίδου, Α. (2019, January 24). *Η ιστορία για τη «μακεδονική μειονότητα», τα δικαστήρια και το «Ουράνιο Τόξο»*. Ανιχνεύσεις. Retrieved October 9, 2021, from <https://www.anixneuseis.gr/%ce%b7-%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%af%ce%b1-%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84%ce%b7-%ce%bc%ce%b1%ce%ba%ce%b5%ce%b4%ce%bf%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%bc%ce%b5%ce%b9%ce%bf%ce%bd%cf%8c%cf%84%ce%b7/>

Λιάκουρας, Π. (2019, May 15). *Τουρκία και Ανατολική Μεσόγειος*. HuffPost Greece. Retrieved October 16, 2021, from https://www.huffingtonpost.gr/entry/toerkia-kai-anatolike-mesoyeios_gr_5cdaa560e4b0615b08190d08

Λιάκουρας, Π. (2020, August 7). Ανάλυση: Τα «κλειδιά» της συμφωνίας Ελλάδας – Αιγύπτου για ΑΟΖ. Το Βήμα Online. Retrieved October 10, 2021, from <https://www.tovima.gr/2020/08/07/opinions/analysi-ta-kleidia-tis-symfonias-me-tin-aigypto-gia-aoz/>

Λοβέρδου-Τυπάλδου, Ε., 2015. Ενεργειακή Πολιτική της ΕΕ έναντι των Γειτόνων της στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και στη Μεσόγειο. Στο: *Ενέργεια: Δίκτυα και Υποδομές*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, pp. 463-480.

Μάζης, Ι., & Σγούρος, Γ. Α. (2020). *Γεωπολιτική Ανάλυση στο Ενεργειακό Σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*. Αθήνα: Λειμών.

Ναυτεμπορική. (2021a, May 18). *Ν. Δένδιας: Δύο κράτη στα σύνορα του' 67 με κοινή πρωτεύουσα την Ιερουσαλήμ*. [naftemporiki.gr](https://www.naftemporiki.gr). Retrieved October 7, 2021, from <https://www.naftemporiki.gr/story/1727626/n-dendias-duo-krati-sta-sunora-tou-67-me-koini-proteuousa-tin-ierousalim>

Ναυτεμπορική. (2021b, September 28). *Τρεις φρεγάτες Belharra αποκτά η Ελλάδα-Κ. Μητσοτάκης: Βήμα προς την ευρωπαϊκή στρατηγική αυτονομία*. [naftemporiki.gr](https://www.naftemporiki.gr). Retrieved October 17, 2021, from <https://www.naftemporiki.gr/story/1781520/treis-fregates-belharra-apokta-i-ellada-k-mitsotakis-bima-pros-tin-europaiki-stratigiki-autonomia>

Νέδος, Β. (2020, November 23). *Ισχυρή συμμαχία Ελλάδας – ΗΑΕ*. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Retrieved October 19, 2021, from <https://www.kathimerini.gr/politics/561168922/ischyri-symmachia-elladas-iae/>

Νικολάου, Κ. (2016). *Γεωπολιτική των Υδρογονανθράκων: οι περιπτώσεις της Ελλάδας και της Κύπρου*. Bodossaki Lectures on Demand. Retrieved October 16, 2021, from <https://www.blod.gr/lectures/geopolitiki-ton-ydrogonanthrakon-oi-periptoseis-tis-elladas-kai-tis-kyprou>

Ντόκος, Α. (2017). *Διεθνής εικόνα κρατών και συντελεστής ισχύος*. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Retrieved June 30, 2021, from <https://www.kathimerini.gr/opinion/912013/diethnis-eikona-kraton-kai-syntelestis-ischyos/>

Πάιατ, Τ. (2020, July 24). *Δηλώσεις του Αμερικανού Πρέσβη Πάιατ στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης*. Η Αμερικανική Πρεσβεία και το Προξενείο στην Ελλάδα. Retrieved September 23, 2021, from <https://gr.usembassy.gov/el/diloseis-pyatt-limani-alexandroupolis/>

Παλαιολόγος, Γ. (2021, November 12). *Παρούσα η Αθήνα στη διεθνή διάσκεψη για τη Λιβύη*. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Retrieved November 16, 2021, from <https://www.kathimerini.gr/politics/561582364/paroyasa-i-athina-sti-diethni-diaskepsi-gia-ti-livyi/>

Παπαντωνίου, Σ. (2021, September 18). *EUMED9: Οι απειλές φέρνουν πιο κοντά τον Νότο*. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Retrieved October 16, 2021, from <https://www.kathimerini.gr/politics/561503425/eumed9-oi-apeiles-fernoyn-pio-konta-ton-noto/>

Παρίσσης, Ι. (2011). *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα* (1st ed.). Αθήνα: Ινφογνώμων.

Παυλόπουλος, Ι. (2016). *Θαλάσσια Ασφάλεια*. Bodossaki Lectures on Demand. Retrieved September 15, 2021, from <https://www.blod.gr/lectures/thalassia-asfaleia>

Πίπατζης, Α. (2018, November 9). *Λίβανος: Μεγαλύτερες ποσότητες υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, ευχή ή κατάρα;* ΚΕΔΙΣΑ - KEDISA. Retrieved November 11, 2021, from <https://kedisa.gr/%CE%BB%CE%AF%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%82-%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%B3/>

Καράμπελας, Δ. (2021, March 22). *Τελικά η Τουρκία γιατί θυσιάζει τα F-35 για τους S-400;* Πτήση - Διάστημα. Retrieved October 3, 2021, from <https://www.ptisidiastima.com/why-turkey-sacrifices-f35-for-s400/>

Πολίτης. (2020, January 2). *EastMed: «Έπεσαν» οι υπογραφές για τον αγωγό φυσικού αερίου*. ΠΟΛΙΤΗΣ. Retrieved October 25, 2021, from <https://politis.com.cy/politis-news/ellada/eastmed-ypografetai-i-symfonia-gia-ton-agogo-fysikoy-aerioy-live/>

Πρεσβεία ΚΔ στο Τελ Αβίβ. (2021). *Σχέσεις Κύπρου - Ισραήλ*. Retrieved October 10, 2021, from http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_telaviv.nsf/DMLbilateral_gr/DMLbilateral_gr?opendocument

Πρώτο Θέμα. (2021a, January 5). *Το Ισραήλ ανακοίνωσε τη συμφωνία με την Ελλάδα για την ανάληψη της εκπαίδευσης των Ικάρων*. ProtoThema. Retrieved September 16, 2021, from <https://www.protothema.gr/politics/article/1081465/to-israil-anakoinose-ti-sumfonia-me-tin-ellada-gia-tin-analipsi-tis-ekpaideusis-ton-ikaron>

Πρώτο Θέμα. (2021b, February 10). *Τουρκία: Αγόρασε και τέταρτο πλωτό γεωτρύπανο*. ProtoThema. Retrieved November 3, 2021, from <https://www.protothema.gr/politics/article/1093671/tourkia-agorase-kai-tetarto-ploto-geotrupano>

Πρώτο Θέμα. (2021c, May 10). *Νέες βολές Ερντογάν κατά Ισραήλ: «Θα κινητοποιήσουμε τον ισλαμικό κόσμο εναντίον τους - Να σταματήσει η τρομοκρατία τους»*. ProtoThema. Retrieved September 13, 2021, from <https://www.protothema.gr/world/article/1122455/nees-voles-erdogan-kata-israil-tha-kinitopoiisoume-ton-islamiko-kosmo-enadion-tous-na-stamatisei-i-tromokratia-tous>

Πρώτο Θέμα. (2021d, September 28). *Αυτή είναι η αμυντική συμφωνία Ελλάδας - Γαλλίας - «Κλειδί» το άρθρο 2 για το αμυντικό δόγμα*. ProtoThema. Retrieved October 2, 2021, from <https://www.protothema.gr/politics/article/1165686/auti-einai-i-amudiki-sumfonia-elladas-gallias-kleidi-to-arthro-2>

Πρώτο Θέμα. (2021e, September 24). *Μήνυμα Μητσοτάκη σε Ερντογάν από το βήμα του ΟΗΕ: Να μην επαναληφθεί το καλοκαίρι του 2020 - Ζούμε από το 1995 με την απειλή του «casus belli»*. ProtoThema. Retrieved September 29, 2021, from

<https://www.protothema.gr/politics/article/1164530/deite-live-i-omilia-mitsotaki-ston-oie-zoume-sunehos-me-to-casus-belli-pano-apo-to-kefali-mas-eipe-gia-tin-tourkia/>

Ρόκου, Τ. (2021). ΕΕ: Πράσινο ψηφιακό διαβατήριο με 7 κριτήρια, έως τον Ιούνιο. *Traveldailynews*. Retrieved October 18, 2021, from <https://traveldailynews.gr/news/article/74864>

TANEA. (2021a, July 17). *Λευκός Οίκος: Οριστικό Τέλος στην Αγορά των F35 από την Τουρκία*. Retrieved October 17, 2021, from <https://www.tanea.gr/2019/07/17/world/leykos-oikos-oristikoto-telos-stin-agora-ton-f-35-apo-tin-tourkia>

TANEA. (2021b, August 3). *Από το καλοκαίρι του «Ορούτς Ρέις» στο καλοκαίρι της διπλωματίας*. TA NEA. Retrieved October 10, 2021, from <https://www.tanea.gr/2021/08/03/politics/apo-to-kalokairi-tou-orouts-reis-sto-kalokairi-tis-diplomatias>

TANEA. (2020). *Οι Τουρκικές Προκλήσεις Κόστισαν στην Ελλάδα 100 Εκατομμύρια Ευρώ*. Retrieved October 10, 2021, from <https://www.google.com/search?q=https%3A%2F%2Fwww.tanea.gr%2F2020%2F12%2F23%2Fpolitics%2Fgovernment%2Fapisteyto-oi-tourkikes-prokliseis-kostisan-stin-ellada-100-ekatommyria->

Τζιάρρας, Ζ. (2013). Κύπρος και Εξωτερική Πολιτική: Κεφαλαιοποιώντας την Περιφερειοποίηση του Διεθνούς Συστήματος. In Μ. Ευθυμιόπουλος & Ζ. Τζιάρρας (Eds.), *Κυπριακή Δημοκρατία: Διαστάσεις Εξωτερικής Πολιτικής* (pp. 75–96). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Το Βήμα. (2020, June 9). *Ιστορική συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ με Ιταλία*. Το Βήμα Online. Retrieved October 15, 2021, from <https://www.tovima.gr/2020/06/09/politics/istoriki-symfonia-oriothetisis-aoz-me-italia>

Το Ποντίκι. (2013, April 22). *Το «ξεχασμένο» αέριο της Γάζας*. *topontiki.gr*. Retrieved October 10, 2021, from <https://www.topontiki.gr/2013/04/22/to-xechasmeno-aeriotis-gazas/>

Υπουργείο Άμυνας. (2020, August 29). *Τετραμερής Πρωτοβουλία - ΕΥΝΟΜΙΑ 2020*. Υπουργείο Άμυνας ΚΔ. Retrieved October 9, 2021, from <https://mod.gov.cy/app/%CF%84%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AE%CF%82-%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%B1-2020/>

Υπουργείο Ενέργειας Κυπριακής Δημοκρατίας. (2020). *Euroasia Interconnector*. Υπουργείο Ενέργειας ΚΔ. <https://energy.gov.cy/%CE%88%CF%81%CE%B3%CE%BF%20EuroAsia%20Interconnector.pdf>

Υπουργείο Ενέργειας Κυπριακής Δημοκρατίας. (2021). *Άδειες που έχουν χορηγηθεί*. Υπηρεσία Υδρογονανθράκων. Υπουργείο Ενέργειας ΚΔ. Retrieved November 11, 2021, from http://www.meci.gov.cy/meci/hydrocarbon.nsf/page16_gr/page16_gr?OpenDocument

Υπουργείο Εξωτερικών. (2018). *Ροή Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην Τουρκία*. Πρεσβεία Ελλάδος στην Άγκυρα. <http://www2.mfa.gr/infocfiles/%CE%91%CE%9E%CE%95%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%A4%CE%9F%CE%A5%CE%A1%CE%9A%CE%99%CE%91%20%20tr.pdf>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικής Δημοκρατίας. (2021). *Διμερείς Σχέσεις της Ελλάδος*. Retrieved November 2, 2021, from <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/albania/>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικής Δημοκρατίας. (2021). *Κοινή δήλωση του «Φόρουμ Φιλίας» (Αθήνα, 11.02.2021) - Ανακοινώσεις - Δηλώσεις - Ομιλίες*. Retrieved 2021-11-18, from <https://www.mfa.gr/epikairoτητα/diloseis-omilies/koine-delose-tou-phoroum-philias-athena-11022021.html>

Φιλελεύθερος. (2018). *Λακκοτρούπη: Αρνητική εξέλιξη η παρεμπόδιση του SAIPEM 12000 αλλά συνεχίζει ο σχεδιασμός*. Philenews. Retrieved October 10, 2021, from

<https://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/493163/lakkotrypis-arnitiki-exelixi-i-parempodisi-toy-saipem-alla-synechizei-o-schediasmos134>

Φιλελεύθερος. (2020). *Η Τουρκία εκβιάζει αλλά φταίει η ΕΕ*. Philenews. Retrieved October 10, 2021, from <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/arthra-apof/article/891033>

Φιλελεύθερος. (2021, January 29). *Έξι χώρες στηρίζουν το έργο του αγωγού EastMed*. Philenews. Retrieved September 10, 2021, from <https://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/1112957/>

Φίλης, Κ. (2012). Ενέργεια: Εργαλείο Σύγκλισης ή Προϊόν Ανταγωνισμού: Η περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου. In Φαραντούρης (Ed.), *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική* (pp. 435–444). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

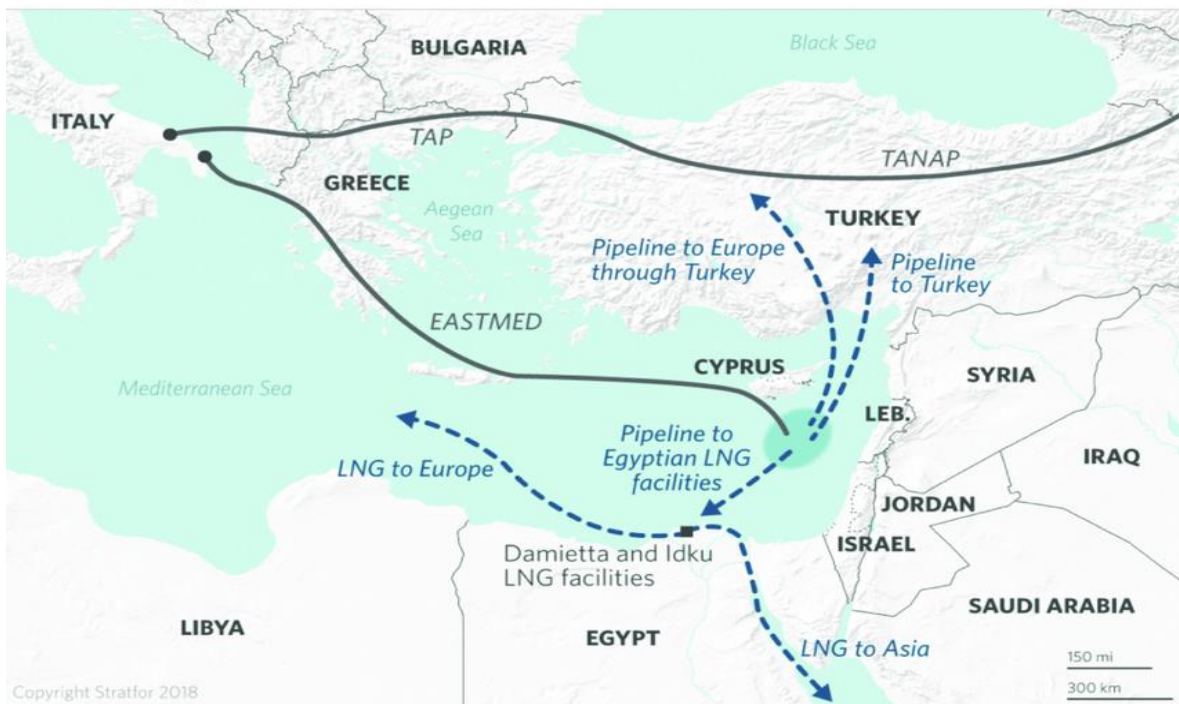
Χαρίτος, Γ. (2020, October 14). *Ισραήλ και Λίβανος διαπραγματεύονται τα θαλάσσια σύνορά τους*. Foreign Affairs - Hellenic Edition. Foreign Affairs. Retrieved September 9, 2021, from <https://www.foreignaffairs.gr/articles/72942/gabriil-xaritos/israil-kai-libanos-diapragmateyontai-ta-thalassia-synora-toys?page=show>

Χατζιωσήφ, Δ. (2019). *Τριμερής: Μηνύματα για ασφάλεια & σταθερότητα στην Αν. Μεσόγειο*. Offsite. Retrieved October 14, 2021, from <https://www.offsite.com.cy/eidiseis/politiki/trimeris-minymata-gia-asfaleia-statherotita-stin-mesogeio>

Χριστοδουλίδης, Ν. (2021, October 13). *Ministers Forum: Συζήτηση με τον Υπουργό Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Νίκο Χριστοδουλίδη* - Council for International Relations - Συμβούλιο Διεθνών Σχέσεων - CFIR-GR.. Retrieved October 13, 2021, from <https://cfir.gr/en/webinars/124-ministers-forum-christodoulidis>

ΠΙΘΑΝΟΙ ΔΙΑΔΡΟΜΟΙ
ΕΞΑΓΩΓΗΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Potential Export Routes for Eastern Mediterranean Gas

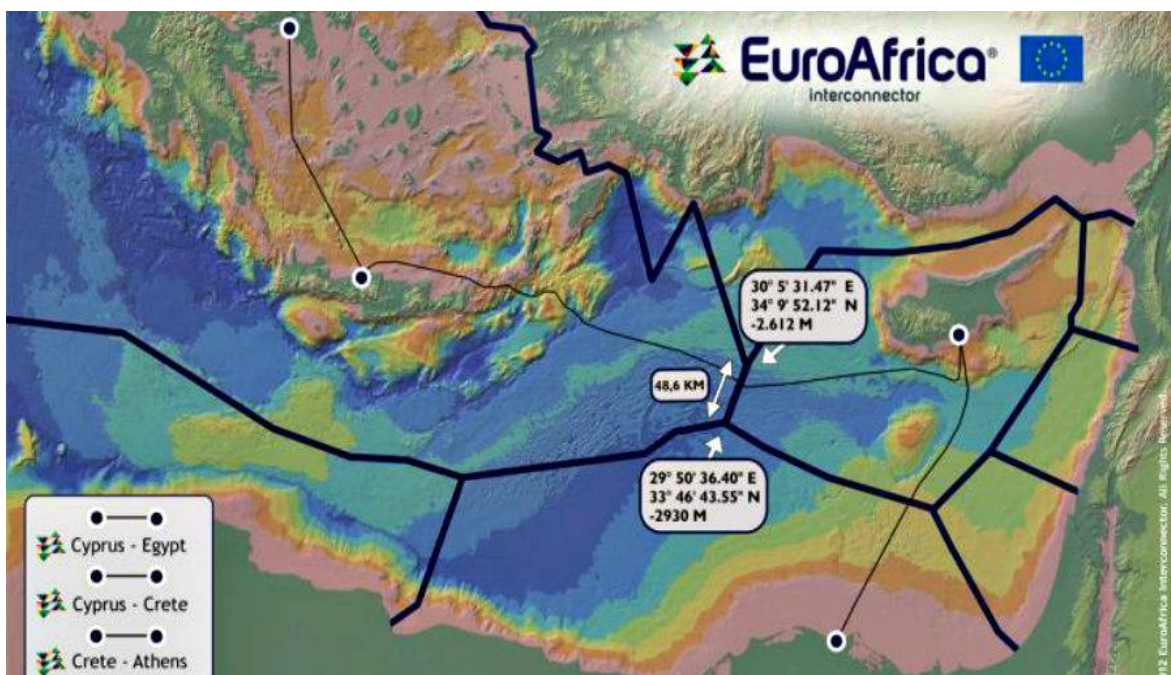

Εικόνα 1: Πιθανοί διάδρομοι εξαγωγής κοιτασμάτων φυσικού αερίου της Αν. Μεσογείου²⁴

²⁴ Potential Export Routes for Eastern Mediterranean (Stratfor Worldwide View, 2018) https://www.researchgate.net/figure/Potential-Export-Routes-for-Eastern-Mediterranean-Stratfor-Worldwide-View-2018_fig13_329453610

ΑΓΩΓΟΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ «EUROAFRICA»

Ο ηλεκτρικός αγωγός, ο οποίος θα έχει συνολική ισχύ 2.000 μεγαβάτ (MW) θα ενώσει την Αίγυπτο με την ηπειρωτική Ευρώπη μέσω της Κύπρου, μετατρέποντας την Αίγυπτο σε ενεργειακό κόμβο για την Αφρική και μεταφορέα ηλεκτρικής ενέργειας από και προς την ευρωπαϊκή ήπειρο. Το τμήμα Αίγυπτος - Κύπρος θα είναι 498 χλμ. και το χαμηλότερο σημείο της υποθαλάσσιας διασύνδεσης θα φτάνει τα 2.200 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Το τμήμα Κύπρος-Κρήτη φτάνει στα 879 χλμ. και το τμήμα Κρήτης-Αττικής έχει μήκος 329 χλμ (Euroafrica Interconnector, 2020).

Εικόνα 2: Έργο ηλεκτρικής διασύνδεσης Αιγύπτου-Κύπρου-Ελλάδας (EUROAFRICA)²⁵

Η κατασκευή θα πραγματοποιηθεί σε δύο φάσεις: Το τμήμα Κύπρος-Αίγυπτος, αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Δεκέμβριο του 2022 και το τμήμα Κύπρου-Ελλάδας αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Δεκέμβριο του 2023.

²⁵

<https://www.tothemaonline.com/Article/275680/anamenetai-prin-to-telos-martioy-h-thlediaskepshtwn-tehnokratwn-gia-ton-euroafrica-interconnector->

ΑΓΩΓΟΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ «EUROASIA»

Γενικά Στοιχεία του Έργου (ΥΠ.Ενέργειας 2020)

Η ηλεκτρική διασύνδεση EuroAsia Interconnector είναι κορυφαίο έργο κοινού ενδιαφέροντος (ΕΚΕ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποτελείται από την ηλεκτρική διασύνδεση των συστημάτων Ισραήλ, Κύπρου και Ελλάδας (Κρήτης) με υποθαλάσσια καλώδια συνεχούς ρεύματος (DC) και με χερσαίους σταθμούς μετατροπής (converter stations) HVDC σε κάθε σημείο σύνδεσης και έχει συνολική δυναμικότητα 2000 MW. Το έργο αποτελεί την ενεργειακή γέφυρα μεταξύ των δύο ηπείρων, με συνολικό μήκος διασύνδεσης περίπου 1208 χλμ. και δημιουργεί ένα αξιόπιστο εναλλακτικό διάδρομο μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας από την Ανατολική Μεσόγειο προς την Ευρώπη. Η «EuroAsia Interconnector Limited» ορίστηκε ως Φορέας Υλοποίησης του Έργου Κοινού Ενδιαφέροντος από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μετά από εισήγηση της Κυπριακής Κυβέρνησης (ΥΕΕΒΤ–Υπουργείο Ενέργειας Εμπορίου Βιομηχανίας και Τουρισμού) και τη σύμφωνο γνώμη της Ελληνικής Κυβέρνησης (ΥΠΕΚΑ – Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής). Το έργο είναι από το 2013, ενταγμένο στη λίστα Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος (PCI) της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό τη μορφή συστάδας έργων (cluster PCI) αποτελούμενης από τα ακόλουθα υπό-έργα:

- PCI 3.10.1 - Διασύνδεση μεταξύ Hadera (Ισραήλ) και Κοφίνου (Κύπρος).
- PCI 3.10.2 - Διασύνδεση μεταξύ Κοφίνου (Κύπρος) και Κορακιάς Κρήτης (Ελλάδα).
- Εσωτερική διασύνδεση μεταξύ Κορακιάς Κρήτης (Ελλάδα) και Αττικής (Ελλάδα).

Το έργο θα κατασκευαστεί σε δύο φάσεις. Κατά την πρώτη φάση θα εγκατασταθούν δύο καλώδια μεταφοράς σε κάθε διαδρομή, καθώς επίσης και Σταθμοί Μετατροπής του συνεχούς ρεύματος σε εναλλασσόμενο δυναμικότητας 1.000MW. Η πρώτη φάση αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2023. Κατά τη δεύτερη

φάση θα τοποθετηθούν δύο επιπρόσθετα καλώδια στους διαδρόμους των ήδη τοποθετημένων κατά την πρώτη φάση καλωδίων και ένας επιπλέον σταθμός μετατροπής, στο Ισραήλ και στην Αττική, αυξάνοντας την δυναμικότητα του συστήματος στα 2.000MW.

Εικόνα1: Έργο ηλεκτρικής διασύνδεσης Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδας (EUROASIA)²⁶

Κύριος σκοπός του προτεινόμενου έργου είναι η διασύνδεση των ηλεκτρικών δικτύων του Ισραήλ, της Κύπρου και της Ελλάδας. Η διασύνδεση αυτή επιτυγχάνει την άρση της ενεργειακής απομόνωσης της Κύπρου, του τελευταίου απομονωμένου συστήματος της Ε.Ε, αλλά και της Κρήτης, από την υπόλοιπη Ευρώπη. Ταυτόχρονα επιτυγχάνει με τη δημιουργία ηλεκτρικού διαδρόμου την ηλεκτρική διασύνδεση της Ευρώπης με την Ασία παρέχοντας σημαντικές ευκαιρίες ανάπτυξης του ενεργειακού τομέα.

²⁶ <https://www.offshore-energy.biz/euroasia-interconnector-gets-green-light-for-converter-station-in-cyprus/> Η Κύπρος ήδη έχει εξασφαλίσει τη συγκατάθεση της ΕΕ για να κατασκευάσει σε συμφωνία με την Αίγυπτο υποθαλάσσιο αγωγό προς το Ισραήλ, ενώ υπάρχει και συμφωνία με την Αίγυπτο για εξαγωγή κυπριακού φυσικού αερίου από το Ισραήλ προς την Ευρώπη. Πηγή: <https://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/759173>